

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1934.

Första kammaren.

Nr 41.

Onsdagen den 6 juni.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran konstitutionsutskottets utlåtande nr 23, första lagutskottets utlåtande nr 68 och andra lagutskottets utlåtanden nr 47—49.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 93, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en arrendeegnahemsfond m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Ang. inrättande av en arrendeegnahemsfond m. m.

I detta utlåtande hade utskottet på anförda skäl hemställt,

A) att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts i proposition nr 268 gjorda framställning samt med avslag å motionerna I: 366 och 369 samt II: 646

1:o) dels besluta, att en fond, benämnd arrendeegnahemsfonden, skulle inrättas, i vilken fond skulle ingå fastigheter, avsedda att upplåtas till obemedlade eller mindre bemedlade i syfte att skapa stadigvarande arbetstillfällen för självförsörjning;

dels medgiva, att i arrendeegnahemsfonden ingående fastigheter finge upplåtas i huvudsaklig överensstämmelse med de bestämmelser, vilka funnes intagna i ett vid statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för den 27 april 1934 fogat förslag till kungörelse om arrendeegnahem, ävensom att fondens tillgångar i övrigt finge användas enligt av departementschefen i samma protokoll angivna grunder;

dels medgiva, att från statens domäners fond finge enligt Kungl. Maj:ts bestämmande till arrendeegnahemsfonden överföras jordbruksegendomar, lämpliga att användas för det med sistnämnda fond avsedda ändamålet;

dels ock såsom kapitalökning för arrendeegnahemsfonden anvisa för budgetåret 1934/1935 under utgifter för kapitalökning ett reservationsanslag av 1,200,000 kronor;

2:o) dels besluta, att en fond, benämnd arrendelånefonden, skulle inrättas, från vilken lån skulle utlämnas till innehavare av arrendeegnahem för anskaffande av nödiga jordbruksinventarier m. m.;

dels medgiva, att lån ur arrendelånefonden finge utlämnas i huvudsaklig överensstämmelse med de bestämmelser, som funnes intagna i nyssnämnda förslag till kungörelse;

dels ock såsom kapital för arrendelånefonden anvisa för budgetåret 1934/1935 under utgifter för kapitalökning ett reservationsanslag av 300,000 kronor; samt

3:o) förklara, att riksdagen icke funne anledning till erinran mot antagandet av ett i statsrådsprotokollet berört erbjudande från svenska kvinnors vänsterförbund och Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund;

Ang. inrättande av en arrendeegnehemsfond m. m. (Forts.)

B) att motionerna I: 370 och II: 647 måtte anses besvarade genom vad utskottet förut anfört och hemställt;

C) att motionerna II: 26 samt I: 268 och II: 461 måtte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet förut anfört och hemställt, icke föranleda någon riksdagens åtgärd;

D) att motionerna I: 371 samt I: 113 och II: 466 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

I motionen I: 371, av herr *Lindhagen*, hade hemställts,

1) att riksdagen måtte, i syfte att komplettera det i berörda proposition föreslagna experimentet, hos Kungl. Maj:t begära förslag om återställande av 1926 års åborättslag i det genom proposition till 1926 års riksdag framlagda skick med upphävande av den vid nämnda riksdag kompromissvis antagna bestämmelsen om rätt för åbon att efter 20 år lösa jordbruket;

2) att riksdagen därvid tillika ville äska, att lagen om åborätt liksom lagstiftningen om tomträtt måtte kompletteras med inteckningsrätt för fordran i åborätten;

3) att riksdagen tillika ville förnya sin framställning år 1926 om lagstiftningsåtgärder, genom vilka bereddes möjlighet till försäljning av jord i allmän ägo under sådana villkor, att syftet med upplåtelsen behörigen tryggades;

4) att riksdagen slutligen måtte hemställa, att upplåtelser av kronojord för bildande av självständiga jordbruk, på sätt föreslagits, måtte fullständigas sålunda att även enskild jord, nämligen odlingsmark och husbehovsskog å bodelagsdomäner och gods, skulle genom lag, stödd av expropriationsrätt, kunna på skäligen villkor ställas till förfogande för enahanda ändamål vare sig det gällde bildande av nya jordbruk, komplettering av ofullständiga jordbruk eller frilösning av arrendejordbruk.

I de likalydande motionerna I: 113, av herr *Larson, Edward*, m. fl. och II: 466, av herr *Thorell* m. fl., hade hemställts, att riksdagen måtte bevilja ett anslag av 38,000 kronor åt riksföreningen Jord åt arbetslösa.

Reservation hade avgivits av, utom andra, herrar *Sederholm, Gabriellson, Karl Emil Johansson, Liedberg* och *Hagman*, som ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, reservationen visade, och avslutas med en hemställan,

A) -----

1:o) dels besluta — — — avsedda ändamålet;

dels ock medgiva, att för beredande av kapitalökning till arrendeegnehemsfonden under budgetåret 1934/1935 finge av den i statens domäners fond ingående fonden för inköp av skogbärande eller till skogsbörd tjänlig mark (markinköpsfonden) tagas i anspråk ett belopp av högst 1,200,000 kronor;

D) att motionerna — — — någon riksdagens åtgärd.

Herr Sederholm: Vid utskottets nu föredragna utlåtande har jag tillsammans med några andra av jordbruksutskottets ledamöter fogat en reservation. Denna går icke ut på avslag å någon del av utskottets hemställan, utan det är endast i fråga om själva medelsanskaffningen, som vi ha haft en annan mening än majoriteten.

Jag vill erinra om att i fjol beslöts på särskilda utskottets hemställan, att ett belopp på 700,000 kronor skulle ställas till förfogande för försöksvis anordnande av arrendeegnehem på kronans jord ungefär efter den plan, som nu

Ang. inrättande av en arrendeegnahemsfond m. m. (Forts.)

är närmare utformad i den kungl. propositionen. Dessa 700,000 kronor skulle tagas ur statens markinköpsfond, vilken är bildad genom avsättning av medel, influtna av försäljningar av kronans jordbruksdomäner, och har riksdagen tidigare uttalat, att medlen ej skulle ingå i budgeten utan reserveras och användas till inköp av skogsmark för statens räkning. Detta hindrade emellertid inte, att de 700,000 kronorna användes för det ändamål jag nämnde, och det är också rätt rimligt, att medel, som ha influtit genom försäljning av jordbruksdomäner, användas för så att säga tillskapande av nya jordbruksdomäner, låt vara att de härvidlag skulle förknippas med ett socialt ändamål.

Det är nu meningen, att de arrendejordbruk, som här skola tillskapas, skulle kunna friköpas av de personer, som komma dit — mindre bemedlade eller obemedlade — varigenom alltså staten skulle få tillbaka — helt eller delvis — de pengar den lagt ut för detta ändamål. Kronan skulle därjämte bebygga gårdarna, som sålunda skulle försäljas i bebyggt skick. Det är ännu icke avgjort, huruvida köpeskillingen skall sättas så lågt, att därvid förlust uppstår för kronan, eller inte. Det är en sak, som man bör låta erfarenheten avgöra, och hela den plan, som framlagts i propositionen, går också endast ut på ett försök. Det gäller ju inte inrättandet av mer än ett hundratal arrendejordbruk över hela landet, och det kan inte bli annat än ett experiment för att utrona, hur en sådan social arbetsform kan utfalla och vilka jämkningar som eventuellt kunna befinnas erforderliga.

Ett annat avseende, i vilket det i fjol fattade beslutet skiljer sig från den nu föreslagna anordningen, är, att handhavandet av medlen för bebyggande och avstyckande av jordbruken då anförtroddes åt domänstyrelsen. Nu anser man, att det är lämpligt, för att man skall få en mera enhetlig plan och även av andra skäl, att för detta ändamål en särskild jordnämnd tillsättes. Likaså har avsetts, att man — om också supplementärt — skulle använda jord, som inköpts av kronan och är lämplig för detta ändamål, till styckning och utlämnande såsom arrendesmåbruk.

Kungl. Maj:t har föreslagit, att medel för denna jordanskaffning — 1,200,000 kronor — skola tagas av skattemedel, under det att vi reservanter ha ansett, att dessa medel lämpligen borde anskaffas genom anlitande av markinköpsfonden. Denna uppgår för närvarande enligt de upplysningar, som kommit oss tillhanda, till 19,700,000 kronor, däri inberäknade oguldna, ännu icke influtna köpeskillingar. Kontant inestående äro omkring 11 miljoner. De utestående köpeskillingarna komma att inflyta under de allra närmaste åren, och då det finnes in-teckningssäkerhet för köpeskillingarna, utgöra de en tillgång, vilken man kan räkna med såsom disponibel under de närmaste åren med lika stor visshet som beträffande de kontanta medlen. Nu ha ifrå-gavarande medel använts för inköp av skogsmark, men det har visat sig, att fonden vuxit mycket starkt, trots att staten köpt relativt betydande arealer skogsmark under de sista åren. I nuvarande allvarliga budgetära läge och med hänsyn till att ett så pass hårt tryck vilar på skattedragarna, synes det oss vara lämpligt och riktigt, att man, i den mån det verkligen är möjligt, undviker att belasta de skattskyldiga med utgifter för en fondering, som egentligen endast utgör en kapitalplacering under en övergående period, och att man, då medel finnas disponibla i markinköpsfonden, därur tager de 1,200,000 kronor, som behövas för ifrå-gavarande ändamål.

Man kan invända, att riksdagen har sagt, att markinköpsfonden skall användas för inköp av skogsmark och att vi därför äro bundna av det uttalandet. Riksdagen är i det fallet inte mera bunden, än att den mycket väl kan ändra mening och besluta, att vi nu skola taga pengar ur fonden till ett annat ändamål. Jag kan erinra om att t. ex. totalisatormedlen, som skulle användas ute-

Ang. inrättande av en arrendeegnehemsfond m. m. (Forts.)
slutande för hästavelns främjande, tagits i anspråk för ändamål, som från början absolut inte voro avsedda. Detta har kunnat ske, därför att de influtit rikligare än beräknat var, och de ha nu använts för andra ändamål, som eljest normalt skulle tillgodosetts i budgeten. Även bilskattemedlen ha fått en väsentligt ökad användning utöver vad som var avsett från början, och här kan också nämnas rusdrycksmedelsfonden, som också fått en mycket vidsträcktare användning än riksdagen ursprungligen avsåg och uttalade. Riksdagens tidigare uttalande om markinköpsfonden kan jag alltså inte finna på något sätt utgöra något hinder för ett antagande av reservanternas förslag. Fonden är fullt tillräcklig för både detta ändamål och för det, som ursprungligen var avsett, nämligen inköp av skogsmark. Det är mycket rimligt och naturligt, att man söker att åtminstone i detta avseende minska behovet av skattemedel.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som jag har fogat till utskottets utlåtande.

Herr Tjällgren: Herr talman! I anledning av herr Sederholms yrkande om bifall till reservationen ber jag att få yttra några ord med avseende på det föreliggande förslaget. Innan jag ingår på ett bemötande av det yrkande, som har framförts av reservanterna, ber jag emellertid att få framföra några allmänna synpunkter på det föreliggande förslaget.

Det kan ju måhända anföras skäl för en viss tveksamhet gentemot det föreliggande förslaget, men jag tror, att om man väger skäl och motskäl mot varandra, skola de förra i alla fall befinnas väga tyngre. Såsom utskottet också framhåller, har frågan om att bereda mindre bemedlade och obemedlade personer tillfälle att komma i besittning av eget jordbruk länge varit föremål för statsmakternas uppmärksamhet och åtgöranden i olika avseenden. Särskilt har spörsmålet genom den nu rådande arbetslösheten, såsom vi alla känna till, blivit mer aktuellt än tidigare. Såvitt jag kan se, finns det egentligen ingen annan utväg att skaffa sysselsättning och en någorlunda dräglig utkomst åt de arbetslösa än den, som anges i den proposition, vilken ligger till grund för det föreliggande utskottsutlåtandet. Det är ju så, om jag är riktigt underrättad, att vi här i landet ha ett ej obetydligt befolkningsöverskott, som under de sista åren trots den minskade nativiteten skulle uppgå till omkring 20,000 personer per år. Det är helt naturligt att den frågan ställes: Vart skola dessa människor taga vägen? Vi torde allesamman vara eniga därom, att industrien åtminstone inom den närmast överskådliga framtiden inte kan taga emot mera folk, och även om den skulle i någon mån ytterligare utvecklas, vilket knappast är troligt, medför väl detta i alla fall inte någon utökning av antalet vid industrien anställda arbetare. Vi böra nämligen räkna med den inom industrien allttjämt fortgående rationaliseringen samt teknikens likaledes allttjämt fortgående framsteg. Det är väl heller ingen av kammarens ledamöter, som önskar, att de människor, som nu så att säga utgöra överskottet och som äro arbetslösa, skola inflytta till städerna och där öka de arbetslösas antal. En sådan utveckling kan givetvis icke ur någon synpunkt vara att rekommendera. En utväg, som tidigare stått till buds när det gällt placering av befolkningsöverskottet, nämligen emigrationen, är, såsom vi alla veta, praktiskt taget stängd. Ja, då återstår enligt min mening ingen annan utväg att bereda dessa människor utkomst än att försöka i möjligaste mån få dem att återgå till jorden, som det brukar heta. Det är givet, att den frågan är ganska svår att komma till rätta med, och det är klart, att jag för min ringa del inte här skall försöka mig på att draga upp några riktlinjer i det avsendet. Men det må kanske tillåtas mig att i alla fall giva tillkänna min mening beträffande den frågan.

Ang. inrättande av en arrendeegnahemsfond m. m. (Forts.)

Jag vill alltså i korthet säga, att såvitt jag kan se, finns det ingen annan utväg än att genom lämpliga åtgärder från statens sida söka återföra de arbetslösa människorna till jordbruket. Även om det skulle kosta staten en hel del pengar, vågar jag likväl tro, att det dock är den rätta vägen. Jag vill emellertid säga ifrån, att det nog gäller att gå fram med den allra största försiktighet och med en viss urskillning så att inte de människor, det här närmast är fråga om, komma, om jag får begagna det uttrycket, ur askan i elden. Det finns en hel del exempel, som visa, att det tarvas en viss försiktighet på detta område. Det är inte lämpligt att locka sådana människor att bli jordbrukare, som äro vana att leva i städer eller stadsliknande samhällen. Det torde inte heller med fog kunna bestridas, att det föreliggande förslaget, såsom också utskottet anför, är ett led i strävandena att bereda arbetslösa tillfälle att bli jordbrukare. Även om det bara är ett försök, är det enligt min mening ett steg i rätt riktning. Såsom utskottet framhåller på sid. 17 är ju syftet med propositionen — och jag vill särskilt understryka dessa rader — »att skapa stadigvarande arbetstillfällen för självförsörjning, vilket syfte är avsett att vinnas genom upplåtelse på arrende till mindre bemedlade och obemedlade personer av genom statens försorg iordningställda lägenheter å kronan tillhörig jord med rätt för arrendatorn att inlösa till honom upplåten arrendelägenhet, i samband varmed till arrendatorn skall kunna utlämnas lån av statsmedel för anskaffning av bland annat nödiga jordbruksinventarier». Jag vill, som sagt, särskilt understryka detta uttalande och få det fastslaget i protokollet.

Nu vill jag givetvis inte påstå, att det föreliggande förslaget, om det antages av riksdagen, vore tillräckligt, för att vi skulle komma till rätta med de förhållanden, varom här är fråga, men förslaget är i alla fall, som jag nyss nämnde, ett steg i rätt riktning, och jag tycker, att vi allesamman böra vara tacksamma för att regeringen har tagit initiativet till detsamma.

Om detta försök skall slå väl ut, är givetvis i högsta grad beroende av hur den förordning, som föreslås i utskottets utlåtande, kommer att tillämpas och handhavas av den myndighet, som det närmast tillkommer. Jag ber att ytterligare få understryka några rader i utskottets utlåtande, som just beröra den saken och som återfinnas på sid. 19. Det heter där bland annat: »Utskottet vill därför understryka angelägenheten av att ifrågavarande prövning» — d. v. s. prövningen av inkommande ansökningar till arrendeegnahem, urvalet av de personer, som här skola komma i fråga — »som i vissa fall kan bliva av mycket grannliga natur, av jordnämnden göres med stor urskillning och med allt hänsynstagande till de i varje särskilt fall föreliggande omständigheterna. Utskottet finner sålunda, att exempelvis en eljest kvalificerad jordbruksarbetare icke bör av den anledningen att han ej är helt medellös komma i en sämre ställning än en fullständigt medellös person med godtagbara kvalifikationer.» Utskottet säger vidare: »Utskottet är emellertid fullt ense med departementschefen därom, att en förutsättning bör vara, att sökanden icke innehar tillgångar i sådan omfattning att han medelst egnahemslån kan förvärva eget jordbruk av den storlek, varom här är fråga. Utskottet anser sig böra i detta sammanhang tillika framhålla vikten av att kravet på att vederbörande verkligen äger förutsättningar för ett jordbruks skötsel upprätthålles.»

En stor fördel med utskottets förslag är enligt min mening, att arrendatorn av ett sådant jordbruk, som det här är fråga om, skall kunna efter fem år med äganderätt förvärva detsamma. Det är alltså fråga om en rättighet, som är att nära jämställa med den åborätt, varom riksdagen fattade beslut år 1926, om jag minns rätt, och som då väckte en synnerligen livlig opposition

Ang. inrättande av en arrendeegnahemsfond m. m. (Forts.)
från ett visst håll. Jag vill inom parentes säga, att jag är synnerligen glad över att alla inom utskottet nu enat sig om själva principen i detta avseende, och jag hoppas därför, att den kritik, som från visst håll riktades mot äbörättslagen, skall utebli, när det gäller den lag, som jag hoppas nu blir antagen.

Jag skall naturligtvis i detta sammanhang inte ge mig in på frågan om vad som är bättre, äganderätt eller besittningsrätt. Det skulle kanske vara att taga tiden alltför mycket i anspråk. Jag har hittills ansett äganderätten vara att föredraga framför besittningsrätten, när det gäller disposition av fast egendom, särskilt jordbruksfastigheter, och jag har inte haft någon anledning att ändra min uppfattning i detta avseende. Enligt det föreliggande förslaget komma arrendatorerna, sedan de inlöst sina jordbruksfastigheter, i samma ställning som äbor enligt lagen om äbörätt. Jag kan inte däri se någon fara, utan anser det tvärtom vara en styrka i förslaget. Jag håller verkligen den socialdemokratiska regeringen räkning för att den velat vara med på just denna bestämmelse, som enligt min mening är av en så oerhört stor principiell betydelse.

Nu finns vid utskottets utlåtande fogad en reservation av herr Sederholm m. fl., om vilken jag skall be att få säga ett par ord. Reservanternas yrkande skiljer sig, som herr Sederholm också anförde, inte från utskottets utlåtande i annat avseende än vad det gäller sättet för medelsanskaffningen. Reservanterna anse, att de medel, som för detta ändamål behövas — ett belopp av tillhoppa 1,200,000 kronor — huvudsakligen skulle tagas ur domänstyrelsens s. k. markinköpsfond. Enligt utskottsmajoritetens mening, vilken jag delar, skulle det inte vara riktigt att till ifrågavarande ändamål använda de medel, som äro ställda till domänstyrelsens förfogande. Jag tror, att den rätta vägen är den, som utskottet har föreslagit, i likhet med Kungl. Maj:t, nämligen att anslaget skall utgå av skattemedel. Det är visserligen sant — jag vill gärna instämma i vad herr Sederholm yttrade i det avseendet — att vi naturligtvis böra vara måna om att inte anlita skattemedel i alltför stor utsträckning. Men i detta fall tror jag dock, att det skulle kunna resas principiella betänkligheter mot reservanternas förslag. Som jag nämnde, är fonden avsedd för inköp av skogsmark och ställd till domänstyrelsens förfogande. Enligt min uppfattning bör staten genom domänstyrelsens försorg, då sådana tillfällen yppas, köpa in skogsmark för statens räkning. Det inträffar ju då och då, att vissa större sågverksbolag gå omkull, varefter skogarna kunna komma i händerna på s. k. skogsspekulanter, vilka skövla dem. För min del tvekar jag inte att öppet säga ifrån, att jag då hellre ser, att staten köper in sådana skogar än att de skola komma i händerna på dylika spekulanter. Därför böra vi enligt min mening vara rädda om denna fond, om jag får uttrycka mig på det sättet. Det kan väl heller inte vara riktigt, att man tar medel ur en fond, som disponeras av domänstyrelsen, och ställer dem till en annan myndighets förfogande, nämligen den jordnämnd, som skulle handha ifrågavarande verksamhet.

Det är i all korthet min syn på saken, och jag ber, herr talman, att med dessa erinringar få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Thorén: Herr talman! Jag kan i allt väsentligt ansluta mig till det föreliggande förslaget. Det är emellertid på en punkt, som jag skulle velat ha en ändring, nämligen i kungörelsen om arrendeegnahem.

I 2 § av nämnda kungörelse stadgas, att den förvaltande »nämndens verksamhet skall bedrivas under samverkan med organen för den statsunderstödda egnehemsverksamheten i den omfattning, så finnes ändamålsenligt». Då jag

Ang. inrättande av en arrendeegnahemsfond m. m. (Forts.)

anser, att såväl urvalet bland jordsökande som jordanskaffningen är av den största betydelse för frågans lyckliga lösning, borde urvalet och jordanskaffningen undergå prövning av minst tvenne instanser, innan de slutligt fastställas. Jag har därför tillsammans med ett par andra motionärer i en motion hemställt, att andra stycket i 2 § måtte erhålla följande lydelse: »Urval bland jordsökande och inköp av jord i enskild ägo skola förmedlas av hushållningssällskaps egnahemsnämnd, kommunal myndighet eller Riksföreningen jord åt arbetslösa, vilka uppgöra förslag, som därefter prövas av nämnden. I övrigt skall nämndens verksamhet bedrivas under samverkan med organen för den statsunderstödda egnahemsverksamheten i den omfattning, så finnes ändamålsenligt.» Vi motionärer hålla före, att hushållningssällskapens egnahemsnämnder och kommunala organ besitta nödig sakkunskap i här berörda angelägenheter. Och vi ha i vår motion framhållit, att då Riksföreningen jord åt arbetslösa torde kunna betraktas som initiativtagare till de åtgärder, som i propositionen avses, och genom sina utredningar och sin upplysningsverksamhet ådagalagt såväl det varmaste intresse för saken som nödig sakkunskap, så torde det vara all anledning för statsmakterna att taga vara på det intresse och de krafter, som förefinnas hos nämnda förening.

Både i propositionen och i utskottets utlåtande har understrukits vikten av att urvalet bland de jordsökande sker med den största omsorg. Utskottet synes emellertid ha den uppfattningen, att av en enskild förening bör statens jordnämnd vara oberoende, då det gäller att skaffa sig erforderlig information om jordsökande i olika avseenden. Något beroende från statens jordnämnds sida kan det ju inte enligt vårt förslag bli fråga om. Men det vore däremot en värdefull tillgång till vägledning och upplysning om jordsökandes karaktär och lämplighet som jordens brukare, om ett sådant organ som Riksföreningen jord åt arbetslösa komme att användas som informationskälla.

Min erfarenhet i en mångårig verksamhet har lärt mig, att en enskild, kunnig person ingalunda är en mindre värdefull informationskälla än den, som har en officiell ställning. Här är det ju fråga om personkännedom och väl grundat omdöme om de jordsökandes karaktär och duglighet som jordens brukare. Och en förening, som vill ägna tid, krafter och intresse åt att hjälpa jordhungeriga människor till egen jord eller eget arrendejordbruk, blir just genom denna sin verksamhet i tillfälle att lära känna de jordsökandes egenskaper så ingående, att det kunde vara av stort värde för statens jordnämnd att bli informerad om de jordsökandes kompetens och sådana ting just från detta håll.

Jag skall inte vidare polemisera mot utskottet i denna fråga utan i stället, medan jag nu har ordet i ett ämne, som ligger mig varmt om hjärtat, säga några ord om urvalet bland de jordsökande. Bland de jordsökande, som vid urvalet borde komma i fråga, kan man enligt mitt sätt att se, särskilja tre olika grupper: söner till småbönder, lantarbetare och sådana industriarbetare, som tidigare haft sin utkomst av jordbruket.

Småbrukarnas söner ha i dessa svåra tider mycket små möjligheter att bli egna jordbrukare. Då staten nu går in för att skapa nya småbruk, bör den se till, att även småbrukarens söner få möjlighet att på fädrens vis besitta och bruka jord. I annat fall komma även de av småbrukarsönerna, som äro hågade att sköta eget jordbruk, att antingen glida in i de obesuttnas skara på landsbygden eller söka sig in till städerna. Under nuvarande arbetslöshet stanna de vanligen hemma, och många ha från städerna återvänt till hemgården, där de åtminstone få tak över huvudet och mat för dagen. Men sin framtida bärning kunna de ju inte få där. Många gifta arbetslösa småbrukarsöner, som nu trängas i hemmen, måste betraktas både som medellösa och arbetslösa

Ang. inrättande av en arrendeegnehemsfond m. m. (Forts.)
och som sådana värda statsmakternas understöd för erhållande av sin bärgning på eget jordbruk. Få de jord, minskas också kön av arbetssökande på olika platser. De, som vuxit upp i småbruket och deltagit i alla arbeten där samt blivit insatta i de beräkningar, som röra småbrukets ekonomi, ha i regel de bästa förutsättningarna för att bli dugliga småbrukare.

Även lantarbetarna ha full erfarenhet i fråga om färdighet i jordbruksarbete. Men urvalet av dem blir betydligt svårare än bland lantbrukarsönerna. Lantarbetarna ha icke från barndomen levt sig in i det lilla, självständiga jordbrukets särskilda ekonomiska förhållanden, där mödans lön är osäker och allt måste beräknas för att gå ihop. Om de länge arbetat såsom statdrängar, ha de ofta förlorat en del av den iver, omtanke och arbetslust, som äro oundgängliga villkor för dem, som skola slå sig fram såsom småbrukare. Under nuvarande arbetslöshet ha väl även en del fullt dugliga och skötsamma lantarbetare blivit utan anställning. Men huvudsakligen är det dock de mindre goda arbetarna, som blivit tvungna att gå arbetslösa. Det bästa materialet för blivande småbrukare av denna kategori erhålles nog i regel bland dem, som ännu äro anställda. Det kan inte gärna vara lyckligt att låta anställningen vara hinder för dem att erhålla ett statens jordbruk på arrende. Bli de självständiga jordbrukare, lämna de sin plats öppen för andra.

Det behöver knappast sägas, att den jordsökande stadsarbetaren kan ha lika stora kvalifikationer som någon annan, därest han utgått ifrån småbrukarhemmet och fått sin uppfostran där. Man får komma ihåg, att det ej sällan varit de mest vakna och företagsamma, som sökt sig till industrien. Livet i städerna har öppnat blicken för en del ekonomiska beräkningar, som äro till nytta även i sådana företag som småbruk. Det är nu många av dessa småbrukarsöner, som gå arbetslösa. Även om konjunkturförbättringen vid industrien skulle fortsätta, får man nog utgå ifrån, att efter vidare rationalisering denna näringsgren icke kan uppsuga all den arbetskraft, som under högkonjunkturen drogs dit från jordbruket. Det blir därför nödvändigt för den överflödiga arbetskraften vid industrien att vända tillbaka till jorden. Om nu sådana jordsökande bland industriens arbetare, som ha en sann längtan tillbaka till jorden, äro friska och starka och av den karaktär, att de vilja i alla skiften göra rätt för sig och bli befriade från beroendet av kontantunderstöd, så kunna förvisso även sådana bli utmärkta småbrukare, förutsatt att de ha eller skaffa sig en sådan hustru, som är duglig att sköta ett småbrukarhem och en småbrukarhustrus göromål. Även sådana industriens arbetare, som sedan uppväxtåren ha sina rötter i småbruket, kunna också vara förtjänta av, att staten hjälper dem till åtkomst av jord att försörja sig på och i sinom tid även besitta.

Herr talman! Jag skall nöja mig med att få detta sagt till kammarens protokoll. Då jag förstår, att det är lönlöst att emot ett enhälligt utskott göra något yrkande, avstår jag ifrån att yrka bifall till min motion.

Herr Andersson, Elof: Herr talman! Det torde vara för kammaren bekant, att sociala jordutredningen tillkommit för att söka lösa »de obemedlades jordfråga», såsom det heter. Denna fråga har ju stått på dagordningen under många år. För min egen del har den tanken ofta uppstått hos mig: hur skall en sådan fråga kunna nöjaktigt ordnas, att personer, som *sakna egna medel*, skola kunna skaffa sig jordbruk och inventarier m. m. sådant, som erfordras för jordbruket? Emellertid fick sociala jordutredningen vid sin tillkomst sig förelagt att inkomma med förslag i ämnet, och har utredningen försökt att efter bästa förmåga lösa detta svåra problem. Jag skall nu inte ingå på den del av spörsmålet, som avgjordes vid förra årets riksdag, nämligen arbetar-

Ang. inrättande av en arrendeegnahemsfond m. m. (Forts.)
småbrukslånefrågan, utan med några ord beröra det ärende, som nu föreligger till behandling.

När sociala jordutredningen i mars förra året till Kungl. Maj:t avlämnade ett förslag, som gick ut på styckning av kronoegendomar till småbruk för utarrendering till medellösa eller mindre bemedlade personer, undrade man nog i utredningen, hur detta förslag skulle komma att utfalla. Glädjande nog, har förslaget mottagits med de största sympatier. Förra årets riksdag fattade ett enhälligt beslut om att göra vissa försök i det avseendet genom att anslå 700,000 kronor, som skulle tagas ur markinköpsfonden. Domänstyrelsen fick i uppdrag att inrätta en del dylika jordbruk. Emellertid har Kungl. Maj:t låtit ytterligare utreda denna fråga och tillsatte mot slutet av förra året en kommitté med herr Andersson i Rasjön som ordförande. Kommittén upptog till övervägande sociala jordutredningens förslag i ämnet, vilket ytterligare bearbetades, och det är alltså detta förslag, som ligger till grund för den nu behandlade propositionen i ämnet.

Inom jordbruksutskottet har man i princip varit fullt enig i sakfrågan. Möjligen har någon betänksam röst där höjts, men ingen har yrkat avslag, och det förefaller av den nu förda debatten, som om ingen i kammaren skulle yrka avslag.

Meningarna skilja sig endast på en punkt, nämligen den, som jordbruksutskottets ärade vice ordförande redogjorde för i sitt anförande och som även återfinnes i den vid utskottets utlåtande fogade reservationen. Det gäller frågan, var pengarna skola tagas. Kungl. Maj:t har föreslagit, att medel i vanlig ordning skulle avsättas till en fond, som skulle inrättas för ändamålet, en fond, som skulle benämnas arrendeegnahemsfonden. Regeringen har icke ansett det lämpligt att anlita markinköpsfondens medel, vilken fond som bekant har tillkommit i annat syfte än att finansiera bebyggandet av egnahems-lägenheter. Att riksdagen förra året beslöt, att 700,000 kronor skulle tagas av denna fond, var kanske mer en tillfällighet. I varje fall var då avsikten, att domänstyrelsen skulle bebygga ett antal lägenheter i egen regi, och att dessa lägenheter skulle kvarstanna under domänstyrelsens förvaltning.

Nu har man gått in för en helt annan och enligt min mening mera rationell linje, då Kungl. Maj:t föreslår inrättandet av en särskild fond för ändamålet. Härtill skall då överföras kronojord som anses vara lämplig för arrendeegnahem. Och denna jord skall avskiljas från domänstyrelsens förvaltning och läggas under en särskild nämnd, som enligt förslaget skall omhänderhava arrendeegnahemmens förvaltning m. m. Domänstyrelsen skall sålunda i fortsättningen icke taga någon befattning därmed. Det vore därför kanske inte så lämpligt — även om det vore möjligt — att anlita markinköpsfonden för bebyggande av sådana lägenheter, som domänstyrelsen i fortsättningen inte skall hava någon tillsyn över.

En annan omständighet, som kanske i detta sammanhang bör omnämnas, är följande. Under de senare åren har influerats så mycket medel till markinköpsfonden, att den nu som bekant är uppe i nära 20 miljoner kronor, därav omkring 10 miljoner kronor redan finnas tillgängliga och ett ungefär lika stort belopp är utestående såsom fordringar för försålda egendomar. Fonden har sålunda vuxit mycket på grund av den försäljning av kronoegendomar, som i mycket stor omfattning ägt rum under dessa år, men den kommer förmodligen inte att växa i samma raska tempo framgent. Om den verksamhet, som man nu visserligen ämnar försöksvis sätta i gång, men som man väl ändå får hoppas skall kunna fortsätta, är det meningen, att kronojord i första hand skall tagas i anspråk för denna rörelse. Jorden kommer således icke att säljas. Markinköpsfonden får alltså framdeles icke så mycket medel till sitt

Ang. inrättande av en arrendeegnahemsfond m. m. (Forts.)
förfogande som den hittills haft. Det förefaller därför även ur den synpunkten som om det inte skulle vara tillrådligt att överflytta medel från denna fond till arrendeegnahemsfonden. I varje fall måste man väl säga, att det inte kan vara ett lämpligt förfaringsätt vid inrättandet av en ny fond att flytta över medel från en annan fond, där medlen fortfarande äro behöfliga för ett bestämt ändamål, till den nybildade fonden. Ett sådant förfaringsätt kan icke anses vara rationellt. Jag har därför inom jordbruksutskottet anslutit mig till majoritetens uppfattning, nämligen att markinköpsfonden icke bör användas för nu avsedda ändamål.

Jag hyser, herr talman, den förhoppningen, att den proposition, som nu föreligger till behandling, skall vinna riksdagens bifall. Jag är övertygad om, att den nya form av egnahem, som därmed kommer att införas, skall fylla ett länge känt behov. Man kan inom egnahemsrörelsen tala om något, som kan betecknas med uttrycket: »den felande länken»; om man antager detta förslag och noggrant efterlever de föreskrifter, som jordbruksutskottet i sin motivering har lämnat, tror jag, att man funnit denna länk och att man kan påräkna goda resultat av den nya verksamhetsgrenen.

Herr Thorén redogjorde i sitt anförande för en motion, som han jämte ett par andra kammarledamöter väckt. Han gjorde gällande, att Riksföreningen jord åt arbetslösa, som under den senaste tiden bedrivit en mycket energisk verksamhet, borde få ett visst inflytande över jorduppdeleningen och framför allt med hänsyn till valet av de personer som skulle placeras på egnahems-lotterna. Jag måste säga, att med all respekt för Riksföreningen jord åt arbetslösa anser jag ändå, att den nämnd, som skall omhändervärd denna verksamhet, bör ha fria händer att fritt och obundet utvälja lägenheternas brukare. Vi måste komma ihåg, att här gäller det att skaffa jordbruk åt medellösa eller mindre bemedlade personer. Det enda, som dessa personer ha att komma med, blir i regel det renommé, de kunnat förskaffa sig under sin verksamhet vid jordbruk. Man får därför med största omsorg välja dem. Framför allt bör man se till, att de sökande äro dugliga personer och kunniga i sitt yrke — vilket icke minst gäller deras hustrur — om man skall kunna påräkna ett gott resultat.

Man har sagt, att den föreslagna formen för egnahem skall vara ett försök. Jag är med om, att man betraktar anordningen som ett försök. Men om man som jag hoppas, att försöket kommer att slå väl ut och att man skall kunna fortsätta vidare på den inslagna vägen, får man — jag upprepar det — vara mycket angelägen om, att starten blir god och att man iakttar all möjlig försiktighet. Jag tror därför, att personvalet sker lättast och bäst, om man helt överläter åt jordnämnden att göra valet. Jag kan därför icke anse, att skäl föreligga till att bifalla den av herr Thorén m. fl. väckta motionen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr statsrådet **Wigforss**: Jag begärde ordet för att i största korthet yttra mig om själva den budgetfråga, som beröres i reservationen.

Det har varit ganska mycket under övervägande huruvida det skulle vara möjligt att använda lånemedel i stället för skattemedel. Men slutsatsen har blivit, att det inte är möjligt. Såsom propositionen nu ser ut och som den är insatt i hela systemet, måste det vara skattemedel och inte lånemedel. Nu har ju inte heller från reservanternas sida förutsatts, att man skulle låna, utan att man i stället skulle taga ur markinköpsfonden. Men det är ju uppenbart, att om denna verksamhet skall fortsätta, är det inte tänkbart, att fonden skall i fortsättningen kunna släppa till några medel. Det måste då i detta fall betraktas såsom ett tillfälligt lån från fonden. När vi nu under dessa år ha tagit

Ang. inrättande av en arrendeegnehemsfond m. m. (Forts.)

så mycket pengar ur fonder, skulle jag tro, att det inte är riktigt att göra det här, då möjlighet finnes att bereda plats för anslaget på skattebudgeten. De, som sett propositionen om inkomstberäkningen veta, att budgetläget visserligen är ganska spänt; men det har ändå varit möjligt att få in de ökade utgifterna utan att behöva gå längre i skattehöjningar, än som vid riksdagens början föreslogs. Jag vill också erinra om — vilket jag redan gjort en gång i denna kammare — att tillfälliga inkomster finnas på budgeten i mer än normal omfattning. Detta är en ytterligare anledning till att här inte tillgripa reserver utan i stället låta det år, som här avses, bära sin egen börda.

Med dessa ord vill jag bara ha sagt, att jag tror, att det ur budgetsynpunkt är riktigt, om man här följer utskottets förslag, och jag hoppas, att kammaren skall bifalla detsamma.

Herr Lindhagen: Herr talman! Det hade varit tillräckligt för mig att begära ordet vid punkten D. Då nu utskottets hela hemställan på en gång är framlagd till diskussion, nödgas jag att i denna punkt av debatten yttra mig även beträffande punkten D, det vill säga den motion, som jag väckt.

Det är ganska läskande, herr talman, att nu i debatten om den sociala jordfrågan — som nyss skedde — från denna talarstol få höra uttrycket »folkets jordhunger». Det var inte längre sedan än år 1930, som riksdagen begärde utredning, om småjordbruk överhuvud buro sig. Då trodde man, att jordbruket var en föraktlig sysselsättning. Ja det var visst en nationalekonom här i landet, som förordade, att jordbruk — åtminstone småbruk — skulle avskaffas och att utövarna av denna näring borde hänvisas till en för landet mera lönande verksamhet. Nödvändigheternas hårda lag har nu avvisat detta förhastade tal. Efter vad jag kunnat finna, har nu också den sociala jordutredningen utan avvaktan å ny instruktion inhiberat denna av 1930 års riksdag i första rummet begärda undersökning.

Jag har inte något att invända mot det experiment, som det nu är fråga om. Vad beträffar finansieringen, så tycker jag, att ganska goda skäl på bägge sidor ha anförts; då de kunna väga jämnt, och då finansministern nyss varnat för att frånga regeringens förslag, följer jag även i denna punkt regeringen — ehuru med tvekan. Det intressanta med denna sak är, att den är en liten yrvaken morgonföreteelse efter en period, då man kraftigt inriktade sig på den så kallade åborättens föryngring och lagfästande i vår tid. Det var en tid det stora liberala partiets program i jordfrågan — ty det liberala partiet var stort en gång här i riksdagen med Karl Staaff i spetsen. Det kan vara ganska på sin plats att i största korthet recapitulera, hur det stora berget slutligen födde en liten rätta, som hette jordbrukslägenheten i Mjogaryd i Kävsjö socken av Jönköpings län. Även det nu föreliggande förslaget är ju en obetydlighet. Det är ett litet barn, som möjligen kan växa, ifall det blir väl fostrat och i all synnerhet kompletteras med den näring och det påbröd i lagstiftningen, som det behöver.

Det var nämligen en gång fråga om staten och kommunerna nödvändigt skulle, som den ekonomiska liberalismen fordrade, avhända sig sin jord, som de ansågos inkompetenta att förvalta, och i stället skulle överlåtas åt den enskilda företagsamheten, som man visserligen icke utan visst fog menade vara mera handlingsduglig, att taga hand även om den allmänna jorden. Det gällde således en förskingring av de gamla konungarnas förråd av jord, som under århundraden anskaffats åt svenska folket såsom en deras gemensamma tillhörighet.

Man kunde inte undgå, då det gick all världens väg med kronans jord, att

Ang. inrättande av en arrendeegnehemsfond m. m. (Forts.)
vakna upp och spörja: skulle inte det allmänna också kunna behålla äganderätten till sin egen jord på något sätt och göra den lika begärlig för den enskilde och kanske ännu mera begärlig, i fall vi skötte saken riktigt bra? För det ändamålet — man tänkte då mest på jordbruksjorden — väcktes vid 1908 års riksdag av det liberala partiet med Karl Staaff i spetsen ett förslag om en allsidig, gubevars, utredning vilka nya former, som skulle kunna användas för upplåtelse av sådan jord från stat och kommun till enskilda med bevarande av äganderätten till jorden åt det allmänna.

Jag vill i förbigående erinra, att vad angår stadsjord, infördes ungefär samtidigt genom nyttjanderättslagen 1909 genom den s. k. tomträthen möjlighet för städerna att behålla sin jord. Tomträthen var ock förenad med inteckningsrätt för fordran i huset och besittningsrätten, vilka båda saker tomträthen omfattade. Det har gått med glans att införa tomträthen i Stockholm. Den har nämligen i själva verket gjorts bättre än äganderätten. Man kan säga, att tomträthen i Stockholm i stadens hand är en reformerad äganderätt. I Göteborg gick tomträthen alldeles till spillo. Där synes man trots att tomträthen var tilkommen för att kommunen skulle förtjäna på den enskilde. Det bestämdes, att sedan den enskilde bekostat huset, skulle det huset efter ett antal år gratis tillfalla staden. Således en ren stöld från den enskilde av hans välfångna egendom. En sådan tomträtt gick sönder och med synnerligt fog.

Vid sidan av denna första avvikelse från merkantilismen trädde fram ett bedömande att i allas behöriga intresse värna om det allmännas jordäganderätt även till statens jordbrukslägenheter. Som sagt, liberala partiet gick i spetsen 1908. Friherre Adelswärd väckte då motion i samma syfte; jag tror att han vid den tiden ännu tillhörde högerpartiet. Första kammaren avslog, och andra kammaren biföll, vilket var den vanliga musiken på den tiden i jordfrågorna. Nu avslå bägge kamrarna allt utom sådana här mindre saker.

År 1909 framburo ledamöter av socialdemokratiska partiet en motion i samma syfte, och liberalerna trädde fram igen. I bägge motionerna krävdes, att den nya åborätten skulle utformas så, att den även medgav inteckning i densamma för lån, d. v. s. att samma institut skulle införas, som hade förunnats tomträthen. Kamrarna stannade i olika beslut. Åren 1910—1912 kommo liberalerna fram med sitt gamla förslag. Samma resultat: bifall i andra kammaren och avslag i första kammaren. 1915 infördes för att ge ett visst erkännande åt kraven en s. k. återköpsrätt. Den var avsedd för jordbruksfastigheter, som skulle få säljas med återköpsrätt, men riksdagen beslöt, att den bara skulle gälla för städer. Städerna ha sedan dess ej en enda gång veterligen begagnat sig av detta institut, som har bra litet värde. Det är kanske därför, som det gick igenom i bägge kamrarna.

Emellertid tyckte Kungl. Maj:t redan 1912 att något borde åtgöras dem. De olika besluten i kamrarna voro ju också en anledning att tänka sig för. Sagda år tillsattes den s. k. kronolägenhetskommissionen, som spelade en uppmärksam roll under många år. Där satt herr Linders, Ingeström, Wohlin och kanske flera. De skulle se till, att när statens jord såldes med äganderätt, kunde skapas en sådan äganderätt, att själva ändamålet tryggades. Den som köpte jorden borde ej sedan få använda den till vad som helst. Men dessutom skulle kommissionen komma med förslag om en tryggad besittningsrätt, en ny åborätt. Först avlämnades förberedande förslag i det förenämnda syftet, som inte ledde till något. Betänkandet om åborätten kom år 1920, d. v. s. efter mer än åtta år, efter ett omfattande arbete. Då kom bland annat lagförslaget om besittningsrätt för obegränsad tid till kronojord, och det avsåg

Ang. inrättande av en arrendeegnehemsfond m. m. (Forts.)

just den här jordbruksjorden. Herr Wohlin var i någon mån reservant; han ville ha en upplåtelse, som han kallade köp mot avgäld.

Vid 1926 års riksdag framlades proposition i frågan. Två år förut hade strömkantringen i jordfrågan inom riksdagen ägt rum. Man ville inte veta av någon slags expropriationsrätt. Den otyglade enskilda äganderätten hade således fått synnerlig vind i seglen.

Propositionen var framlagd av en socialdemokratisk regering och byggd på de liberala bemödandena. Då ville de andra partierna, liberalerna inbegripna, ej vara med om ärftlig besittning av kronans jord. Den skulle i stället avhändas kronan utan hänsyn. Resultatet blev den bekanta kompromissen. På förslag av första lagutskottet, skulle i 20 år åborättsinnehavare få full besittningsrätt, men sedan hade de rättighet att lösa sina lägenheter när som helst. Dock med vissa undantag, när kronan ansåg, att jorden var särskilt omistlig.

Det fanns emellertid ingen ordentlig ekonomisering av företaget. Vederbörande fingo hålla sig till den allmänna marknaden eller med tiden skaffa egnahemslån. Jag var erfaren i dylika frågor och befarade hur det skulle gå. Därför yrkades av mig bifall till propositionen med tillägg, att i skrivelse till Kungl. Maj:t begärdes en ekonomisk ordning i anslutning till vad som skett för tomträten. Jag blev ensam i riksdagen. Ingen yttrade sig åtminstone i den riktningen. Tjuguårig åborätt utan ekonomi med rätt till köp blev lag.

Vad har nu inträffat? Det har inträffat, att ingen sökt en sådan rätt mer än år 1933. En förflugnen ansökare, fick den 30 januari 1933 ett åborättskontrakt med stöd av nämnda lag på en jordbrukslägenhet i Mjogaryd i Käv-sjö socken av Jönköpings län. Det var således efter stolta frammarscher partivis och kammarris den enda lilla rätta, som stod kvar efter bemödanden, förhoppningar och penningar, som spenderats på dessa stora utredningar.

Nu år 1934 kommer en proposition, som egentligen framträder som en tvillingbroder till den ännu icke avskaffade åborättslagen, vilken visat sig redan från vaggan vara född till en lagruin. År 1926 var man mycket stolt över att i alla fall antagits en åborättslag. Även i nästföljande valrörelse ordades om vilket stort inslag, riksdagen gjort genom antagande av nämnda lag.

Nu är det fem år i stället för tjugu, som den nya arrenderätten föreslås att gälla, och även efter kortare tid vid särskild prövning har man rättighet att friköpa. Det är således inte någon stor skillnad emellan propositionen och den åborättslag, som antogs 1926. Propositionen skiljer sig väsentligen från nämnda lag genom, att propositionen börjar från början för erforderligt ekonomiskt stöd genom statliga lån. Den nya upplåtelsen kallas icke heller för åborätt utan arrenderätt. Det är bara fråga om ett experiment säges det, ett experiment, som kommer att gälla högst 100 lägenheter.

Nu få vi sålunda se hur det går. Staten står själv risken genom att ge egnahemslån under hand. Propositionen är en framställning i egnahemsrörelsens tjänst och icke för att upprätta någon rättsordning, som skall bestå, med någon rätt till jorden. Ingen annan än den rätt, som förvärvas genom själva köpet, varmed staten fortgår på vägen att avskudda sig det allmännas jordäganderätt och inflytande.

När jag nu blickat tillbaka på dessa händelser, som stå levande inför mig, och minnena återupplivats av denna lilla tvillingbroder till den förolyckade åborättslagstiftningen, har det synt mig vara en skyldig honnör till gamla tidens bemödanden att skapa även en besittningsrätt, som varaktigt kunde behålla i statens skyddande hand äganderätten till sin egen jord. I min motion har därför yrkats att eftersom den gamla åborättslagstiftningen icke lyckats, så bör kompromissbeslutet av 1926 upphävas, en fast åborätt lagfästas, och inteckningsrätt i åborätten liksom i tomträten förlänas.

Ang. inrättande av en arrendeegnahemsfond m. m. (Forts.)

Riksdagen beslöt emellertid 1926 med anledning av de antydningar, som i tidigare motioner framhållits, att man dock skulle se till, när nu efter tjugu år denna jord fick säljas med äganderätt, att det skapades en sådan modifierad äganderätt, att den gav garantier för att jorden icke fick säljas för andra ändamål än dem, för vilka den hade av staten avståtts. Detta var riksdagen enig om då.

Nu säger utskottet, att motionären år 1926 framställde yrkande, att ur lagen måtte utgå bestämmelsen om rätt för åbo att efter 20 år lösa vederbörande lägenhet. Men utskottet borde ha skrivit, att propositionen gällde evärdelig upplåtelse, men genom en kompromiss i riksdagen, som bestämde tiden till 20 år; och det var den kompromissen, jag reste mig emot. Och vidare åberopar utskottet, att ett motionsvis förordat förslag om införande av inteckningsrätt för fordran i åborätt icke heller hade av riksdagen godkänts.

Nu säger utskottet ganska riktigt, att bestämmelsen om rätt för åbo att efter viss tid med äganderätt lösa den innehavda lägenheten, lär knappast kunna tänkas ha haft någon hämmande inverkan i fråga om åborättens användning. — Den stora hämmande inverkan berodde på, att man lämnade ekonomien tämligen åt sitt öde. — Men så säges det också: »Däremot torde den omständigheten att inteckning för fordran icke kan erhållas i åborätten måhända spelat en viss roll i nämnda avseende.» — Om staten finansierar alltihop, behöver man ju praktiskt taget ingen inteckningsrätt, men det kan ju vara bra för en sådan här åbo att även kunna få anlita enskilt kapital, och staten bör väl vara glad, om den på det sättet blir befriad från en del av sin börda. Så har det nu börjat utveckla sig med tomträtten. Grundlånen i tomträtten övertagas av åtskilliga anstalter och institutioner, så att även på den punkten har tomträtten slagit igenom. En åborätt borde, om den organiserades ordentligt, slå igenom på samma sätt. — »Måhända spelat en viss roll», säger utskottet, och då vet ju utskottet, som sysslar med egnahemsrörelsen, att inteckningsmöjligheten är A och O för hela egnahemsrörelsen. Och även det nu framlagda förslaget är ju byggt på en storartad frikostighet från statens sida, men när det gäller en sådan här sak, så har omöjligheten att inteckna åborätten bara »måhända spelat en viss roll»! Jag tycker utskottet bort kunna kosta på sig ett mera uppriktigt erkännande, att icke minst därpå föll tillämpningen.

Sedan kommer utskottet med följande, bara för att kunna komma med ett avstyrkande, vilket synes mött svårigheter: »Härvidlag bör emellertid icke förbises, att den möjlighet till belåning, som genom införande av sådan inteckningsrätt skulle beredas eventuellt kan komma att inbjuda till en skuldsättning i icke önskvärd utsträckning.» — Alla inteckningar i fastigheter kunna ju leda till detta, men innehavare av åborätt skulle icke få betungas med en sådan risk. Är det därför att man bör avskräcka folk från att använda förnuftiga former för upplåtelse av statens jordegendom, utan att staten avhänder sig sin plikt och rätt att hålla sin skyddande hand över denna sin jord för framtiden? Jag förstår inte, att utskottet besvärar sig med att begå en sådan cirkelgång, som strider mot erfarenheten.

Vidare heter det: Utskottet är dock icke berett att utan vidare utredning i saken taga bestämd ståndpunkt, och på grund härav och med hänsyn till den knappa tiden, så hemställs, att motionen icke skall föranleda någon åtgärd. Detta är ju en inbjudan av utskottet att komma tillbaka. Men jag tycker det hade varit fruktbarare för saken och bekvämare för utskottet, att då hos Kungl. Maj:t begära en utredning, så att vi haft den till handa nästa riksdag. Ty när jag då kommer med den motion, som nu begärts, finns ingen sådan ut-

Ang. inrättande av en arrendeegnahmefond m. m. (Forts.)
redning. Men då kanske utskottet säger: i brist på utredning och då vi inte veta, på vilket ben utskottet bör stå, så avstyrkes motionen även då.

Nu förekommer även ett tredje yrkande av mig, nämligen att vad riksdagen skrev om 1926 bör bli utfört. Det gäller att när staten säljer sin jord, vilket man även här avser skall bli det slutliga resultatet, bör ses till, att det sker med en sådan äganderätt, att denna jord icke kan få användas för annat ändamål än den är avsedd till. Vad tjänar det till, att staten avhänder sig sin egen jord med sådan äganderätt, att den sedan kan användas till vad som helst? När utskottet då inte vet, hur man skall komma ifrån detta, som riksdagen själv skrivit om, så säger utskottet, som man gör i nutidens utskottsbeänkanden i sådana här frågor. Det behöver riksdagen inte påminna om, säger utskottet. Kungl. Maj:t lär nämligen icke underlåta att ägna frågan den ytterligare uppmärksamhet, vartill omständigheterna kunna anses böra föranleda. — Jo, det är just det, kära utskott, som Kungl. Maj:t underlåtit under hela denna långa tid. Riksdagen kan väl tillåta sig att påminna Kungl. Maj:t, som i sina många göromål tar stort intryck av vad riksdagen begär.

Slutligen har också under punkt D) besvarats även i andra motioner, nämligen om ett anslag på 38,000 kronor åt Riksföreningen jord åt arbetslösa. Detta kan utskottet icke förorda i brist på utredning. Men då kunde utskottet väl ha skrivit till regeringen även om den saken. När det gäller en sådan enskild företagsamhet just i ett ämne, som nu alla skola intressera sig för och även intressera sig för, bör man väl vara angelägen att stödja den lika väl som så många andra föreningsrörelser i landet. Denna förening behöver också pengar. Intresset där är levande. Jag vill för min del icke medverka till detta negativa resultat.

Herr talman, jag har ingenting att erinra mot punkterna A), B) och C). I punkten D) vill jag däremot, för att markera, att saken är riktig och förut påkallad och förtjänt även nu av beaktande, yrka bifall till både min motion i punkten D) och motionerna till förmån för Riksföreningen jord åt arbetslösa.

Herr Andersson, Alfred: Herr talman! Den fråga, som nu föreligger för kammarens prövning och som jag också hoppas skall vinna kammarens bifall, kommer i så fall att hälsas med glädje och tillfredsställelse hos tusen och åter tusen av landsbygdens fattiga folk. Det är ett gammalt krav från socialdemokratiskt håll, som nu föreligger och som äntligen tycks kunna få sin lösning, ett krav på möjlighet för landsbygdens obemedlade och mindre bemedlade att kunna skaffa sig ett stycke jord att bruka för egen del.

När man läst igenom den kungl. propositionen, så har man icke kunnat undgå att lägga märke till den långt gående försiktighet, som herr statsrådet lagt in i denna proposition. Jag förstår och delar denna försiktighet helt och fullt, ty med hänsyn till den stora betydelse, som denna fråga måste få för landsbygdens vidkommande, så förstår jag, att herr statsrådet redan från början vill se till att komma in på fast mark för denna frågas vidare utveckling. Men när vi en gång kommit på denna fasta mark, skulle jag för min del icke vilja mana till en alltför sträng återhållsamhet. Det kan nämligen då icke få lov att röra sig om hundratal, som det nu här är fråga om. Det är ju bara ett försök, som det här gäller i första hand, men enligt min mening borde det röra sig om tusental och åter tusental. Detta är enligt min mening den enda raka vägen att lösa det svåra problem, som nu vilar över den svenska landsbygden.

Att denna fråga blivit så aktuell, som den nu är, det beror på krisen, de-

Ang. inrättande av en arrendeegnahmefond m. m. (Forts.)
pressionen, den stora arbetslösheten. Under normala förhållanden var det ju alltid på det viset, att landets befolkningsöverskott alltid hade möjligheter till utkomst på annat håll. Då kunde landsbygdens ungdom och andra söka sin utkomst i städer och industrisamhällen, och de som inte kunde absorberas av arbetsmarknaden där, hade möjlighet att emigrera. Men dessa vägar finnas ju, som sagt, icke numera. Nu går detta befolkningsöverskott ute på den svenska landsbygden utan några större möjligheter till utkomst. Här har nu statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet lagt upp linjerna för möjligheten att i framtiden bygga ut denna fråga till den omfattning, som den enligt min mening bör få. Jag kan, som sagt, inte annat än för min egen del hälsa denna fråga med glädje och tillfredsställelse, och jag skall be, herr talman, att få yrka bifall till utskottets betänkande.

Herr von Stockenström: Herr talman! Jag har icke deltagit i detta ärendes behandling i utskottet, men därest jag det hade gjort, skulle jag obetingat hava anslutit mig till utskottsmajoritetens förslag i avseende å anskaffning av medel till arrendeegnahmefonden.

Redan förra året, då riksdagen beslöt att 700,000 kronor ur markinköpsfonden skulle få användas för liknande ändamål, tillät jag mig däremot inlägga en gensaga, när jag ansåg det vara principiellt oriktigt att för detta ändamål, som ändå är av rent social karaktär, använda medel, vilka ju äro att betrakta såsom statens kapitaltillgång. Jag tycker därför, att det är glädjande, att regeringen icke fortsatt på den linje, som följdes förra året. Därtill kommer också, att avsikten i år är, att denna fond skall förvaltas av en särskild nämnd, nämligen statens jordnämnd — medlen skola alltså inte stå under domänstyrelsens förvaltning — och det finner jag vara ytterligare ett skäl för att icke använda något av domänfonden för ifrågavarande ändamål.

Nu kan det ju sägas, att det skulle vara ganska bekvämt att taga ett belopp av skogsinköpsfonden i stället för att därtill använda skattemedel, och jag kan förstå och respektera den uppfattningen, att det är önskvärt att inte använda mera av skattemedel än som är nödvändigt, men de stora principiella betänkligheterna i detta fall stå dock kvar för mig. Fonden är visserligen ganska stor, men vi få komma ihåg att av fondens hela belopp, omkring 20 miljoner kronor, ungefär hälften består av fordringar, som inte flutit in ännu och som således inte ännu äro tillgängliga. Det kontanta belopp, som finns, torde knappast vara större än det varit under de senaste 5—10 åren, och för övrigt vet jag, att det alltjämt ligger en hel del stora utbud av jord och skog inne hos domänstyrelsen och att nya inköp undan för undan ske i ganska stor omfattning.

Nu anfördes det av den förste ärade talaren här, att riksdagen några gånger i avseende å användningen av såväl bilskattemedel som totalisatormedel hade frångått tidigare fattade beslut och bestämt, att sådana medel skulle få användas för andra ändamål än de från början varit avsedda till. Jag ville då erinra om att det i de båda nämnda fallen gäller löpande inkomster, och det förhållandet, att man ett visst år använder ett då influtet belopp för andra ändamål än man tidigare avsett därmed, tycker jag inte går att jämföra med vad som nu ifrån reservanternas sida har ifrågasatts, nämligen användande av en statens kapitaltillgång för annat ändamål än det, vartill den är avsedd. Skulle man gå den vägen, kan man, enligt min mening, skapa ett farligt prejudikat. Jag vill uttala, att jag anser det vara en riktig jordpolitik, som bedrives, då staten säljer undan en del smärre jordlägenheter och därmed bereder tillfälle åt ifrågavarande arrendatorer att bliva sina egna.

Ang. inrättande av en arrendeegnahemsfond m. m. (Forts.)

Staten får då in en del medel, som placeras i skogbärande mark och i större komplex, vilka äro lättare för domänstyrelsen att förvalta och vilka giva en bättre och säkrare avkastning. Skulle man emellertid börja använda dessa fondmedel för helt andra, sociala ändamål, som jag anser det nu vara fråga om, är ju gårdet upprivet, och jag vet inte, vad man i domänstyrelsen skall tro — om man alls anser sig böra fortsätta den jordpolitik, som man där nu bedriver!

Jag ber därför, herr talman, att med åberopande av de skäl jag anfört i avseende å den punkt i utlåtandet, varom meningsskiljaktighet närmast råder, liksom i övrigt få ansluta mig till utskottsmajoritetens yrkande.

Herr Larson, Edward: Herr talman! Det har redan sagts så mycket i denna fråga att det kanske är överflödigt att yttra något mera, men då jag anser förevarande fråga vara en av de viktigaste frågorna under denna riksdag och jag dessutom är motionär, tillåter jag mig att taga kammarens tid i anspråk en liten stund.

Jag ber då först att få beklaga, att anslaget har blivit sänkt mot vad som föregående år avsågs. Ursprungligen räknade vi nämligen med att det skulle anslås 3 miljoner kronor för ifrågavarande ändamål, men detta belopp har ju nu sänkts till hälften, vilket är beklagligt. Egnahemsbildningen är dock det viktigaste botemedlet vi ha emot arbetslösheten, såvitt jag förstår. Var skola vi göra av alla, som nu äro arbetslösa och som vi få räkna med såsom arbetslösa i framtiden? Såvitt jag förstår, finns det inte någon annan utväg för att hjälpa dem än att föra dem tillbaka till jorden, och detta kan endast ske genom att hjälpa dem till egnahem. Det pekats visserligen på att man misslyckats, då man förut försökt gå den vägen. Ja, vad var orsaken därtill? Jo, orsaken var naturligtvis den, att det inte blev lämpligt folk, som hjälptes på det sättet; personer som inte alls voro lämpade för att bosätta sig på landsbygden och som inte kunna finna sig i den låga levnadsstandard, som landsbygden bjuder, eftersom de varit vana vid de helt annorlunda beskaffade stadsförhållandena. Jag kan påvisa exempel från många egnahem om 6—8 tunnland, där hela familjer ha sin utkomst, och detta är icke enstaka fall, utan jag kan verkligen visa på ett flertal fall, som jag känner till, där hela familjer ha sin utkomst på en så liten areal. Hur många människor skulle då inte kunna beredas utkomst, om man fick den rätta blicken, så att säga, för denna sak och kunde ordna det så, att man kan bereda dem en möjlighet till självhjälp? Men alltsammans beror på att man väljer ut de rätta personerna. Gör man inte det, kommer ifrågavarande slag av arbetslöshets-hjälp alltid att misslyckas. Det är därför, som det är så viktigt, att denna fråga blir behandlad på rätt sätt. Det finns på landsbygden en mängd människor, unga bondsöner och unga arbetare, som ingenting högre önska än att kunna få hjälp för att skapa ett eget hem, och då nu statsmakterna ändå måste på ett eller annat sätt underhålla en stor del av dessa människor, varför inte då gripa till litet kraftigare medel och bereda dem den hjälp, som verkligen kunde och skulle behövas. Då jag tillät mig att väcka en motion, vari jag föreslog, att riksdagen måtte bevilja ett litet anslag åt Riksföreningen jord åt arbetslösa, som skall ha till uppgift att hjälpa just nyssnämnda människor d. v. s. fördela jord åt arbetslösa, skedde detta just med hänsyn till vad jag kände till om landsbygdens folk och den erfarenhet jag hade av att människor kunde existera på rätt små jordbruk, bara det valdes med urskillning bland de hjälpsökande. Såsom frågan nu ligger till i riksdagen, är det väl inte lönt att yrka bifall till denna min motion, men jag måste beklaga, att

Ang. inrättande av en arrendeegnahemsfond m. m. (Forts.)
 man visar sådan njuggighet, då det gäller en så viktig fråga som den, som denna i verkligheten är.

Jag har, herr talman, intet yrkande att framställa.

Herr Lindhagen: Herr talman! Herr Thorén slutade sitt anförande med att tala om något, som han sade låg honom särskilt om hjärtat, nämligen att jordhungern skulle i största möjliga omfattning bliva stillad. Andra talare ha ock yttrat sig i den riktningen. En talare på Malmöhuslänsbänken sade, att han ansåg, att detta lilla experiment med upplåtelse av jord på kronans mark, som enligt utskottets förslag nu kan komma att omfatta inemot ett hundratal lägenheter, i stället borde omfattat tusende och åter tusende av sådana självförsörjande jordbruk. Den siste ärade talaren sade: varför kunna vi inte gripa till litet kraftigare åtgärder, så att det kan bli något verkligt stort av den här saken?

Dessa yttranden, herr talman, påminna mig om att jag i mitt förra anförande glömde bort att tala om det sista av de i min motion framställda yrkandena, och jag får nu be de tre nyssnämnda talarna vara benägna att höra på vad jag i den punkten har att säga.

Varför skall bara det lösa kapitalet och inkomsterna konfiskeras för arbetslöshetsändamål, men jorden, den stora jordegendomen, bolagens, skogsspekulanternas och de stora godsens jord inte kunna få hjälpa till annat än om vederbörande ägare frivilligt vilja göra det? Men någon odlad jord och husbehovsskog äro de ändock inte villiga att lämna, utan därtill behövs det såsom i andra fall en expropriationslagstiftning. Ni glömmet således helt och hållet den enskilda storgodsjordens och vill, att statens kaka ensam skall räcka till här. Men så uttömd som den redan är, lär den inte förslå så långt. Därför har jag yrkat i min motion: »4) att riksdagen slutligen hemställer, att upplåtelser av kronojord för bildande av självständiga jordbruk, på sätt föreslagits, fullständigas sålunda att även enskild jord, nämligen odlingsmark och husbehovsskog å bolagsdomäner och gods, skall genom lag, stödd av expropriationsrätt, kunna på skäligena villkor ställas till förfogande för enahanda ändamål vare sig det gäller bildande av nya jordbruk, komplettering av ofullständiga jordbruk eller frilösning av arrendejordbruk.»

Till skillnad från konfiskationen av löst kapital och inkomster utan ersättning, är det här fråga om att taga jord i anspråk mot ersättning, och de lagar, som av tidigare beredningar föreslagits, ha tagit skäligen hänsyn även till jordägarna.

Arbetslöshetens upprätthållande sättes således framför den stora jordegendomens helgd, som dock i alla fall skulle bli med så milda händer berörd. När skola de tre nyssnämnda talarna komma och hjälpa till liksom de regeringar, som vid tidigare skeden trott att så kanske måste ske?

Det sista yrkandet i min motion har ock delvis framförts i andra kammaren i år. Det kom av misstag till jordbruksutskottet, som emellertid upptog det till prövning i stället för att återförvisa det till andra lagutskottet. Jordbruksutskottet avstyrkte, och riksdagen biföll utskottets förslag. I första kammaren kom jag med vidsträcktare yrkanden. De gingo lagligen till andra lagutskottet. Det avstyrkte i två repriser. Riksdagen godkände utskottets hemställan.

Detta nu förevarande yrkande har således år 1934 redan tre gånger blivit avstyrkt. Nu har det för fjärde gången kommit igen och nu åter gått till jordbruksutskottet, och så skulle nu årets riksdag för fjärde gången få fatta beslut om samma fråga. Jordbruksutskottet säger nu, att då andra lagutskottet avstyrkt yrkandet, saknar jordbruksutskottet skäl att tillstyrka det. Det

Ang. inrättande av en arrendeegnahmefond m. m. (Forts.)

är ju intet skäl. Ett utskott åligger ingå i prövning av realiteten. Utskottet menar väl, att det inte finns någon anledning för ett obehörigt utskott att blanda sig i en sak, som redan tre gånger i går blivit avgjord. Jag bryr mig inte om, herr talman, att tvinga riksdagen att för fjärde gången fatta samma beslut som förut. När jag yrkar bifall till min motion, gäller detta yrkande därför bara de första tre punkterna i motionen. Den fjärde punkten lämnar jag åt sitt öde till framtida benäget övervägande särskilt av de talare, som här nyss sade sig önska kraftigare tag och tusen och åter tusen sådana här egnahem.

Jag vidhåller ock mitt yrkande om övervägande av ett anslag till föreningen jord åt arbetslösa.

Herr Johanson, Karl Emil: Herr talman! Jag kan helt instämma i vad som här av flera talare yttrats angående principen att upplåta jord såsom arrendeegnahm och vilken betydelse denna upplåtelse kan ha, såväl i socialt avseende som för att hjälpa arbetslösa att få arbete och utkomstmöjligheter. Såsom framgår av utskottets utlåtande, har utskottet varit enigt om, att ifrågasättande förslag i första hand skulle vara att betrakta som ett försök och att man sedan någon erfarenhet vunnits, har för avsikt att gå vidare på den föreslagna vägen. Jag vill därför framföra en del synpunkter, som kan vara orsak till den tvekan, som ligger i utskottets yttrande i denna del. Dels är det ju så, att anläggningen av dessa arrendeegnahm blir rätt dyrbar, och dels vet man också, att jordbruket på grund av det nuvarande ekonomiska läget inte kan lämna någon större avkastning, vilka omständigheter säkerligen föranleda stora ekonomiska utgifter för staten.

Nu kan det visserligen sägas, att när det ändå måste offras för att råda bot på arbetslösheten, skulle den nu föreslagna jordupplåtelsen vara den lyckligaste utvägen för att nå ett resultat i det avseendet, men vi få dock taga i beaktande, att det behövs en stor kapitalinvestering för varje person, som på det sättet skall beredas arbete. För att en egnahemsarrendator skall kunna reda sig och kunna betala något arrende till staten, fordras det naturligtvis först och främst att han besitter personlig duglighet. Detta är själva förutsättningen för att systemet skall kunna gå ihop. Även då denna personliga duglighet förefinnes, är det fara för att staten kommer att göra förluster: dels kan man nog inte få någon större säkerhet för arrendeegnahmsslånet, och dels får man räkna med den risken, att bristande underhåll av fastigheterna kan medföra värdeminskning å desamma.

Det var emellertid inte direkt för att påpeka detta, som jag begärde ordet, utan mera för att säga något med anledning av den reservation, under vilken även mitt namn återfinnes. Det har här ifrån flera håll framhållits, att man inte bör taga några medel ur markinköpsfonden, vilken reservanterna föreslå skall tagas i anspråk för finansiering av ifrågasättande verksamhet, och det har sagts, att den är avsedd för helt annat ändamål. Men jag anser, att då fondens ändamål är, att staten — låt vara under en annan form — skall skaffa sig fastigheter, detta förslag icke innebär någon sådan avvikelse från bestämmelsen rörande statens jordbruksdomäner, att det skulle vara olämpligt att använda fondens medel för ifrågasättande verksamhet. Man har ändå redan gått in för den principen. Såvitt jag fattat propositionen rätt, är det inte meningen, att arrendeegnahmefonden skall betala lösen för jorden till staten, då jorden tages ifrån statens domäner, utan meningen är väl, att statens jord på detta sätt automatiskt överflyttas från domänstyrelsens förvaltning till den s. k. jordnämnd, som nu skall tillsättas. Våra statsfinanser äro för övrigt nu sådana, att man inte alltför mycket kan tänka på att bevara all fond-

Ang. inrättande av en arrendeegnehemsfond m. m. (Forts.)
bildning. På många andra områden har riksdagen beslutat taga fonderade medel i anspråk som varit avsedda för annat ändamål. Det torde ej heller vara oriktigt att vid visst tillfälle begagna tillgängliga medel. När bättre tider åter inträda kan övervägas huruvida man skall fortsätta eller eventuellt återbetala till fonden.

Med stöd av vad jag nu anfört yrkar jag bifall till den av herr Sederholm m. fl. avgivna reservationen.

Herr Sederholm: Blott några få ord, herr talman, till replik mot vad herr finansministern, herr von Stockenström och i viss mån även herr Elof Andersson hava anfört. Den reservation, som avgivits av mig och mina medreservanter och som jag här talar för, skall ses mot bakgrunden av det hårda skattetryck, som skulle bli följden av den finansplan, som herr finansministern framlagt. Finansministern säger, att om vi följa den planen, kunna vi möjligen få plats i budgeten även för den miljon, som det nu är fråga om att anslå; men denna budget innebär ju en ytterligt hård skattebelastning, som vi böra försöka lindra i den mån det är möjligt. Detta kunna vi göra genom att använda sådana medel, som kunna vara disponibla. Det är alltså här fråga om en önskvärd lindring av skattetrycket, vilken genom det av reservanterna framställda förslaget skulle kunna genomföras, men som utskottsmajoriteten motsatt sig. Jag tror därför att ett biträdande av reservationen redan ur den synpunkten är önskvärt och lämpligt. Och jag har anfört flera exempel från tidigare riksdagar för att visa, att den av reservanterna föreslagna användningen av markinköpsfonden icke skulle vara för fondens ändamål så främmande, att man av formella — jag skulle nästan vilja säga av byråkratiska — skäl inte skulle kunna gå med på det förslaget. Sålunda är t. ex. rusdrycksmedelsfondens användning ett mycket klart exempel på att, när skattetrycket och behovet av pengar ökas, man inte får känna sig alltför hårt bunden av de uttalanden, som riksdagen tidigare gjort. Riksdagen är i det fallet fullt suverän i avseende å användningen av de tillgångar, som den har att hushålla med.

Herr Elof Andersson sade, att det är oförmligt och oriktigt att göra som reservanterna föreslagit, eftersom det är en annan myndighet än domänstyrelsen, nämligen jordnämnden, som skall hava hand om dessa medels användning. Men de komma ju i alla fall under Kungl. Maj:t; alltid, då det är fråga om att staten skall köpa skog, gå ju dylika frågor upp till Kungl. Maj:t, och jordnämnden har tillsatts såsom ett organ av Kungl. Maj:t för handhavandet av sådana frågor som röra iordningställandet av de arrendeegnahem, varom det i propositionen är fråga. Den enande och beslutande myndigheten alltså är såväl i ena som i andra fallet Kungl. Maj:t, vilken alltjämt kommer att kvarstå i den ställningen. Jag anser sålunda de emot den av reservanterna föreslagna anordningen anförda skälen vara av så formell natur, att de icke i detta fall skola få vara avgörande eller vägande. Det är ur dessa synpunkter önskvärt, att man biträder reservationen.

Herr von Stockenström anförde, att han i föl av samma skäl som i år hade påyrkat, att de 700,000 kronorna inte skulle tagas av markinköpsfonden. Jag minns mycket väl att så var fallet, men riksdagen godkände inte denna argumentering.

Jag hemställer alltså här icke om annat, än att riksdagen skall vidhålla sin förra året intagna ståndpunkt och sålunda fortfarande ej godkänna ifrågavarande argument mot att taga markinköpsfonden i användning för det avsedda ändamålet. Den dagen kan ju komma, då pengarna kanske inte räcka till för skogsinköp, men då är det riksdagen obetaget att använda skattemedel

Ang. inrättande av en arrendeegnahemsfond m. m. (Forts.)
för skogsinköp. Jag hoppas emellertid, att vi då skola befinna oss i ett budgetärt sett gynnsammare läge, så att skattedragarna skola ha större förmåga att göra de uppoffringar, som kunna komma att krävas för en dylik kapitalinvestering.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Nilsson, August: Den enda punkt i utskottets utlåtande, varom det egentligen råder någon meningsskiljaktighet, är frågan om finansieringen, frågan varifrån man skall taga medlen till ifrågavarande anslag. När jag i denna del av ärendet anslutit mig till utskottet och icke till reservanterna, har detta väsentligen berott därpå, att de medel, som finnas i markinköpsfonden, 20 miljoner kronor, behövas där, enligt vad som blivit upplyst i utskottet och enligt vad man eljest vet. Pengarna behövas där och komma där till sin avsedda användning. Jag ansluter mig därför till yrkandet om bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr förste vice talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande varje punkt av utskottets i det nu förevarande utlåtandet gjorda hemställan.

Därefter gjordes i enlighet med de rörande punkten A förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i nämnda punkt hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i motsvarande del av herr Sederholms m. fl. vid utlåtandet avgivna reservation; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

På sedermera gjorda särskilda propositioner bifölls vad utskottet i punkterna B och C hemställt.

I fråga om punkten D, yttrade nu vidare herr förste vice talmannen, hade yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock, av herr *Lindhagen*, att kammaren skulle dels bifalla punkterna 1—3 i den av honom väckta motionen I: 371, dels ock besluta att till Kungl. Maj:t avlåta en skrivelse med begäran om utredning angående den i motionerna I: 113 och II: 466 berörda frågan.

Därefter gjordes propositioner enligt dessa båda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande jordbruksutskottets utlåtande nr 94, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln gjorda framställningar angående anslag till tillfällig löneförbättring och provisoriskt dyrortstillägg åt vissa befattningshavare i statens tjänst m. m.

Punkten 1.

Lades till handlingarna.

Punkten 2.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 3 och 4.

Lades till handlingarna.

Vid förnyad föredragning av jordbruksutskottets utlåtande nr 95, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsrådspropositionen gjorda framställningar angående dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. under budgetåret 1934/1935 jämte i ämnet väckta motioner, allt i vad rör jordbruksärenden, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om begränsning av bisyssleväsendet m. m.

Föredrogs ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 9, i anledning av motioner, som i syfte att motverka arbetslösheten väckts angående åtgärder för begränsning inom statlig eller kommunal förvaltning av bisyssleväsendet, det s. k. dubbeltjänstsystemet m. m.

I en inom första kammaren väckt och till dess första tillfälliga utskott för behandling hänvisad motion, nr 23, hade herr *Anton Pettersson* m. fl. hemställt, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om en utredning rörande omfattningen av gifta kvinnors anställning i statlig och kommunal tjänst — även omfattande de statsunderstödda skolornas lärarepersonal — samt rörande möjligheterna att genom särskild förtidspensionering eller på annat sätt förmå de gifta kvinnorna att frånträda sina tjänster.

Vidare hade herr *Tjällgren* m. fl. i en inom första kammaren väckt och till utskottet remitterad motion, nr 269, hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte låta fortast möjligt utreda, huruvida och i vilken mån den av 1933 års statsrevisorer gjorda utredningen rörande förefintligheten av bisysslor och dubbeltjänster vid statens institutioner borde ytterligare kompletteras för erhållande av en så långt möjligt fullständig och tillförlitlig grundval för bedömning av omfattningen just nu vid statens verk och företag av det s. k. bisysslesystemet, samt att Kungl. Maj:t på grundvalen härav ävensom med hänsyn till den befintliga arbetslösheten måtte vidtaga de åtgärder av i motionen antytt slag, vartill utredningen kunde giva anledning.

Andra kammarens fjärde tillfälliga utskott hade till behandling i ett sammanhang upptagit följande inom andra kammaren väckta och till utskottet hänvisade motioner, nämligen

nr 29, av herr *Nyblom* m. fl., vilken motion var likalydande med motionen I: 23;

nr 146, av herr *Weijne*, vari föreslagits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning angående möjlighet att bereda unga arbetslösa anställning genom att lämna rätt åt i statlig eller eljest allmän tjänst anställda befattningshavare, särskilt gifta kvinnor, att få sin tjänstgörings-skyldighet minskad t. ex. till hälften med motsvarande avdrag å avlösningsförmåner samt att Kungl. Maj:t därefter för riksdagen måtte framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda;

nr 366, av herr *Bengtsson* i Kullen, vari hemställts, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om förslag till åtgärder för en begränsning av bisyssleväsendet inom statsförvaltningen ävensom om utredning i frågan rörande äkta makars samtidiga anställning i statstjänst;

nr 368, av herr *Meyerhöffer* m. fl., vari hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära skyndsamt utredning om möjligheterna av att lindra den nuvarande stora arbetslösheten bland landets ungdom genom

1. Införande av restriktiva bestämmelser för statlig pensionärs rätt att efter uppnådda sextio år antaga eller inneha avlönad tjänst av den omfattningen, att annan person skulle kunna försörja sig på den.

2. Eventuell sänkning av pensionsåldern — eller om detta ställde sig för

Om begränsning av bisyssleväsendet m. m. (Forts.)

kostsamt — förtidspensionering i större omfattning av tjänstemän, som fått sin arbetsförmåga nedsatt genom försvagad hälsa.

3. Införande av bestämmelser för begränsning av gift kvinnas rätt att inneha statstjänst.

4. Införande av bestämmelser för begränsning av statstjänstemans rätt att inneha mer än en avlönad befattning; samt

5. Uppgörande av förslag till organisation av en särskild propagandatjänst under socialstyrelsen, vars uppgift skulle vara att i samarbete med fackföreningar, tjänstemannasammanslutningar, det enskilda näringslivets organ, arbetsförmedlingar och pressen söka verka för en så vitt möjligt allmän tillämpning av kommitténs rekommendationer till lindrande av ungdomsarbetslösheten;

nr 488, av herr *Sandström* m. fl., vari hemstälts, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en förutsättningslös utredning om betydelsen ur arbetslöshetssynpunkt av olika former av dubbeltjänster m. m.;

nr 489, av herr *Hage* m. fl., vilken motion var likalydande med motionen I: 269; ävensom

nr 502, av herr *Andersson* i Stockholm m. fl., vari föreslagits, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till regeringen hemställa om omedelbara och effektiva åtgärder till förhindrande av dubbelsättning och mångsyssleri bland statens tjänstemän samt att vid tillsättande av kommittéer och sakkunniga hänsyn måtte tagas till de synpunkter som i motionen anförts.

Andra kammarens utskott hade i sitt utlåtande nr 5 på åberopade grunder hemställt, att andra kammaren för sin del måtte besluta, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande möjligheterna att genom en ändamålsenligare fördelning av arbetstillfällen av sådan art, som angivits i de föreliggande motionerna, eller genom andra åtgärder av i utlåtandet antydd natur motverka den rådande arbetslösheten samt att Kungl. Maj:t måtte för riksdagen framlägga de förslag, som av utredningen kunde föranledas.

Andra kammaren hade bifallit sitt utskotts hemställan, varefter ärendet överlämnats till första kammaren, som hänvisat detsamma till behandling av sitt första tillfälliga utskott, vilket i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att första kammaren måtte biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Jag erkänner att första kammarens första tillfälliga utskott, när det nu tillstyrker första kammaren att biträda andra kammarens beslut, »skrivit bort» vad som är verkligt otäckt i andra kammarens beslut. Det är sålunda i och för sig, såvitt jag kan se, inte så värst farligt, om första kammaren går med på utskottsutlåtandet sådant det här är formulerat. Det är inte bara så, att första kammarens första tillfälliga utskott tydligt låter skina igenom, att den utredning, som här begäres, inte just kan leda till något resultat. Utan vad som viktigare är, utskottet har också starkt understrukit att utredningen skall vara allsidig och att den inte får förbindas med några direktiv. Den skall göras helt förutsättningslös.

Det innebär sålunda, som jag antydde, en avsevärd förbättring i jämförelse med det utlåtande, som andra kammaren bifallit. Men detta utredningskrav från andra kammarens sida om en undantagslagstiftning för gift kvinna i fråga om rätten att inneha allmän tjänst är ändå av den arten, att det minst sagt kan anses alldeles onödigt. Och dessutom tycker jag ändå, att även i

Om begränsning av bisyssleväsendet m. m. (Forts.)

den form, som första kammarens tillfälliga utskott givit frågan, är utredningskravet i alla fall förenat med en risk. Risken är den, att kammaren dock genom ett beslut i överensstämmelse med utskottets förslag synes medgiva, att det behöves utredas huruvida en sådan undantagslagstiftning för gift kvinnor skall göras. Och det finns ändå vissa principer i ett modernt civiliserat samhälle, som äro av den arten, att de icke få ifrågasättas. Till de principerna hör, att man inte får ha några ståndsprivilegier av sådan art, att därigenom vissa medborgargrupper sättas i en undantagsställning, som gör det svårare för dem än för övriga medborgare när det gäller arbetet för utkomsten.

Det är onekligen litet bekymmersamt, att den svenska riksdagen kommit i ett sådant läge, att en sådan fråga skall behöva diskuteras.

År 1921 upphävdes de ekonomiska ståndsprivilegierna i det svenska samhället helt och hållet därigenom, att kvinnor då, visserligen icke fullt ut men i princip, tillerkändes samma rätt som män i fråga om tillträde till och besittande av allmän tjänst. I gamla tider var det ju på det sättet, att det när det gällde allmänna arbeten gjordes åtskillnad mellan adelsmän å ena sidan och det övriga folket å andra sidan — vanbördingar, som de med ett förtjusande namn kallades. Dit hörde naturligtvis i det hänseendet alla kvinnor. Men privilegiet att alla de förnämsta allmänna tjänsterna voro förbehållna adelsmän och att adelsmän hade företrädesrätt till de andra, ifall de ville ha dem, kom ju i alla fall bort, och därmed försvann i detta hänseende begreppet »vanbörding» för männens vidkommande. Det var kvinnorna, som utslutande fingo intaga platsen bakom detta gamla begrepp, även om uttrycket inte längre användes.

Det var, som sagt intill år 1921, som kvinnorna på det sättet sattes i en särskild underklassställning gentemot de övriga medborgarna här i landet beträffande rätten till allmän tjänst. Nog trodde väl alla i svenska riksdagen år 1921, att denna fråga för vårt folks vidkommande skulle vara slutdiskuterad. Det är därför så mycket bekymmersammare att nu få upp den igen, även om första tillfälliga utskottet lyckats lägga den på ett sådant plan här i kammaren, att det inte längre ser så farligt ut.

Första kammarens tillfälliga utskott tror således inte självt på ett utredningsresultat, som skulle gå i riktning mot återinförandet av privilegierade stånd och klasser här i landet, även om privilegiegränserna nu skulle följa gränserna för civilståndet. Första tillfälliga utskottet har i det fallet stött sig på utlåtanden från allmänna verk och inrättningar, och det har varit rätt intressant att taga del av vad dessa allmänna verk och inrättningar ha sagt.

Det verk, som yttrat sig principiellt klarast på denna punkt, är riksförsäkringsanstalten. Riksförsäkringsanstalten har just tagit upp ståndsprivilegierna, och om herrarna ha luntan till hands kunna herrarna slå upp sidan 25 och där finna detta verks utlåtande. Riksförsäkringsanstalten liksom renodlar vad det är fråga om genom att säga: »Det har hittills varit en erkänd regel inom svensk statsförvaltning, att frågor om befordran till statstjänster och om bibehållande vid erhållna statstjänster böra avgöras med hänsyn till vederbörandes tjänstemeriter och tjänsteduglighet, utan hänsyn till civilstånd, börd och andra tjänsten ovidkommande omständigheter. Den remitterade motionen åsyftar, att denna regel skulle frångås.» Mot detta har riksförsäkringsanstalten bestämt opponerat sig, liksom i stort sett också andra hörda myndigheter.

Det finns dock, herr talman, ett beaktansvärt undantag beträffande myndigheterna, och det skulle vara orätt att undanhålla kammaren kärnan i det utlåtande, som föreligger från kungl. järnvägsstyrelsen, undertecknat av Axel

Om begränsning av bisyssleväsendet m. m. (Forts.)

Granholm. Det är inte bara så, att kungl. järnvägsstyrelsen med djupt bekymmer rörande svenska folkets moral tar parti för motionen, utan kungl. järnvägsstyrelsen låter också antyda, att det möjligen kunde vara lämpligt med celibatets återinförande, åtminstone när det gäller de svenska statsjärnvägarnas tjänster. Styrelsen tar nämligen sikte på fördelarna ur verkets synpunkt av att ha tjänstnehavare, som med odelat intresse kunna ägna sina krafter åt arbetet i verkets tjänst. Det kan inte gifta kvinnor, säger verket, ty de få lov att tänka på familjen. Jag antar att kungl. järnvägsstyrelsen inte är främmande för tanken, att gifta män också böra tänka något på familjen. Jag vet ju inte det — man vet inte vad verket i det fallet kan ha för synpunkt. Men om verket menar, vad verket säger, och den som under-tecknat denna skrivelse inte anser, att gift man är alldeles opåverkad av det förhållandet, att han är familjefader, blir ju resultatet, att vi så småningom skulle få en uppdelning rörande statstjänster, som skulle se ut så här: i första hand ogifta män och ogifta kvinnor, möjligen med någon gradering också där, i andra hand gifta män, som inte bry sig så mycket om familjerna, och så sist gifta kvinnor, som bry sig så mycket om familjen att de inte alls böra ifrågakomma till några tjänster. Detta är den renodlade indelningen av svenska folket efter civilstånd, där det privilegierade ståndssamhället skulle återupprättas efter dessa gränser.

Den moraliska synpunkt, som verket finner sig föranlåtet att anlägga, går ut på att det är »ett samhälleligt intresse, att den gifta kvinnan helt ägnade sig åt skötseln av hemmet och särskilt åt vårdnaden om barnen; tecken saknas ej, som tyda på att behovet av dylik omvårdnad för det närvarande är större än tillförne».

Jag skall inte ingå på en etisk diskussion med kungl. järnvägsstyrelsen. Den tycker jag inte hör hemma här. Men jag har ändå velat ge en liten anvisning på det enda skäl, som ett av de hörda verken egentligen haft att anföra till stöd för motionen. Nu är det en liten olycka med detta skäl rent sakligt, och det har upptagits av centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskolläraryörening, som pekat på att vi från 1920 ha en äktenskapslag, som inte står i riktig överensstämmelse med vad kungl. järnvägsstyrelsen här föreslår. Ty enligt denna nya äktenskapslag skall var och en försörja sig själv genom eget arbete. Detta gäller också för kvinnorna, som ha försörjningsplikt i fråga om familjen i samma utsträckning som männen. Och därav drar denna organisation den slutsatsen, att varje gift kvinna har rätt att själv avgöra, på vad sätt hon önskar uppfylla den förpliktelse mot familjen, som enligt lagen åligger henne. Jag tycker att det är mycket svårt att komma ifrån den slutledning, som Sveriges allmänna folkskolläraryörening där dragit.

Jag kan således, herr talman, inte finna att man, som jag från början antydde, i ett modernt civiliserat samhälle egentligen kan gå tillbaka i något hänseende till det privilegierade ståndssamhället. Anledningen till att första kammarens tillfälliga utskott, som verkligen tycks ha samma inriktning, som jag i detta fall, ändå tillstyrker en utredning, är antagligen den opinionsstorm, som har utvecklats sig och som man väl då måste ha ansett vara av den betydelse, att den bör avtrubbas genom att en utredning kommer till stånd, och man kanske rentav har tänkt sig, att en utredning skulle bringa vederbörande åter till förnuft i detta hänseende.

Jag tror, herr talman, att detta är att se väl optimistiskt på saken. Det är intet förnuft i den opinionsstorm, som har kommit till stånd, och därför låter den sidan inte tala förnuft med sig. Det står i ett utlåtande ett sant ord, nämligen då de kvinnliga kårsammanslutningarnas centralråd förklarar, att detta hopp bygger därpå, att man sedan skall kunna ha något faktiskt att peka

Om begränsning av bisyssleväsendet m. m. (Forts.)

på och inte, som nu är fallet bland såväl riksdagsmotionärer som andra, bara jaga upp sig till en verklig skräckstämning genom framförande av rena undantagsfall såsom typiska. Herr talman! Jag har ännu aldrig i mitt ändå rätt så långa liv sett, att man genom förnuft kunnat tala en oresonlig skräckstämning till rätta. Och jag är inte så optimistisk, att jag tror, att jag får uppleva den dagen heller. Därför tror jag att första kammaren nog gör rätt i att utan hänsyn till sådana obehöriga skräckstämmingar bibehålla sin gamla ståndpunkt och vägra att biträda detta utredningskrav.

Jag ber sålunda, herr talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan.

Herr förste vice talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 8 e. m.

Herr Wagnsson: Herr talman! Den föregående talaren började sitt anförande med att ge en komplimang till första tillfälliga utskottet för att det i sitt utlåtande tagit avstånd från en del av de uttalanden, som förekommo i medkammarens beslut. Jag skall returnera artigheten med att säga, att jag till stora delar kan instämma i det anförande, som den föregående ärade talaren hållit. Jag ser med samma ögon som han på det problem, som är berört i det föreliggande utskottsutlåtandet.

Då jag icke desto mindre har medverkat till att förorda, att denna utredning skall komma till stånd, är det av det skäl, som talaren i slutet av sitt anförande angav. Otivelaktigt finns det i vårt land en ganska kraftig opinion, som på denna punkt kräver åtgärder, och det synes mig under sådana förhållanden inte vara utan betydelse, att man grundligt, allsidigt och opartiskt, så långt möjligt alltså objektivt, söker klarlägga förhållandena, sådana de äro, och därmed också reducerar denna fråga, i den mån man gör gällande att det är en arbetslöshetsfråga, till något rimligare proportioner än vad den nu i den allmänna opinionen har.

Det är också därför jag för min del mycket bestämt vidhåller det uttalande, som gjorts i utskottsutlåtandet, att utredningen skall avse att allsidigt och objektivt belysa de frågor, som hänga samman med förevarande problem, och att utredningen därför bör göras helt förutsättningslös.

Principiellt har, som jag nyss nämnde, efter min mening herr Oscar Olsson rätt då han säger, att inga ståndsprivilegier böra sätta vissa medborgargrupper i den svenska staten i någon undantagsställning. Man bör inte vidtaga några åtgärder, som kränka behörighetslagens principer. Att låta en persons civilstånd bli avgörande för vederbörandes rätt att arbeta kan inte heller efter min mening vara riktigt. Egentligen äro de åtgärder, som avse tvångsreglering av hithörande spörsmål, att anse som krisföreteelser. Det är för närvarande ont om arbetstillfällen i samhället, och därför kräver man att de så kallade dubbelanställningarna avskaffas. Uttrycket »dubbelanställning» är ju redan det i och för sig felaktigt. Det har insmugit sig i språket genom en misslyckad översättning av det tyska »*Doppelverdiener*», varmed avses att två personer inom samma hushåll ha inkomst. Denna etikett klistrar man i Tyskland inte bara på den kategori, de lagvigda äkta paren, som man här i Sverige avser med uttrycket. Utan därmed betecknas också arbetsinkomst från far och son eller syskon, som ha gemensamt hushåll. Särskilt de nuvarande maktinnehavarna i Tyskland ha med mycken energi tagit upp kampen mot detta system, och de ha gjort det delvis med demagogisk motivering, i det de trott sig på detta sätt kunna finna en väg, som ledde till minskad arbetslöshet.

Nu tycks emellertid av vissa tecken att döma ett bakslag ha inträtt i Tyskland. Jag skall tillåta mig att efter Göteborgs Handelstidning återge några brottstycken ur ett cirkulär, ställt till »de högsta myndigheterna», undertecknat

Om begränsning av bisyssleväsendet m. m. (Forts.)

av riksarbetsministern Franz Seldte och publicerat i Reichsarbeitsblatt. Det är ett märkligt aktstycke, och då det för belysande av denna fråga är av ganska stort intresse skall jag tillåta mig ge ett rätt utförligt citat. I början av denna skrivelse heter det:

»Riksregeringen har godkänt de grundsatser som jag tillsammans med riks-socialministern i nedanstående skrivelse uppställt över dubbeltjänstsystemet och dess reglering. Jag ber Eder taga kännedom därom och inom Eder rayon sörja för att man allmänt handlar i enlighet med dessa grundsatser.»

Ministern konstaterar i början av skrivelsen att frågan om dubbelförtjänsterna, aktuell alltsedan efterkrigstidens svåra ekonomiska kris, på sista tiden behandlats med stor häftighet. Många myndigheter ha förfarit synnerligen strängt, då det gällt att avskaffa dem. Man har fordrat att arbetsgivarna skulle ifylla komplicerade frågeformulär för samtliga anställda. På sina håll måste de anställda själva under edlig förpliktelse avge ingående förklaringar om sina inkomst- och förmögenhetsförhållanden. Därvid har man som dubbelförtjänst betecknat det förhållandet, att flera inkomsttagare finnas inom samma familjegemenskap, t. o. m. när det är fråga om vuxna söner och döttrar. Även mot pensionerade tjänstemän och avskedade officerare, som vid sidan av pensionen haft arbetsinkomst, har man förfarit strängt, även om pensionerna varit knappa och biförtjänsten liten. Detta och annat liknande betecknas i skrivelsen som missgrepp och egenmäktigt förfarande från de enskilda myndigheternas sida. Det erinras om att riksarbetsministern och rikssocialministern redan den 9 september 1933 offentliggjort en förklaring, där man i fråga om dubbelförtjänster förbjudit, tills en viljeyttring från riksregeringen föreligger, alla sådana åtgärder, som ej äro fullkomligt klart berättigade socialt och nationalekonomiskt och där frågan ej kan lösas genom överenskommelse mellan de därav berörda personerna eller genom arbetsgivarens under ansvar träffade avgörande.

Efter detta referat av innehållet i ifrågavarande skrivelse skall jag be att få göra följande citat:

»Svårigheterna i kampen mot dubbelförtjänstsystemet framträda redan vid definitionen. Vill man veta vad som menas med dubbelförtjänst, måste man först reda upp frågan om vad som är att betrakta som enklertjänst. Ett tydligt svar på denna fråga för emellertid tvångsmässigt till uppställande av inkomstsatser för varje människa och varje arbetarkategori, ett slags inkomstnormering, vars dårskap ligger i öppen dag.»

Man läser med stigande förvåning fortsättningen av detta cirkulär från en minister i Hitlers Tyskland:

»Kampen mot dubbelförtjänstsystemet har vidare frambesvurit den faran att arbetsdugligheten alltmer trängs i bakgrunden. Det är ofta just de bästa och arbetsdugligaste individerna som via dubbelförtjänsten försöka att genom ökade ansträngningar skaffa sig själva en högre levnadsstandard eller sina barn en bättre utbildning. Många familjer ha överhuvud taget kunnat grundas blott därigenom att man och hustru fortfarande utövade ett yrke. En inskränkning av dessa gemensamma förvärvsmöjligheter skulle förstöra grundvalen för många familjers existens. Men dessutom hotar den själva familjegemenskapen, vars befästande genom statliga åtgärder av olika slag är ett av riksregeringens väsentliga mål. Kampen mot dubbelanställningarna förkväver ej endast hos en familj den sunda driften att nå en högre levnadsstandard utan även strävan att ge barnen en bättre utbildning. Om det faktum, att en fader står kvar i förvärvslivet, skall vara avgörande för att hans son eller dotter ej får taga något arbete, så spärras härigenom för barnen utvecklingsmöjligheterna inom ett yrke för framtiden.

Om begränsning av bisyssleväsendet m. m. (Forts.)

En dylik kamp är även så till vida samhällsfientlig som den bestraffar individens eller familjens stegrade arbetsvilja, medan den dubbelförtjänst, som är förbunden med inkomst av kapital, förblir obeaktad och för den fortsatta kapitalbildningens skull måste så förbliva.

Kampen mot dubbelanställningarna bryter alltså mycket ofta mot avgörande sociala grundsatsar, mot grundsatsen att i möjligaste mån stegra varje medborgares prestation, mot grundsatsen att främja familjbildningen och familjens fortbestånd, mot grundsatsen om en sund befolkningspolitik. Därtill kommer att den ofta beträder ekonomiska villovägar. Det finns talrika former av verksamhet (t. ex. vetenskaplig, litterär, konstnärlig) som blott kunna utövas vid sidan om ett egentligt yrke. Ej heller kan man vänta, att vid ett eventuellt förbud mot dubbelanställning alltid andra, hittills arbetslösa persongrupper, skulle kunna överta de ledigblivna platserna. Förbudet skulle då föra till att arbets- och inkomstillfällena ännu mer krympte ihop. Till slut bör man beakta, att kampen mot dubbelanställningarna ofta blott stannar vid ytan och helt enkelt tar sikte på yttre symptom och åstadkommer en förskjutning i dessa.

Måste t. ex. i en familj hustrun inställa det arbete hon utför utom hemmet, får hon avskeda den hjälp, som hittills varit sysselsatt i hennes hushåll, eller också måste hon genom hemarbete fylla behov, som hon hittills tillfredsställt i fria marknaden. På detta sätt inträder emellertid åter en förskjutning mellan hemarbete och fabriksarbete.

Av denna granskning av dubbeltjänstproblemet framgår, att en reglering på laglig väg av denna utomordentligt svåra och invecklade fråga skulle göra mer skada än nytta. Men även anvisningar på förvaltningsväg om allt vad som menas med orättfärdig dubbelförtjänst äro olämpliga. Intetdera bör därför komma i betraktande.»

Så långt den tyske ministern Seldte.

De synpunkter, som han anfört, ge ett belägg för riktigheten i utskottets utlåtande, då det där säges, att det är vanskligt att lösa problem av denna komplicerade natur genom lagstiftningsåtgärder. Det visar sig också, att den nuvarande tyska regeringen gjort samma erfarenhet som alla andra regeringar, att invecklade samhällsfrågor inte gå lika lätt att lösa ute i livet som på folkmöten.

Jag tror att det skall visa sig när denna utredning kommer till stånd, därest kammaren nu ansluter sig till utskottets utlåtande, att man inte heller här i vårt land på det lätta sätt, som en och annan av motionärerna tänker sig, kan komma till rätta med det högst invecklade samhällsproblem, som beröres i dessa motioner. Det finns kanske en och annan åtgärd, som det är möjligt att tämligen lätt genomföra. Jag tänker till exempel på den fråga, som fröken Hesselgren i en diskussion här i lördags berörde och som hon också haft för avsikt att understryka i denna debatt, om hon ej genom ett offentligt uppdrag blivit förhindrad att närvara. Jag avser frågan att ge de i kommunal och statlig tjänst anställda rätt till uppskjuten pension, d. v. s. rätt att tillgodogöra sig de pensionsförmåner, de intjänat, då de sedermera uppnå pensionsåldern, genom vilken åtgärd man helt säkert på frivillighetens väg skulle kunna medverka till att åtskilliga gifta kvinnor, som innehade allmän tjänst, komme att lämna denna.

Men utöver denna anvisning, som också lämnats i någon av motionerna, är det mycket svårt att se någon möjlighet att genom någon lagstiftningsåtgärd komma till rätta med detta problem.

Jag tror emellertid, att det inte innebär någon risk att biträda det förslag, som utskottet här har framlagt. Vad vi begära är att få denna fråga grund-

Om begränsning av bisyssleväsendet m. m. (Forts.)

ligt utredd, att få en kartläggning av de förhållanden, som beröras i motionerna, och att därigenom skapa en bättre och klarare överblick av situationen än den som nu ges.

Min ärade vän herr Oscar Olsson, som ju annars brukar vara en av de mest ljusblåa optimisterna här i kammaren, ser denna gång onödigt svart på problemet, då han inte tror på möjligheten att genom en objektiv utredning påverka en upplyst allmän opinion.

Jag tillåter mig, herr talman, att yrka bifall till utskottsutlåtandet.

Herr Ström, Fredrik: Herr talman! Det är arbetslöshetens mörka skugga, som vilar över detta utlåtande. Men det föreligger inte något verkligt förslag såsom grundval för den utredning som begäres och som behövs, om man skall kunna komma arbetslöshetens onda till roten. Det är en famlande, lös- lig och närmast villrådig linje, som man här slår in på.

Först och främst föreligger det egendomliga förhållandet, att man sammanblandat frågan om bisysslorna med frågan om gift kvinnas rätt till anställning i statlig och kommunal tjänst. Varför kan man då inte lika gärna sammanslå allting, som på ett eller annat sätt kan tänkas beröra arbetslöshetsproblemet, till en enda oformlig massa? Hade det inte varit bättre, om man velat nå ett verkligt resultat, att man delat upp dessa problem. Frågan om bisysslorna och mångsyssleriet är ju för övrigt, vilket man finner om man läser handlingarna, utredd otaliga gånger. Sådana krav ha framställts från statsrevisorerna och från utskott och kamrar, men det har inte kommit någon verklig reglering till stånd. Varför nu sammanknyta detta problem tillsammans med problemet om gift kvinnas rätt till statsanställning? De två ha ett ganska ringa sammanhang, och det ena kan närmast skada det andra genom att de på detta sätt sammankopplas.

Men framför allt finner jag det vara oriktigt och olämpligt att man för in en så oerhört viktig principfråga som den om behörighetslagen, om gift kvinnas rätt till likställighet med mannen i fråga om stats- och kommunal tjänst, i en så egendomlig och grumlig utredning som det här är fråga om. Det ena är en praktisk fråga, det andra är en stor principfråga. Man bör hålla dessa båda frågor isär. Tag gärna itu med mångsyssleriet och bisysslorna och utrota dem, men skjut inte detta krav in i en stor principfråga. Ty då kommer detta krav, som kan tillgodoses praktiskt genom enklare åtgärder, att bli lidande.

Frågan om gift kvinnas statsanställning är, som jag nämnde, en principfråga av alldeles oerhörd principiell betydelse, och det är inte riktigt och inte heller klokt och rättvist att taga upp den frågan till behandling i det sammanhang, varom det här är fråga.

Tidigare angrepp mot behörighetslagen ha avvisats av riksdagen. Kamrarna ha gång på gång avvisat dem, men i ett slags panikstämming vill man nu skrida till åtgärder, som man inte kan överblicka. Om jag inte ville skona kammaren från ett alltför långt anförande skulle jag ur de föreliggande handlingarna kunna citera utlåtanden från myndigheter, riksdagsutskott och kamrar, som stå fullkomligt emot varandra och där det ena argumentet slår ihjäl det andra. Detta visar ju, att frågan inte är mogen för utredning efter de linjer, som här föreslås — jag kommer strax till huru dessa linjer äro beskaffade.

Bakom hela detta krav ligger faktiskt, ehuru maskerad, tanken att taga ett första steg mot upphävandet av 1923 års behörighetslag. Är det — bortsett från principiella skäl — rimligt att göra det av de skäl, som anförts, när

Om begränsning av bisyssleväsendet m. m. (Forts.)
det av tillgängligt siffermaterial framgår, att man här rör sig om mycket små procentuella tal? Även om en sådan lag, som den motionärerna tänka sig, genomfördes, kan det inte ha någon praktisk betydelse för arbetslöshetens bekämpande. Det är en ren fiktion, och för den ger man sig in på att antasta en princip av behörighetslagens stora vikt. Riksdagen har tidigare sagt nej, och framför allt har första kammaren sagt nej. Varpå kan det männe bero, att första kammaren i detta fall sagt nej med större eftertryck och skärpa än andra kammaren? Jo, enligt mitt förmenande därför att första kammaren härvidlag klarare insett, vilka konsekvenser som på skilda områden skulle följa om man oöverlagt går att besluta sådana åtgärder som föreslagits. Det synes mig vara riktigt att första kammaren nu vidhåller den linje, som den hittills följt, och även nu säger nej.

Vad är det man vill? Ja, tidigare har man krävt, att man helt bör avskaffa gift kvinnas rätt till anställning i stats- och kommunal tjänst. Nu har man modifierat detta krav till, att man bör undersöka andra utvägar för att få bort henne, en något lindrigare metod och mindre utmanande mot det sunda förnuftet och principerna om rättvisa och likställighet, men i realiteten syftande till samma mål. Nu säger man att man skall stimulera kvinnorna att avgå tidigare, de skola få någon viss kompensation om de avgå, de kunna få komma tillbaka till statstjänsten om de komma i sämre ekonomiska förhållanden — man skall utreda alla dessa omvägar, varigenom man vill komma behörighetslagen till livs.

Man måste då fråga: varför skall detta uteslutande gälla kvinnorna? Varför skall man inte också taga upp frågan om att männen i statens tjänst på samma villkor som kvinnorna skola få tidigare pension eller kompensation av ett eller annat slag, om de vilja avgå för att därigenom bereda plats för en yngre kraft och på detta sätt bidra till arbetslöshetens bekämpande? Varför riktar man sig endast mot kvinnorna? Man måste säga sig, att det här inte finns några principer, ingen rättvisa, ingen jämlikhet, ingen grundsatsenlig plattform att stå på, och därför är hela detta förslag oöverlagt. Att det kommit fram är beroende därpå, att människorna i desperation fåfängt gripa efter även mindre kloka utvägar, bara i förhoppning att det skall stilla oron en smula. Men man bedrar på detta sätt de arbetslösa. Man skapar illusioner, och illusioner äro ingen lösning: de ge inte bröd, de ge inte anställning, men de skapa en alldeles felaktig utgångspunkt för statsmakternas handlande. Om två löneanställda finnas i samma familj, en man och en hustru, så skulle då hustrun på det ena eller andra sättet lämna sin plats för någon annan, som skulle rycka upp. Men, mina damer och herrar, vad betyder detta? Jo, det måste betyda, att taga vi detta första steg, så blir konsekvensen, att vi nästa gång få utreda hur det skall förfaras, om det i en familj finnes en mor och en dotter, som båda ha statsanställning. Är inte också detta dubbelanställning? Om två bröder bo tillsammans och ha arbete båda, är inte det också dubbelanställning? Om en far och en dotter ha gemensamt hushåll och arbeta, är inte det dubbelanställning? Det är otaliga sådana konsekvenser, som vi bli nödgade att draga. Ty varför skola vi bara försöka komma den gifta kvinnan till livs?

Det är besynnerligt att andra kammarens tillfälliga utskott, som ju här visat vägen, inte tänkt på dessa konsekvenser och inte insett vilken farlig väg man är inne på. Jag är övertygad om, att om man slutligen kommer därhän, att överhuvud taget ingen dubbelanställning i en familj skall få förekomma, så kommer det att leda till ett missnöje, som är mycket större än det missnöje, som nu finns därför att i något enstaka fall både man och hustru ha anställning i statens eller kommunens tjänst. Det blir faktiskt, om ett sådant

Om begränsning av bisyssleväsendet m. m. (Forts.)

resultat blir följden, en klasslagstiftning mot gifta kvinnor, och detta bör riksdagen inte vara med om.

Och vad kommer att ske därest det nu blir så som motionärerna syftat till, jag tänker närmast på motionärerna i andra kammaren i år. Jo, det blir så att för att kunna behålla sina platser få kontrahenterna underlåta att ingå äktenskap, eller också få de upplösa sina äktenskap. Vinner samhället någonting med detta? Det är ju ganska egendomligt, att det är de konservativa partierna delvis, som varit med om att i utskottet godkänna en linje, som måste leda till en upplösning av vad dessa partier eljest anse som ett mycket betydande samhällsvärde, nämligen äktenskap och familjebildning. Och detta gör man för en så liten vinst, som även i bästa fall kan tänkas bli uppnådd, om denna utredning skulle leda till ett resultat i motionernas anda. Det kommer att skapa många fria äktenskap. Principiellt har jag inte någon fruktan för en sådan utveckling, men jag vet inte om man bör befordra en sådan utveckling just på den väg, som det här är fråga om. Då borde man naturligen utreda just det spörsmålet, om det är bättre med fria äktenskap än med legala äktenskap, som vi nu ha, och inte på den väg, som nu faktiskt kommer att ske, tvinga fram en lösning, om vars nytta vi ingenting veta.

En föregående talare, herr Oscar Olsson, har med citat ur ämbetsverkens skrivelser visat — och om jag ville skulle jag kunna utfylla hans påpekanden genom citat ur andra skrivelser — att ämbetsverken i realiteten kritiserat sönder de krav, som här framställas, och som de flesta av dem också vända sig emot. Och detsamma ha alla de skrivelser och aktstycken gjort, som här föreligga från kvinnoorganisationernas sida.

Andra kammarens beslut är i verkligheten ingalunda förutsättningslöst, såsom första kammarens utskotts utlåtande i sin motivering är. Andra kammarens uttalande hänför sig till motionerna såsom grundval för utredningen, och dessa motioner äro så litet förutsättningslösa, att de tvärtom på ett alldeles särskilt kraftigt sätt understryka en viss lösning såsom den enda. Det är alltså faktiskt ett reaktionärt drag, som genomgår andra kammarens tillfälliga utskotts utlåtande, och jag anser att det är reaktionärt till och med ur synpunkten av den strängaste konservatism. Det är verkligen, det måste jag säga, bedrövligt och inger bekymmer, att man i en tid som denna skall få uppleva ett insläende på så reaktionära vägar, som andra kammarens tillfälliga utskotts utlåtande innebär.

Herr Wagnsson påvisade i sitt utmärkta anförande, ehuru han enligt mitt förmenande kom till ett olyckligt slut, hurusom motionärernas ytterst reaktionära, samhällsfientliga och samhällsfarliga förslag har starka drag av likhet med vad som i nazismens Tyskland har praktiserats och delvis genomförts. Det är, detta andra kammarens förslag, som om det varit taget ur det nazistiska Tysklands portfölj av allehanda lösliga projekt, som man där redan är på väg att övergiva. Det var ett mycket intressant aktstycke, som herr Wagnsson här föredrog; till och med i det nuvarande Tyskland har man insett hur olycklig och felaktig den väg är, som man varit inne på. Man var även där tvungen att slå in på andra vägar. När till och med det land, som är upphovet till dessa reaktionära åtgärder, lämna dem, då skulle Sveriges fria parlament besluta om en sådan reaktionär utredning. Det är föga ärorikt för våra kamrar, som dock ha en så lysande historia bakom sig när det gäller kamp för medborgerliga och mänskliga fri- och rättigheter.

Det är en annan sak, som jag anser att man här inte heller bör underlåta att påpeka. När reaktionen går till anfall sker det nästan regelbundet emot kvinnorna och emot arbetarna. Det är mycket sällan man upplever, att den riktar sig bara mot arbetarna och inte mot kvinnorna, eller bara mot kvinnorna

Om begränsning av bisysstleväsendet m. m. (Forts.)

och inte mot arbetarna. De följas nästan alltid åt, det visar historien. Därför synes det mig, att framför allt arbetarna ha anledning att i detta fall ställa sig vid kvinnornas sida, ty har reaktionen krossat kvinnornas fri- och rättigheter och deras likställighet och behörighet, kommer turen snart även till arbetarna. Arbetarna och kvinnorna böra hålla samman i tider som dessa och slå vakt om sina fri- och rättigheter. Det går inte an att arbetarna falla för så enkla reaktionära, demagogiska krav och försök som de, vilka återfinnas i motionerna i andra kammaren.

Jag skall endast peka på en av dessa motioner, väckt av herr Weijne, i vilken enligt referatet på sidan 1 i utskottsutlåtandet föreslagits »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning angående möjlighet att bereda unga arbetslösa anställning genom att lämna rätt åt i statlig eller eljest allmän tjänst anställda befattningshavare, särskilt gifta kvinnor, att få sin tjänstgöringsskyldighet minskad t. ex. till hälften med motsvarande avdrag å avlöningsförmåner». Kan man inte säga precis detsamma om en mängd andra arbetsområden? Detta måste leda till, att de, som önska komma åt arbetarnas levnadsstandard och löneställning, här fått ett ypperligt argument för att i det missbrukade namnet av arbetslöshetens bekämpande komma åt arbetarklassens vunna sociala positioner. Det är djupt olyckligt, att man inte har förstätt det sammanhang, som råder mellan dessa tvenne viktiga områden.

Emellertid kan man ju invända, att det i första kammarens uttalande kräves, att utredningen skall vara förutsättningslös. Men det är i motiveringen, som detta uttalas. I klämman yrkas endast, att »första kammaren måtte biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut». Men vad säger andra kammaren? Jo, den säger att den anhåller »om utredning rörande möjligheterna att genom en ändamålsenligare fördelning av arbetstillfällen av sådan art, som angivits i de föreliggande motionerna, eller genom andra åtgärder av ovan antydd natur motverka den rådande arbetslösheten».

De föreliggande motionerna skola alltså utgöra grunden, och dessa motioner äro sannerligen inte förutsättningslösa. Här stå följaktligen första och andra kammarens motiveringar emot varandra och upphäva varandra, och klämman står i direkt anslutning till de motioner, som väckts i andra kammaren.

Jag kan inte finna annat än att herr Wagnsson, som ju alltid tidigare med en sådan utomordentlig skicklighet bekämpat alla försök att komma åt den viktiga samhällsprincip det här gäller, borde med den utmärkta motivering han anförde ha slutat med att yrka avslag och hemställa till första kammaren att icke biträda medkammarens beslut. Jag förstår ju, att kvinnorna i riksdagen varit i en svår ställning när de, pressade av reaktionära vindar och av den falskt inställda opinionsbildningen, i andra kammaren gått med på en kompromiss, som de hoppas skall innebära, att frågan genom en utredning åtminstone skjutes på framtiden. Men jag tror att kvinnorna misstagit sig. Det är inte den riktiga vägen att här ge vika och taga en kompromiss. Här hade alldeles säkert det klokaste även ur deras synpunkt varit att säga ett klart nej ända från början.

Herr talman! Då jag inte vill vara med om att för kvinnornas del vrida utvecklingen tillbaka och taga det första steget till deras nya ofrihet och till en ny medeltid för kvinnan, då jag vidare inte vill bidra till ytterligare en reaktionär landvinning i en redan förut mörk och reaktionär tid, då jag inte vill bidra till att sätta kvinnorna i harnesk emot demokratien, enkannerligen mot arbetarna, då jag fruktar farliga konsekvenser för arbetarklassens del, om detta beslut genomföres och då jag inte vill vara med om att lägga grunden till en av alla tiders grövsta orättvisor och kränkningar av kvinnornas

Om begränsning av bisyssleväsendet m. m. (Forts.)

lika behörighet och rätt till en rättvis behandling, så måste jag yrka avslag på utskottets hemställan.

Jag vill rikta en vädjan till första kammaren att inte följa medkammaren, som i denna punkt ingalunda förfäktar demokratiens eller frihetens principer, utan som slagit in på olyckliga och farliga vägar. Jag tror att det skulle vara till första kammarens ära, om den ville slå vakt om demokratien på denna punkt, även om medkammaren icke gjort det. Hade herr Trygger varit närvarande i kammaren i detta ögonblick skulle jag ha riktat en fråga till honom, vars ära det är att i gångna tider ehuru konservativ ha kämpat en god kamp för kvinnornas likställighet, om han inte här ser vissa faror, som skulle kunna äventyra hans verk. Och det synes mig att de gamla demokrater, av vilka jag ser åtskilliga i denna kammare, vilka tidigare ha kämpat en hård kamp för friheten, demokratien och rättvisan och som äro grånade i kampen för denna frihet, måtte betänka sig när det gäller att följa en ungdom, som inte har den känsla för frihetens och rättens värden som dessa gamla kämpar ägde, då de förde demokratien till seger.

Jag kan inte heller tro, att det skulle vara tacknämligt för dem, som hylla vår grundlags största värden, att vara med om en sådan utveckling, som man kan befara blir följden om man slår in på sådana vägar, som man här velat mana oss att göra.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan.

Herr Åström: Herr talman! Om någon hade kommit in i denna kammare under den siste ärade talarens anförande och inte från början haft reda på vad saken gällde, skulle han otvivelaktigt på grund av det ödesbetonade allvar, med vilket herr Ström behandlade densamma, ha trott, att det här var fråga om något alldeles oerhört, att första tillfälliga utskottet kommit fram med något reaktionärt förslag, ägnat att vrida utvecklingen något århundrade tillbaka i tiden. Jag tror inte man behöver ta fullt så allvarligt på spørgsmålet. Utskottet har ju inte föreslagit något annat än en förutsättningslös utredning, men den siste ärade talaren sysselsatte sig endast med den ena delen av de krav, som föranlett detta förslag från utskottets sida. Det är inte bara fråga om kvinnors statstjänst utan också om bisysslor, och det är en ganska viktig punkt, beträffande vilken riksdagen vid åtskilliga tillfällen förut har gjort uttalanden. Redan 1922 års statsrevisorer påtalade bisyssleväsendet, och 1925 års statsrevisorer återkommo till frågan. Detta föranledde en riksdagsskrivelse 1926, som resulterade i att utredningsmän tillkallades för att undersöka frågan om statstjänarnas bisysslor. Dessa utredningsmän avgävo ett utlåtande år 1928, som överlämnades till 1928 års lönekommitté, och denna i sin tur avgav sedermera en promemoria med vissa önskingar och äskanden, vilken dock icke föranlett något resultat. Men hela denna promemoria, som för övrigt har åberopats av utskottet, innehåller ingenting annat än bestämmelser rörande bisysslorna. Även 1933 års statsrevisorer togo upp frågan till behandling och företogo en ganska grundlig utredning, omfattande en hel del av våra större ämbetsverk och fem stycken av våra största länsstyrelser. Denna visar att exempelvis beträffande länsstyrelserna icke mindre än 70 procent av tjänstemännen inneha bisysslor och att medeltalet bisysslor per tjänsteman uppgår till tre. Ungefär samma förhållande rådde beträffande läroverkslärarna i Stockholm. Detta föranledde 1933 års statsrevisorer att påyrka, att man skulle söka få till stånd en utredning av detta icke alls oviktiga spørsmål. Första tillfälliga utskottet har således egentligen bara understrukit vad statsrevisorerna i den delen påpekat.

Herr Oscar Olsson talade om att man inte behövde tillmötesgå en allmän

Om begränsning av bisyssleväsendet m. m. (Forts.)

opinion, då denna opinion saknar allt sunt förnuft. Det är ett sätt att bedöma allmänna opinioner som inte är så ovanligt. Jag är övertygad om att den opinion, som herr Oscar Olsson vid olika tillfällen företrätt och gjort sig till talesman för, av åtskilliga hundratusental människor i vårt land har betraktats som också ganska renodlat oförnuftig. Det är således farligt att anföra det skälet, att man inte behöver ta hänsyn till den allmänna opinionen. Det förefaller mig riktigare att söka lugna den allmänna opinionen genom att ge den vad den begär, då det i själva verket inte är fråga om något mer än att se, om det verkligen förhåller sig, som den allmänna opinionen har för sig.

Det är egentligen kontentan av första tillfälliga utskottets utlåtande, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till detsamma.

Häri instämde herrar *Elof Andersson, Källman, Bjurström, Torsten Ström, John Björck, Löfvander* och *Theodor Nilsson*.

Herr Pettersson, Anton: Herr talman! När man hörde herr Fredrik Ström, kunde man gott få den uppfattningen, att landets väl och ve komme att hänga på den här utredningen. Han tyckte den var så förskräcklig, han talade om panikstämning, och han hoppades, att första kammaren inte alldeles oöverlagt skulle godtaga utskottets förslag. Jag vill säga herr Ström, att om man sätter sig in i den här frågan och ser efter vad den egentligen gäller, är det ingalunda så att vi motionärer vilja förbjuda gift kvinna att ha dessa tjänster; det är inte bruket vi vilja åt utan missbruket. Om till exempel på landsbygden en banvakt gifter sig med en lärarinna, så är det inte alldeles avgjort, att lärarinnan skall träda tillbaka och att båda skola leva på banvaktens inkomst. Men man kan göra det tankeexperimentet, att det flyttar en telegrafkommissarie till en stad. Hans hustru är utbildad lärarinna. Om det nu blir en lärarinneplats ledig i den staden, anse vi inte, att hon skall ha den platsen, om det finns andra kompetenta sökande. Det finns många sådana exempel, som man skulle kunna draga fram, där det inte är rätt såsom det för närvarande går till. Det pekas ju i en av motionerna på en tjänsteman, som hade en inkomst av 20,000 kronor, medan hustrun också hade en tjänst. Här säges nu i ett av de yttranden, som åtfölja betänkandet: ja, vad är det för skillnad mellan den tjänsteman, som har 20,000 kronor och vars hustru har 3,000 kronor, och den tjänsteman, som är gift och som ensam kommer upp till 23,000 kronor? Inte är det väl någon skillnad, det blir väl samma resultat. Visst är det en skillnad. Om man vore elak, skulle man kunna tala om kvinnologik. Det bleve inte alls samma resultat i de båda fallen. Om tjänstemannen, som har 23,000 kronor, avgår, blir han ju arbetslös men det blir bara en, som får arbete. Men om hans hustru, som har 3,000 kronor, avgår, blir det i alla fall en plats till, som kan besättas, och hon bör mycket väl kunna reda sig tillsammans med mannen på hans 20,000 kronor. Men det säges också, att om nu den gifta kvinnan skall återgå till hemmet, blir det en massa hembiträden lediga. Det pekas i samma utlåtande och det pekas i en av motionerna på att det var en gift lärarinna, som hade ett hembiträde, vilken också var lärarinna. Då bleve den sistnämnda inte arbetslös i alla fall! Om hennes husmor får platsen i köket, kunde ju hembiträdet få lärarinneplatsen i stället.

Jag minns att utskottets ärade ordförande i en debatt, som vi hade här i kammaren den 14 mars pekade på hur många arbetslösa lärarinnor det fanns. En utredning hade gjorts, som utvisade hur många som voro arbetslösa av 1921—1930 års kurser och hur många som voro arbetslösa av 1931—1933 års kurser. Utskottets ordförande yttrade då: »Med stöd av dessa utredningar

Om begränsning av bisyssleväsendet m. m. (Forts.)

kan man alltså fastslå, att det för närvarande finns minst mellan 800 och 900 arbetslösa småskollärarytor i vårt land.» Jag menar: bör man inte då med sådana siffror för ögonen anse att det innebär en orättvisa, då en hel massa personer sitta med dubbeltjänster och uppbära avlöningar, ehuru de mycket väl skulle kunna reda sig, om blott den ena hade statstjänst. Man skulle på denna väg med all säkerhet kunna avlyfta litet av den arbetslöshet, som nu råder just på det här området.

Då det ligger så till, att det är missbruket vi vilja åt men inte bruket, anser jag, att första kammaren mycket tryggt kan gå med på den utredning, som är föreslagen av utskottet, till vilken jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

Herr Sjö Dahl: Herr talman! Herr Ström ansåg, att det var en egendomlig sammanblandning av de två disparata frågorna, i ena fallet frågan om bisysslor och i andra fallet frågan om dubbeltjänster. Den saken kunde första kammarens första tillfälliga utskott inte göra något åt, sedan kammaren till utskottet remitterat det beslut, som andra kammaren för sin del antagit, ty i andra kammarens beslut och i andra kammarens utskottsbetänkande voro dessa bägge frågor sammanförda och vidhängda en och samma kläm. Under sådana förhållanden hade inte det tillfälliga utskottet möjlighet att söndra på dessa frågor i två betänkannden.

Här nämndes från herr Ströms sida, att behörighetslagens princip om likställighet mellan man och kvinna genom det betänkande, som nu ligger på kammarens bord, sattes i fråga. Jag förstår verkligen inte, hur herr Ström kan till denna grad missförstå ett betänkande, ty redan andra kammarens betänkande går ju ut på att helt enkelt avvisa frågan om att taga upp behörighetslagen änyo till diskussion. Man inriktar sig i stället på att i den mån man kan åstadkomma frivillig avgång då det gäller gifta kvinnor i statens eller kommunens tjänst. Ty det får jag verkligen säga, att det system, vi nu ha, nog inte i praktiken är så smidigt och anpassningsbart, att det inte kunde tåla en omprövning. Jag har som kommunal förtroendeman vid åtskilliga tillfällen haft samtal med gifta kvinnor i kommunal tjänst, vilka önskat avgå från tjänsten i fråga på grund av sitt giftermål, om de inte riskerat att vid mannens arbetslöshet eller död eller andra likartade omständigheter stå utan försörjningsmöjlighet. Skulle man inte här i landet kunna vinna en något smidigare anpassning av behörighetslagen efter praktiska livet än den för närvarande har. Jag tror, att många kvinnor skulle önska, att något sådant kunde göras. Med detta faller mycket av det påstående om reaktion, som herr Ström behagade uttala. Jag skulle dessutom vilja säga, att åtminstone enligt min erfarenhet har man inom åtskilliga kommuner slagit in på en rätt stor återhållsamhet, när det gäller att befordra gifta kvinnor. Jag tror, att finge man systemet i statens hand mera smidiggjort, så skulle därmed mycket av den oresonlighet och orättvisa, som jag tycker att man från åtskilliga kommunala styrelser sida visat, därmed kunna bortfalla. Några av de anledningar till att man motsatt sig hela systemet i stort i praktiken skulle, om systemet gjordes mera smidigt, därmed försvinna och även det mera rabiata motståndet bortfalla.

Delta förslag rör ju, som här sagts, inte bara frågan om dubbeltjänstsystemet, som det heter med ett litet besynnerligt ord, utan det gäller också bisysslorna. När det gäller bisysslorna, bör väl herr Ströms tal om det reaktionära i detta förslag av alla anses falla platt till marken. Och när det gäller dubbeltjänstsystemet, innebär utlåtandet inte ett anfall mot själva principen utan bara ett försök att få det hela mera smidigt, och då tycker jag, att herr Ströms yttrande om utskottets reaktionära inställning faller lika platt till

Om begränsning av bisyssleväsendet m. m. (Forts.)

marken. Jag tycker, att de skräcksyner, herr Ström målade för kammaren, inte kunna förklaras på annat sätt än att de måtte utspringa från ett räddhågat sinne, eller också måtte det vara så, att herr Ström behagar uppfatta första kammaren som en politisk barnkammare, som man kan med sådana skräckmålningar, vilka ha mycket ringa stöd i verkligheten, skrämja från att gå med på en allsidig och förutsättningslös utredning av den art, som första kammarens första tillfälliga utskott behagat föreslå, och som jag för min del vill förorda.

Herr Lindhagen: Herr talman! De liberala frihetssträvandena voro många. Liberalismen ville genomföra frihet för alla, och ett av dess frihetssträvanden gick ut på kvinnans frigörelse. Men nu börja molnen skocka sig även kring dessa liberala program. Ström har särskilt fäst på uppmärksamheten på, att nog är det nu ganska farofyllt för kvinnans frigörelse. Det är det icke minst genom ansatserna i utskottsutlåtandet från andra kammaren, som, synes mig, konstgjort sammanblandar arbetslösheten med kvinnofrågans problem.

Här ha vi nu i vårt nödtillstånd också sökt tillgripa ett halmstrå i att sätta ned pensionsåldern för tjänstemännen, fastän levnadsåldern och levnadskraften stigit. Vi ha därvid inte tagit hänsyn till, att statens utgifter för pensioneringen bli större, därför att den får tidigare pensionera den förutvarande tjänstemannen men på samma gång tidigare betala lön åt den nya ordinarie innehavaren av tjänsten.

Nu äro vi inne samtidigt på männens bisysslor och det är, såsom Åström sade, ett mera gripbart problem. Det borde dock inte heller ha sammanslagits med detta kvinnoproblem. Två särskilda betänkanden om de båda sakerna borde avgivits.

I fråga om berörda bisysslor bör också den saken bli föremål för utredning. Alla män äro dock inte precis stöpta i samma form. Somliga ha särskild begåvning eller särskild arbetsförmåga eller särskilda kunskaper. De kunna väl inte tvingas att lägga dem åt sidan. Att bara sitta och spela kort och dricka toddy på sina från tjänsten arbetsfria stunder är ingen idealisk livsföring. Vilja de ägna sig åt intellektuellt arbete och produktiv gärning på sidan om deras vanliga arbete så öka de därmed också sin kompetens i livsföringen i allmänhet.

För övrigt kommer ett förbud inte att drabba den stora mänskligheten på något sätt, utan det drabbar blott det fåtal människor, som äro statstjänare, och sedan fortplantar sig vågen till de kommunala tjänstemännen. Arbetet i alla ideella föreningar — det arbetas oerhört där även av dem, som ha stats-tjänst, och i arbetarklassen håller man på ända till morgnarna för att sköta sina organisationer — kan man inte hindra. Endast i vissa fall, då vederbörande få betalning för sådant arbete ur allmänna medel söker man komma fram till något förbud. Och på samma sätt är det med alla dessa enskilda, som i enskild tjänst arbeta på annat; dem kommer man heller inte åt.

Bisysslesystemet med ekonomisk vinst av allmänna medel är visserligen en angelägenhet, som ej får förbises. Men såsom arbetslöshetsdirektiv är det väsentligen en gest, som icke slår i spann.

Arbetslöshetsproblemet är en annan sak, vars lösning bör gå sina egna vägar. Man bör plocka ut varje individ, som är arbetslös, ge honom rätt till arbete och skaffa honom arbete. Den utvägen har inte ännu organiserats, och därför må det påminnas om den. Dessa kollektiva beslut, genom vilka man hoppas att arbetslösa skola »rinna in» av en slump i maskineriet och få ett arbete, äro även de otillräckliga. Det stora problemet är, enligt min uppfattning, att varje människa har rätt till arbete. Det bör stå i grundlagen. I en-

Om begränsning av bisyssleväsendet m. m. (Forts.)

lighet därmed bör man rikta sig till varje individ och ge varje individ ett arbete. Endast en sådan individualisering kan väl kallas att »taga vara på sin broder».

Jag övergår nu till *kvinnornas fråga*. Det här är inte bara ett anlopp mot de gifta kvinnorna. Det bildas en människans förening, det skapas en »allmän opinion», som inte är någon allmän opinion utan bara människans opinion. Den ser ogärna, att även ogifta kvinnor intaga någon av de platser, som männen kunna aspirera på. Det finns till och med organisationer, vilkas syften äro att utesluta kvinnorna i gemen från arbete utåt. Längre än till stats-tjänst kommer man dock svårigen. Där bortom resa sig omöjligheter. Men för närvarande förebares, att åtgärderna bara gälla gift kvinna. Det är vidare, säges det, inte bruket, att hon kan få behålla en anställning, som man vill åt, utan »missbruket». Det blir verkligen en skön uppgift för stora ämbetsverk att här skipa rättvisa mellan bruk och missbruk. Vilka orättrådigheter det därmed kommer att uppstå, vilken vantrevnad som kommer att sprida sig därav, det bör man kunna förstå. Jag säger detta för att reducera frågan till den lilla fråga, den är.

Nå, varför bör en kvinna få gifta sig om hon vill och ändå behålla sin tjänst? Hon kan förbjudas att inneha tjänsten som gift. Men hon nödgas i en mängd fall främst behålla tjänsten för att kunna gifta sig eller ha ryggen fri för ödets skickelse. Hon utlämnas då i stället till prostitution. Saken har således mycket allvarliga sidor.

Vad äventyrar nu en kvinna, som gifter sig? De flesta äventyra mera än andra människor. Det finns en del kvinnor, som ha en plats och taga den med sig i äktenskapet. Varför skola de berövas den trygghet, en sådan plats innebär? Det kallar man för »dubbeltjänst». Det är väl ingen dubbeltjänst, ty här är det ju två individer, som saken gäller. Visserligen stod det i det gamla vigselformuläret, att de två makarna blevo ett, men det var bara ur en viss synpunkt som man menade det. Nu är även det uttrycket bortfallet. Även enligt vigselformuläret äro de numera två personer. Således är det fråga om två tjänster och inte fråga om någon dubbeltjänst. Det är min första anmärkning mot utskottet, att det i sina rubriker rör sig med sådana tilltagsna formuleringar.

Vad riskerar nu kvinnan genom att gifta sig? Jo, hon blir beroende av mannens underhåll, och när det brister, står hon där med barnen. Vi beklaga allmänt alla dessa änkor, vilka inte ha förmögenhet och inte heller någon tjänst. De få reda sig hur de kunna, ingen tager hand om dem mer än möjligtvis fattigvården. De sätta upp pensionat, om de höra till medelklassen eller de högre klasserna, och försöka draga sig fram under ständiga bekymmer och utan något som helst spår till glädje i livet. Nu tycker man, att alla kvinnor böra vid giftermål få det lika äventyrligt och ej ha stöd av en bibehållen befattning.

Än vidare. Om familjeförsörjaren sedan dör, så skall arvsskatt utgå just vid det tillfället. Om han haft stora inkomster av sin befattning, som nu försvinna för familjen, skall änkan under två år betala kommunalskatt på mannens gamla inkomst. Försök att lyfta denna börda från axlar, som inte kunna bära den, ha strandat på samstämmigt avstyrkande från nutidens bevillningsutskott. Och om mannen spekulerar och gör olyckliga affärer, så går det också ut över hustrun och barnen. Om mannen begår brott och blir fälld till straff, så få jämväl änkan och barnen sota för detta också. Samhället tager ifrån dem livsuppehållet. Den maka, som kunnat föra med sig någon trygghet, om hon fått behålla sin anställning, skall berövas möjligheten att ha något bakom ryggen vid sådana vanliga äventyr.

Om begränsning av bisyssleväsendet m. m. (Forts.)

Likställighetsprincipen ändra männen också, när det passar dem. Hur var det inte med en kunglig kommitté, som efter likställighetslagens antagande förklarade — alla män mot en enda kvinna, som var ledamot av kommittén — att kvinnorna naturligtvis skulle ha de lägsta tjänsterna och de lägsta avlöningarna. Det uttalandet föranledde ju det stora kvinnomötet på konsert-hussalen. Så förfares ibland ock i verk och inrättningar. Där anställas ogärna kvinnor, som blivit gifta. Det blir trångt och svårt för kvinnorna på alla sätt.

För övrigt, då man nu vill avhjälpa arbetslösheten med sådana här mekaniska, principlösa utvägar, varför älägges ej då likaväl en man — som har en tjänst och gifter sig med en kvinna, vilken har och behåller en tjänst — att avstå från sin anställning? Även han kan ju få något tillfälligt stöd av kvinnans anställning. Jag ber den blivande kommittén att också taga denna sak i övervägande. Den är lika förnuftig eller oförnuftig som den sak, som nu skall undersökas. Allsidigt skall det ju vara.

Nu är det ju i alla fall så, att varje tid har sin plåga. Jag är tveksam, om här bör röstas avslag eller röstas för utskottets hemställan. Saken har i alla fall råkat i det skede, att den kommer att tagas upp oupphörligen. Då jag väger det ena mot det andra och ehuru jag finner Ströms yrkande om avslag renhårigt, tror jag att det är bättre att gå på en utredning. Motiven, som äro lagda på andra kammarens utskottsmotivering, kunna dock ej av mig godkännas. Den förordar just sådana här olämpliga utvägar, vilka inte slå i spann utan bara åstadkomma äventyrligheter för dem det vederbör och vantrevnad och osäkerhet för familjerna.

Nu ha emellertid de gifta kvinnorna också att föra en kamp mot de ogifta kvinnorna. De moderna intellektualistiska kvinnorna, som äro ogifta och ha sitt arbete, sina semestrar och så vidare, se gärna ned på de gifta kvinnorna. De blicka ned med förakt på det husliga arbetet. Jag förstår, att mannen alltid kommer att bli utåtriktad och att kvinnan kommer att bli inåtriktad. Samhället är mannens valplats av naturen och hemmet kvinnans arbetsfält av naturen. Men det kan ifrågasättas, om inte den gifta kvinnans arbetsfält är på sitt sätt det viktigaste. Hemmet är ju individens borg och samhällets grundval. Kvinnan föder och fostrar släktet och således — även mannen. Kom ihåg, mina herrar, att även ni äro födda av en kvinna, annars hade ni aldrig kommit till. I hemmet stämma också yrkenas mångfald möte, både de intellektuella och de praktiska. Vad stort sker, sker tyst. Nästan alla utåt anställda ogifta kvinnor längta efter hemmet. Vi, som varit chefer för ett stort ämbetsverk, veta hur det låter där. Kvinnorna älska icke kontorsgöromålen, de längta efter hemmet. De träna efter sin kallelse, de göra det mer än de ogifta männen, ty kvinnans kallelse är grundvalen till släktet. Således bör man gynna äktenskapet och inte försvåra det, inte av avundsjuka för att några gifta kvinnor kunna ha det tryggare säga, att också de skola bort för att ge plats för en man. För övrigt säges ju, att lösningen av arbetslöshetsproblemet ligger i att skaffa större köpkraft. Om nu en man som har ett ämbete och en kvinna som har ett ämbete gifta sig, få de tillsammans större köpkraft, och det blir ju bra som en insats för arbetslöshetens bekämpande.

Fröken Kerstin Hesselgren, som i kammaren i de här frågorna ensam bland 149 män representerar kvinnorna, har av en resa till Folkförbundet i Genève blivit förhindrad att närvara i dag. Hon har bett mig framföra, att hon skulle — på samma gång hon komme att taga avstånd, förmodar jag, ungefär som jag och andra ha gjort från den här maskulina tidsströmningen — till sist om än ogärna ha röstat för utskottets hemställan för att slutligen kunna i den-

Om begränsning av bisyssleväsendet m. m. (Forts.)

na fråga få fram positiva förslag, så att man får se på dem och kan en gång få avliva dem, när man finner, hur rysliga de se ut.

Vad menas för övrigt med »allsidig utredning» i en kommitté. Där sätts vanligen in personer från olika håll med färdiga meningar. Men det kan ju åstadkommas statistik, och det är alltid något. De som utföra statistiken få avlöning och således större köpkraft. Sekreterare, vaktmästare, pappershandlare, tryckerier och i någon mån medlemmarna av kommittén få också inkomster. Deras köpkraft blir ökad. De komma att använda dessa pengar att köpa sådant, som annars inte skulle ha blivit köpt. Därigenom kommer arbetslösheten att i någon mån minskas genom denna kommitté.

Kommittén bidrar sålunda till köpkraftens ökande och arbetslöshetens minskande på den vägen. Dessutom kan frågan genom förmedling av en sådan kommitté någon gång komma definitivt på bordet för definitivt avlivande. Av dessa två skäl resignerar jag, herr talman, och kommer inte att i dag motsätta mig utskottets yrkande. Men jag ogillar utskottets motivering och kommer framdeles att yrka avslag å kommitténs förslag.

Herr Ström, Fredrik: Herr vice talman! Jag skulle ju i många delar kunna instämma med herr Lindhagen, dock inte i det slut, vartill han kom. Med de premisser han hade trodde jag, att han skulle yrka bifall till avslagsyrkandet. Men han menade, att ju flera och ju tokigare utredningar, som kunde igångsättas, dess bättre, ty de ge åtminstone arbete åt tryckerierna och inkomster åt ledamöterna och statistikerna och befordra därigenom köpkraften. Ja, ur den synpunkten skulle jag också kunna förstå herr Åströms skämtsamma replik till mig. Jag antar att även hans motivering i grund och botten var densamma som herr Lindhagens senaste, men jag tycker att det är en något för orimlig motivering för en utredning. Jag vill vidare nämna för herr Åström — han var tydligen inte inne under förra delen av mitt nyss hållna anförande — att jag för min del gärna ser, att man vidtar åtgärder mot bisysslorna och där sätter in en stöt för att få ett resultat. Men jag tror inte att man befordrar detta syfte genom att sammanblanda det med den helt anorlunda beskaffade frågan om gift kvinnas statsanställning.

Herr Pettersson ansåg, att i enstaka fall kunde dubbelanställningar vara väl motiverade, men i andra fall inte. Han tog som exempel en lärarinna, som är gift med en banvakt. Om hon sökte befattning som lärarinna, vore det rimligt att man föredrog en annan lärarinna med samma kompetens, som inte hade förmånen att vara gift med en banvakt. Hur går det till slut med grundlagens krav om förtjänst och skicklighet som enda grundval för utnämningar och befordringar i statens tjänst? Det vore enligt min uppfattning att slå in på en farlig väg, om man följde vad herr Pettersson förordade.

Jag har emellertid inte fått svar på den fråga, som jag ställde till dem som förordade denna linje: om både man och hustru ha statstjänst, är det någon skillnad mellan dem, varför skall hustrun även om hon är skickligare än mannen lämna tjänsten? Och två systrar med motsvarande statstjänster, som bo tillsammans? Är det inte också i senare fallet en dubbelanställning? Jo, visst är det det. Det är alldeles påtagligt, och det har också visat sig, enligt vad vi hörde av utskottets ordförande, att i Tyskland, där man har dragit dessa konsekvenser, har man upptäckt hur orimligt det hela var.

Herr Sjödahl sade, att andra kammaren hade sammankopplat de två heterogena frågorna, och därför befann sig första kammarens utskott i en tvångssituation. Ja, det är riktigt, och jag har heller inte kritiserat första kammarens utskott utan andra kammarens utskott. Men nog hade väl första kammarens

Om begränsning av bisyssleväsendet m. m. (Forts.)

utskott frihet att tillbakavisa andra kammarens förslag, som var på detta otympliga och oriktiga sätt sammanfogat av två heterogena frågor. Herr Sjödahl ansåg också, att behörigheten inte alls komme att antastas, eftersom det var fråga om en frivillig avgång. Ja, men om det skall ha någon mening och om man vill nå ett resultat med denna påverkan till frivillig avgång, så måste det väl komma att tänga behörigheten, eftersom man endast ifrågasätter, att detta skall gälla kvinnor och inte män. Om det varit så, att det gällt även männen, det vill säga att mannen och hustrun hade fått välja vem som skulle frivilligt avgå ur statstjänsten, så hade det åtminstone varit någon logik i herr Sjödahls yttrande, men nu fanns där inte någon sådan. Herr Sjödahl nämnde också, att numera befordera inte kommunerna gifta kvinnor, och såvitt jag kunde finna ansåg han detta vara något tilltalande. Jag måste säga, att om någonting sådant förekommer, måste det betraktas som i allra högsta grad orättvist och stridande mot alla riktiga och sunda principer.

Jag tror att detta förslag i verkligheten inte kommer att gagna de ogifta kvinnorna, utan till slut kommer denna attack mot de gifta kvinnornas ställning även att gå ut över de ogifta. Ty sedan reaktionen har vunnit denna första framgång och kommit de gifta kvinnorna till livs, kommer den även att gå fram mot de ogifta kvinnorna för att tränga dem undan från deras anställningar. Det är ett farligt steg att taga för dem, som överhuvud taget inte vilja vara med om att undantränga kvinnorna från statens och kommunernas tjänst, och det leder även till, att kvinnorna så småningom i viss utsträckning komma att undanträngas från den allmänna arbetsmarknaden.

Herr Sjödahl menade, att talet om bisysslor i varje fall inte kan kallas för reaktionärt. Nej, jag har inte heller sagt, att den delen av utskottets förslag är reaktionärt. Tvärtom tror jag det är mycket hälsosamt, om man här kan komma till ett resultat, men man omöjliggör ett resultat på denna förnuftiga punkt genom att sammankoppla detta ärende med det andra ärendet, där förslaget ovillkorligen måste leda antingen till ett bakslag eller till en reaktionär lagstiftning. Jag vill visst inte skrämma första kammaren genom att måla några skräcksyner. Jag tror inte att man kan skrämma kammaren, men jag trodde åtminstone att man genom att föra talan för det sunda förnuftet och rättvisan skulle kunna förmå en del av kammarens ledamöter att avstå från att beträda vägar, som måste vara farliga och skadliga och framförallt skadliga för framstegets sak i vårt land.

Egentligen är det endast kvinnorna själva, som genom att samla sig, organisera sig och på ett helt annat kraftigt och målmedvetet sätt än hittills gå till kamp för sina rättigheter kunna hejda herr Sjödahl och andra i deras reaktionära ansträngningar. Den tiden kommer nog, när kvinnorna komma att gå till en sådan strid, men när vi nu ha så mycket strid i världen, när vi ha både rasstrid och klasskamp, strider mellan yrken och generationer, är det då klokt att alldeles i onödan här framkalla en kamp även mellan män och kvinnor, då man inte kan vinna något därmed?

Jag har varken av herr Sjödahl eller herr Pettersson fått något svar på den kritik som jag har övat gentemot utskottet, utan man har endast kommit med allmänna talesätt, man har hoppats att allting skulle gå bra, och man har fäst sig vid några enstaka fall, som ha irriterat den allmänna opinionen. Herr Åström tyckte, att den allmänna opinionen skulle man ta hänsyn till. Ja, herr Åström och jag ha i gångna tider kämpat så ofta och så länge för dessa fri- och rättigheter, som nu många vilja komma till livs, att jag trodde att vi även i fortsättningen skulle kunna få slåss sida vid sida och inte behöva stå emot varandra. Herr Åström kommer nog — det är min uppfattning — att en gång fatta, att han har begått ett fel, när han tillstyrkt detta första steg.

Om begränsning av bisyssleväsendet m. m. (Forts.)

Det kan komma ett andra och ett tredje steg, som inte med hänsyn till hans allmänna frihetsuppfattning kunna vara honom behagliga.

Herr talman, jag vidhåller mitt yrkande.

Herr **Wagnsson**: Herr talman! Jag skulle inte besvära kammaren med ytterligare något anförande, om det inte förhöll sig så, att jag i mitt första yttrande bortglömde en sak, som jag anser böra framföras i denna debatt. Om, som jag har anledning att tro, kammaren bifaller utskottets utlåtande, och Kungl. Maj:t med anledning därav hänskjuter frågan till några sakkunniga, synes det mig i hög grad önskvärt, att bland dessa sakkunniga också insätts representanter för några av de kvinnoorganisationer, som ha yttrat sig över de föreliggande motionerna. Detta är ju ett spörsmål, som i så hög grad berör kvinnovärlden, att en utredning inte kan göras objektiv och allsidig, om inte också kvinnornas stämmor få höras vid det bord där frågorna behandlas.

När jag ändå har ordet, är det ett par korta repliker jag skall göra. Jag skall i motsats till några andra talare, som också lovat att fatta sig kort, försöka att göra detta. Den ena vill jag rikta till den ärade motionären, som i sitt resonemang till förmån för motionen talade om det missbruk av ifrågasvarande anställningar som förekommer, varmed han särskilt ville illustrera nödvändigheten av åtgärder. Hela denna hans tankegång vilar efter mitt förmenande på en oriktig förutsättning. Det är som om han ansåg, att plattserna huvudsakligen vore till för tjänstemännens skull. Raka motsatsen är naturligtvis förhållandet. Om ett skoldistrikt har att välja mellan en lärarinna som är en utmärkt lärarinna och en annan lärarinna som är en dålig lärarinna, förefaller det mig tämligen självklart och ur samhällets och barnens synpunkt riktigt, att man väljer den som är en utmärkt lärarinna. Det framgår av officiella inlagor till skolöverstyrelsen och folkskolinspektörerna, att det har visat sig, att gifta kvinnor som ha hand om barn i många fall bättre förstå barnanaturen och bättre kunna sköta undervisningen på ett lågstadium än vissa andra grupper.

Herr Petterssons resonemang på en annan punkt vilar också på en uppfattning, som jag inte kan dela. Han tycktes tro, att mannen kunde betrakta kvinnan närmast som en viljelös varelse, vars arbetsförhållanden han suveränt kunde bestämma över, som om hon vore livegen. Så är ju inte förhållandet mellan äkta makar i våra dagar. Kvinnan bör också ha sitt ord med i laget. Det är henne det närmast gäller, och det bör alltså bero på henne själv, om hon anser sig böra lämna sin tjänst eller inte.

Min andra replik skall jag rikta till herr Ström. Han har i ett par anföranden mycket utförligt propagerat för sin ståndpunkt. Men den som lyssnade till hans anföranden kunde inte undgå att lägga märke till, att han genomgående polemiserade mot något som inte har påyrkats här. Han polemiserade mot lagstiftningsåtgärder, som skulle innebära förbud för gift kvinna att inneha tjänst. Inte ens de motionärer som ha velat gå längst ha sträckt sig så långt, och utskottet har ju, som jag hade tillfälle att framhålla i mitt föregående anförande, mycket kraftigt understrukt, att det endast kan vara frågan om en förutsättningslös och allsidig utredning, en utredning, som avser att på detta område, som jag uttryckte det i mitt första anförande, åstadkomma en kartläggning av läget. Herr Ströms iver är så mycket mera anmärkningsvärd, om den ställes vid sidan av det faktum, att riksdagskvinnorna såvitt jag vet inte ha haft något att erinra mot en utredning sådan som utskottet har föreslagit.

Jag vidhåller, herr talman, mitt yrkande om bifall till utskottets utlåtande.

Om begränsning av bisyssleväsendet m. m. (Forts.)

Herr **Sjödahl**: Herr talman! Den ärade talaren på Stockholmsbanken fortsatte att tala om den reaktion som gömmer sig i utlåandet. Jag skulle vilja fråga, om herr Ström har lagt märke till, att en del kvinnosammanslutningar ha funnit en allsidig och förutsättningslös utredning av denna fråga synnerligen önskvärd. Under sådana omständigheter har man all anledning att undra, varför herr Ström vill vara mera feministisk än kvinnorna själva.

Herr **Örne**: Herr talman, mina herrar! Jag skall för min del endast be att få avge en mycket kort deklARATION. Det är alldeles otvivelaktigt, att problemet om gift kvinna i statstjänst har blivit ytterligt besvärligt ur många synpunkter; det kommer en verkschef, som har många gifta kvinnor i sin tjänst, snart underfund med. Det uppstår ibland absolut ohållbara situationer, såsom att en överordnad har sin fru bland sina underordnade. Och så småningom kommer det väl också därhän, att en gift kvinna i chefsställning kommer att ha sin man bland sina underordnade. Sådant är ägnat att i hög grad trassla till de förhållanden, som böra råda på en arbetsplats. Vidare komma de inom verket gifta kvinnorna att vålla en hel rad av svårigheter, när det gäller personalens förflyttning. Den rörlighet som är absolut nödvändig i ett verk, som har hela landet till sitt område, inskränkes genom äktenskapen.

Jag har varit med om att tillstyrka en utredning i motionens syfte, och det har i mitt verks utlåtande framhållits åtskilliga synpunkter, som böra tagas under övertvägande vid denna utredning. Jag måste emellertid redan nu deklarerera som min bestämda personliga uppfattning — fastän den saken kommer upp först i nästa ärende — att ur synpunkten att bereda ökat arbete och ökad utkomst för landets invånare kan det problem som nu föreligger ingalunda tillmätas någon stor betydelse. Är det inte så, att hela den krispolitik, som den nuvarande regeringen bedriver och som har blivit godkänd av riksdagens majoritet, går ut ifrån att ju flera människor man kan sätta i arbete och skaffa inkomst, dess större behov av arbetskraft uppstår det? Riksdagen har ju godkänt en väldig upplåning för att sätta arbeten i gång, därför att man har trott att man genom att få en rad av människor i verksamhet kan bringa rörelse i hela systemet och rycka in i ekonomisk verksamhet ännu mycket fler är dem som på det sättet direkt kunna sättas i arbete, och då i en produktiv och nyttig verksamhet, vilket man ju inte kan säga, att reservarbetena representera. För min del har jag den bestämda uppfattningen, att ju mer folk man kan få att utföra ett nyttigt arbete, dess större utsikter finns det att ge sysselsättning å de unga och få arbetslösheten att gå ner. Genom att driva ut de gifta kvinnorna ur statstjänsten tror jag inte att man på något sätt kan främja arbetstillgången i landet. Tvärtom är det väl på det sättet, så stor som denna grupp är, att man riskerar att exempelvis åstadkomma en kris på fastighetsmarknaden, om man tvingar de familjer, där både man och hustru ha tjänst och som tack vare detta kunna hålla sig med litet större bostad, att rycka ner på lägsta planet i fråga om bostadsstandard. Så är det också på en massa andra områden. Nu när det har börjat se litet bättre ut i fråga om arbetstillgången, och när vi tack vare detta möjligen kunna räkna med att alla de vanvettigheter, som staterna under de sista åren ha genomfört, så småningom skola avskaffas och därmed arbete beredas åt tiotusenden och åter tiotusenden — miljoner i de större länderna — så finns det väl knappast någon anledning att starkt betona just den synpunkt, som på visst håll har skjutits i förgrunden när det gällt detta problem.

Herr talman, jag kan biträda den utredning som är föreslagen endast under den förutsättning, att den inriktar sig på att avlyfta de akuta svårigheter inom statstjänsten, som ha uppstått och komma att bestå på grund av de gifta

Om begränsning av bisyssleväsendet m. m. (Forts.)

kvinnornas kvarstående i ordinarie tjänst. Men jag kan för min del inte anse, att utredningen bör ta sikte på en avveckling av kvinnoarbetet och ett tillbakadrivande av kvinnorna från deras rätt att skaffa sig inkomster genom eget arbete. De verkliga olägenheter som ha uppstått inom vissa områden kunna säkerligen botas utan att man tillgriper sådana mot allt sunt förnuft stridande åtgärder, som man har gjort i vissa andra länder.

I detta anförande instämde herr *Andersson, Nils*.

Herr Ström, Fredrik: Jag finner herr Örne's uttalande vara ett mycket hälsosamt argument gentemot dem — inklusive utskottet i andra kammaren och delvis i första —, vilka tro, att denna utredning eller denna frågas lösning efter deras linjer skulle innebära någon åtgärd till arbetslöshetens bekämpande. Herr Örne har otvivelaktigt klart visat, att så ingalunda kommer att bli förhållandet.

Men sedan är det en annan sak, som han berörde, nämligen att de gifta kvinnorna inom vissa verk bidra till att förflyttningar försvåras. Det är någonting, som bör utredas inom dessa verk. Här måste man väl gå tillväga efter helt andra förutsättningar och andra motiveringar, än vad utskotten i det här ifrågavarande ärendet ha framhållit. Herr Sjödahl ville betona, att det ju gäller en allsidig och förutsättningslös utredning; det vore vad som begärdes. Jag upprepar, detta är vad första kammaren, om första kammaren följer sitt utskott, kommer att begära, men det står endast i motiveringen. Det står däremot icke i andrakammarutskottets motivering, och det finnes icke i klämmarna. Vad ha vi då för garanti för att det blir en allsidig och förutsättningslös utredning, när riksdagen icke har begärt detta? Det talas icke därom annorstädes än i motiveringen till första kammarens utskotts betänkande.

Herr talman, jag vidhåller mitt avslagsyrkande.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 10, i anledning av motionerna II: 371, angående beredande av sysselsättning åt arbetslösa genom en allmän förkortning av arbetstiden, och II: 498, angående ransonering av arbetet i syfte att bereda den arbetslösa ungdomen plats i produktivt arbete.

Ang. ransonering av arbetstillfällena m. m.

Med föranledande av två inom andra kammaren väckta motioner, nr 371, av herr *Persson* i Tidaholm och herr *Mårtensson*, samt nr 498, av herr *Carlström* m. fl., hade nämnda kammare på hemställan av sitt fjärde tillfälliga utskott för sin del beslutit, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta undersöka möjligheterna och sättet för att genom statens medverkan åstadkomma en ransonering av arbetet genom förkortning av arbetstiden, så att ett större antal personer kunde beredas sysselsättning i produktiv verksamhet, varvid i första hand borde undersökas, om frivilliga överenskommelser i dylikt syfte, särskilt till ungdomsarbetslöshetens bekämpande, kunde åstadkommas mellan arbetare och arbetsgivare, samt att för riksdagen måtte framläggas de förslag, som av denna utredning kunde föranledas.

Ang. ransonering av arbetstillfällena m. m. (Forts.)

Detta beslut hade delgivits första kammaren, som hänvisat ärendet till sitt första tillfälliga utskott, vilket i det nu föredragna utlåtandet på återopade grunder hemställt, att första kammaren icke måtte biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut.

Reservation hade anmälts av herrar *Wagnsson, Sjö Dahl* och *K. A. Johanson*, vilka ansett, att utskottet bort föreslå första kammaren att på de av andra kammarens utskott anförda skäl biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut.

Herr Wagnsson: Herr talman! Föreliggande fråga har genom ett med stor majoritet i andra kammaren fattat beslut bragts under första kammarens prövning. Syftet med den framställning medkammaren gjort är att genom en förkortning av arbetstiden i allmänhet jämnare fördela försörjningsmöjligheterna inom vårt land. Med andra ord: motionerna äro att betrakta såsom ett bidrag till diskussionen om tidens mäktigaste problem, arbetslöshetsfrågan.

I och för sig är det ganska naturligt, att människorna söka tillgodogöra sig de fördelar, den i stor utsträckning på olika områden genomförda rationaliseringen innebär. När genom tekniska uppfinningar och en förnuftigare organisation av arbetet nyttigheter frambringas med användande av mindre kvantitet mänsklig arbetskraft, så skapas större förutsättningar för ökat välstånd. Nog verkar det då paradoxalt, att vad som borde vara mänskligheten till en välsignelse, i stället skapar arbetslöshet, nöd och elände. I stället för att som ett desperat proletariat vid industrialismens inbrott rikta förbittringen mot maskinerna, bör vår generation söka länka in utvecklingen i sådana banor, att människorna dra gagn av rationaliseringen. De önskemål, som därvid främst aktualiseras, angivas i en av de nu behandlade motionerna vara bl. a. höjd skolålder, sänkt pensionsålder och en förkortning av arbetstiden. Det första av dessa problem, problemet om den höjda skolåldern, utredes för närvarande av särskilt tillkallade sakkunniga, tillsatta av den nuvarande ecklesiastikministern, som därmed tagit ett på folkskolans område beaktansvärt initiativ. Pensionsålderns problem kastade sin skugga över diskussionen vid föregående arbetsplenium i denna kammare. Vi få säkert också i andra sammanhang tillfälle att återkomma till den frågan. Turen är nu kommen till arbetstidsförkortningen.

Det är intet tvivel om, att en allmänt genomförd förkortning av arbetstiden skulle kunna medföra minskning av arbetslösheten. I den frisinnaede motionen, som väckts av herr Carlström, och som även undertecknats av bland annat högermannen Johanson i Huskvarna, understrykes, såvitt jag kan förstå med all rätt, att ungdomsarbetslösheten, den verkliga kräftskadan i nutidssamhället, effektivt skulle kunna bekämpas genom åtgärder i motionens syfte.

Problemet är emellertid, som också betonas i utskottets utlåtande, av internationell art. Pressen har meddelat, att det för närvarande står i diskussionens brännpunkt i Genève. Arbetsbyrån har tillfrågat olika regeringar och fått de mest skilda svar, men på två punkter tycks man vara ense. Den första är, att arbetslösheten fortfarande är allvarlig, till och med i de länder, där en viss återhämtning framträtt. Och den andra är, att den förkortade arbetstiden förtjänar den mest noggranna undersökning. Visserligen ha experiment med kortare arbetstid redan gjorts i en hel del länder, men intet av dessa experiment är dock så fullständigt som det, som för närvarande pågår i U. S. A., där en arbetsvecka på 40 timmar eller mindre införts vid så gott som alla industrier. Vid alla manufakturindustrier där bestod arbetsveckan enligt officiell uppgift under juli förra året av 42 $\frac{1}{2}$ timmar, i februari i år reducerades

Ang. ransonering av arbetstillfällena m. m. (Forts.)

den till 35.8 timmar i genomsnitt. Under samma tid ökades arbetstillfällena med 6.4 procent, och genomsnittsförtjänsten per vecka har samtidigt ökat med 6.2 procent. Den allmänna grundidén i det amerikanska svaret är, att kortare arbetsveckor och högre löner kunna motiveras som ett medel att minska arbetslösheten och att möta den situation, som skapas av en oförutsedd ökning av tillverkningskapaciteten beroende på användandet av maskiner och ökad produktionshastighet och effektivitet.

Också de från England lämnade uppgifterna äro av ett särskilt intresse. De innehålla delvis andra erfarenheter än det amerikanska. Den allmänna slutsatsen av svaret är, att det är opraktiskt att skapa en internationell konvention för att reducera arbetstiden i alla industrier för närvarande, men att frågan om arbetstidens minskning endast kan handläggas *antingen nationellt eller internationellt med särskild undersökning för varje industri*. Den engelska uppfattningen delas av regeringarna i Österrike, Japan, Lithauen, Nederländerna och Nya Zeeland. Å andra sidan ha 13 länder, bland annat Sverige, uttalat sig för en omedelbar konvention.

Ingen torde kunna förneka, att hela frågan är mycket komplicerad, men ingen kan heller neka till, att den är av en ofantlig betydelse, inte bara med hänsyn till den oroväckande stora arbetslösheten, som har skapats av depressionen, utan också med hänsyn till den framtida organisationen av industrien och regleringen av den internationella konkurrensen.

Då denna fråga överallt nu diskuteras, synes det lämpligt, att en allsidig och klarläggande utredning kommer till stånd i vårt land. Denna utredning bör, som det heter i andra kammarens beslut, noga beakta arbetstidsförkortningens ekonomiska konsekvenser inom olika näringsområden, ej minst beträffande jordbruket. Det är av synnerlig vikt, att varje åtgärd, antingen den vidtages frivilligt eller lagstadgat, erhåller en sådan karaktär, att en smidigare anpassning efter arbetsförhållandena är möjlig, så att ingen onödig inskränkning av produktionen kommer att äga rum.

Det synes mig, som om första kammaren hade all anledning att ansluta sig till de synpunkter, medkammaren med stor röstövertikt accepterat. En tillfällighet har gjort, att detta utskottsutlåtande går i avstyrkande riktning. I utskottet sitta tre socialdemokratiska representanter, en frisinnad, en från bondeförbundet, och de övriga äro från högern. Om den frisinnade utskottsrepresentanten haft tillfälle att deltaga i ärendets behandling, hade frågan blivit avgjord genom lotten, och då hade utskottsutlåtandet likaväl kunnat gå i tillstyrkande riktning. Jag hoppas, att det förhållandet, att endast socialdemokrater stå antecknade som reservanter, inte på något sätt skall skrämja någon av de borgerliga ledamöterna av kammaren, som uttalat sympatier för denna framställning, från att också stödja den. Den är, som jag sagt, tillkommen bland annat på grundval av en socialdemokratisk motion i andra kammaren och en motion från representanter för de borgerliga partierna.

Jag tillåter mig att yrka bifall till reservationen.

I herr Wagnssons yttrande instämde herr *Johanson, Karl August*.

Herr Tham, Volrath: Herr talman! Utskottets majoritet har ställt sig avisande till de båda motionerna, då vi ansett, att andra vägar måste beträddas, och att det ligger stor risk i det föreliggande förslaget. Den siste ärade talaren pekade på, att man möjligen hade att emotse en internationell överenskommelse, och att man från Amerika redan har fått sådana upplysningar, att man förmodar, att man där möjligen kommer att biträda förslag om en förkortning av arbetstiden och en ransonering av arbetet. Amerika må

Ang. ransonering av arbetstillfällena m. m. (Forts.)
vidtaga vilka åtgärder som helst. Dess förhållanden äro icke jämförliga med förhållandena i vårt land. Amerika har en oerhört stor hemmamarknad med en befolkningssiffra av 110 à 120 miljoner. Vi ha en befolkningssiffra på 6 miljoner och äro därför nästan helt och hållet hänvisade till exporten av våra produkter. I den mån dessa genom förkortning av arbetstiden fördyras, bli våra exportmöjligheter reducerade.

Andra kammarens utskott och andra kammaren för sin del ha beslutat anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta undersöka möjligheterna att genom statens medverkan åstadkomma en ransonering av arbetet genom förkortning av arbetstiden o. s. v. En sådan skrivelse är naturligtvis resultatet av en önskan, att någon åtgärd från regeringshåll måtte vidtagas och ett förslag framläggas. Om ett sådant förslag då kommer och kanske genomföres, gående ut på ransonering av arbetet och förkortning av arbetstiden utöver vad som nu är brukligt, vad kommer det att innebära.

Ett exempel: vi taga en lantbrukare, som har tre drängar. Genom arbetstidens förkortning blir han nödsakad att skaffa sig ökat antal drängar, kanske fem i stället för tre. En industriidkare, som tillverkar en viss kvantitet med ett visst antal man, måste genom förkortningen av arbetstiden eller ransoneringen av arbetet öka ut antalet arbetare för samma produktionskvantitet. Resultatet måste ovillkorligen bli en fördyring av jordbruksprodukterna, en fördyring av livsförnödenheterna och för industriens alster en högre produktionskostnad och minskad konkurrensförmåga, vilket ju till sist kommer att medföra en ökad arbetslöshet. Resultatet av denna tankegång blir sålunda det motsatta mot vad man önskar. Var och en, som har ett ekonomiskt sinne, måste inse, att ett sådant här förslag är omöjligt. Det är andra vägar, som vi få lov att gå.

Man har påpekat jordbrukets hårda konkurrens med beredskaps- och reservarbeten, som suga arbetskraft från jordbruket. En successiv avveckling av dessa arbetstillfällen skulle till jordbruket återbörda den arbetskraft, som hör hemma där, och för att möjliggöra jordbrukets absorberande av ökad arbetskraft fordras helt andra åtgärder, som redan vidtagits vid denna riksdag och senast tidigare i dag beslutats av denna kammare.

Då motionerna sålunda innebära uppslag, som kunna få de mest ödesdigra följder för våra näringar, böra de avslås och det så mycket hellre som den fråga, vilken motionerna upptaga, är under behandling av arbetslöshetsutredningen, som nu sitter och handlägger denna sak och övriga hithörande spörsmål.

På grund av vad jag sålunda yttrat, herr talman, anhåller jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Hagström: Herr talman! Då jag deltagit i utskotts majoritetens beslut i förevarande fråga, ber jag att med några ord få beröra de synpunkter, som för mig varit vägledande vid ståndpunktstagandet till detta spörsmål. Samtidigt ber jag också att få bemöta några av de synpunkter, som nyss framfördes av herr Wagnsson.

Med herr Wagnsson och hans medreservanter kan jag vara ense därom, att den rådande arbetslösheten i allmänhet och ungdomsarbetslösheten i synnerhet äro problem, som måste ägnas all uppmärksamhet och som giva anledning till oro och allvarliga bekymmer.

Jag kan också vara ense med dem därom, att något bör göras för att råda bot för dessa missförhållanden. Beträffande däremot det föreslagna botemedlet, nämligen arbetstidens förkortning, kan jag inte vara med längre. Det är om medlen således och ej om målet, som åsikterna dela sig.

Huru angeläget det än må vara, att något kunde åtgöras i förevarande an-

Ang. ransonering av arbetstillfällena m. m. (Forts.)

gelägenhet, så kan man väl ändå ej vara med om experiment, som man på förhand är övertygad om blott skulle förvärra det onda. Enligt min åsikt skulle nämligen arbetslösheten blott komma att ytterligare förvärras, om man skulle företaga sig att förkorta arbetstiden på sätt, som här föreslagits. Även om man från början skulle kunna genomföra en mot den förkortade arbetstiden svarande nedsättning av arbetslönerna, skulle det sannolikt ej dröja länge, förrän de åter bragts upp till samma nivå som förut. Och för övrigt skulle det antagligen beträffande lägre avlönade arbeten visa sig, att reducering ej heller från början vore möjlig.

Det torde eller borde åtminstone under sådana förhållanden stå klart, att produktionskostnaderna skulle komma att ökas, därest detta projekt skulle genomföras. Om man då tänker sig exportindustrien t. ex., måste följden ju bli, att Sverige ej skulle kunna hävda sig i konkurrensen med andra länder, som då finge lägre produktionskostnader. Den givna utgången skulle då bli, att industriens avsättningsmöjligheter minskades, och därmed även arbetstillfällena. Arbetslösheten skulle blott ytterligare ökas, och det onda skulle förvärras. Man skulle uppnå raka motsatsen till vad man åsyftat att ernå.

Vidkommande exportindustrien kan ju självfallet icke ett litet land som Sverige ensamt företaga sig några väsentligare förkortningar av arbetstiden, med hänsyn till den höjning av produktionskostnaderna, som måste bli följden. Som nyss nämnts skulle då risken för ett sådant land att bli utslaget i konkurrensen på den internationella varumarknaden bli allt för stor och påfallande.

Detta problem måste givetvis bli föremål för internationell behandling. Och frågan lär också redan vara föremål för undersökning i sådant sammanhang. Den lär nämligen vara under behandling vid internationella arbetsbyrån i Genève.

Vad angår ungdomsarbetslösheten, torde den väl för övrigt få anses inskränka sig till att beröra endast den manliga ungdomen. Någon arbetslöshet bland den kvinnliga ungdomen torde dess bättre inte kunna anses förefinnas. Åtminstone tyder bristen på tjänsteflickor ute i landet på, att någon arbetsbrist i det fallet ej kan vara till finnandes. Frågan om ungdomsarbetslösheten är emellertid även den redan föremål för utredning i annat sammanhang.

Även beträffande jordbruksnäringen skulle en förkortning av arbetstiden, på sätt som här ifrågasatts, kunna leda till mycket betänkliga konsekvenser. Då man ej heller där torde kunna räkna med någon mot den förkortade arbetstiden svarande varaktig sänkning av arbetslönerna, så skulle en förkortning av arbetstiden ju betyda detsamma som en fördyring av arbetskraften och en höjning av produktionskostnaderna. Och följden skulle bli, att jordbrukarna nödgades att än ytterligare inskränka anlitaandet av lejd arbetskraft och i större utsträckning övergå till maskinell drift och mindre arbetskrävande metoder. Slutresultatet skulle även där enligt min åsikt bli motsatsen till vad som åsyftats.

Nu invänder någon, att jordbruket ej skulle vara avsett att inbegripas i de föreslagna åtgärderna. Erfarenheten har emellertid visat, att om arbetstiden förkortas vid industrien, så måste nog jordbruket också följa med, såvida jordbrukarna ej vilja riskera att bli utan arbetskraft. Då arbetstiden på sin tid nedsattes från 10 timmar om dagen till 8 timmar vid industrien, hette det även då, att jordbruket ej skulle beröras av denna lagändring. Men huru gick det? Jo, det gick på det viset, att jordbrukarna nog så småningom blevo tvungna att följa med på arbetstidsreduceringen. Det torde nämligen numera ej vara många ställen, där ej arbetstiden även vid jordbruket nedsatts, åtminstone beträffande den lejda arbetskraften. Arbetarna skulle eljest i ännu

Ang. ransonering av arbetstillfällena m. m. (Forts.)

större utsträckning än som skett ha lämnat landsbygden och begivit sig till städerna och industrisamhällena. Landsbygdens avfolkning skulle ha fått ännu större omfattning. Och jordbrukarnas svårigheter att erhålla arbetskraft skulle ha blivit ännu större.

Om man nu skulle företaga sig att, på sätt som föreslagits, ytterligare förkorta arbetstiden vid industrien, skulle det enligt min mening ej dröja länge, förrän även jordbruket ånyo skulle nödgas följa med. Samma återverkningar skulle återupprepas.

Frågan om beredande av ökade försörjningsmöjligheter inom landet befinner sig som bekant under utredning dels av 1933 års skogssakkunniga och dels av 1934 års industrisakkunniga. Och möjligheterna att skapa nya mindre jordbruk äro även föremål för utredning av bl. a. sociala jordutredningen, som ju även framlagt vissa förslag i ärendet.

Oaktat allt detta skulle jag ändå ha kunnat vara med om att föreslå en ny skrivelse till Kungl. Maj:t med förnyad anhållan om utredning av dessa problem, om blott den anvisade utvägen kunnat anses vara framkomlig och gagnelig och ej direkt riskabel och skadlig.

Jag skall i detta sammanhang tillåta mig att erinra om en utväg, som det torde tillkomma 1933 års skogssakkunniga att närmare utreda och undersöka. Jag syftar på de enligt min åsikt mycket stora möjligheter, som förefinnas, att bereda tillfällen till arbete inom skogsbruket och skogsskötseln. Åtskilligt har ju åtgjorts i den vägen under de senaste åren, men mycket återstår ännu att göra. Särskilt inom Norrland finnes ännu mycket mera att uträtta i detta avseende. Där finnas även stora arealer skogsmark, som vänta på röjnings- och torrlägningsarbeten. Största delen av dessa marker torde ägas av småbönder. De större skogsägarna, skogsbolagen m. fl., ha nämligen dels haft bättre ekonomiska resurser att tidigare utföra sådana arbeten, och kanske framför allt ha dessa större skogsägare haft bättre insikter om nyttan och nödvändigheten av, att sådana arbeten kommit till utförande. De största sammanlagda arealerna av sådana okultiverade, mer eller mindre improduktiva skogsmarker torde därför som sagt ägas av småbönder. Och där skulle staten ha de ypperligaste tillfällen att i stor utsträckning bereda sysselsättning åt arbetslösa. Om dessa småbönder blott erhöle så pass stora statsbidrag till sådana arbeten, att de kunde komma över den ekonomiska sidan av saken, så skulle de först och främst få sysselsättning för sig själva och sina söner, vilka eljest måste vara med i konkurrensen på den övriga arbetsmarknaden, men även en stor del av den övriga arbetarstammen skulle på detta sätt vinna sysselsättning. Och den stora fördelen med sådana arbeten vore, att de vore produktiva och ekonomiskt försvarliga, även ur nationalekonomisk synpunkt. Och några skadliga biverkningar genom statsingripandet skulle i detta fall ej kunna påvisas eller behöva befaras. Även inom jordbrukets område kunna på liknande sätt säkerligen en mångfald arbetstillfällen beredas.

Men jag skall nu ej taga tiden i anspråk med att närmare gå in på detta. Den majoritet, som dikterat besluten både i andrakammarutskottet och i andra kammaren, tycks emellertid alldeles ha förbisett dessa möjligheter och utvägar.

I andrakammarutskottets utlåtande säges det något om att vilka åtgärder som än komma att vidtagas böra de kunna anpassas efter konjunkturerna på arbetsmarknaden. Sannolikt menas det då, att arbetstiden skulle kunna ömsom förlängas och ömsom förkortas, allt efter konjunkturernas förändringar. För min del är jag dock av den åsikten, att om man en gång genomfört förkortning av arbetstiden, skulle det sedan stöta på stora svårigheter att åter förlänga densamma. Det är nämligen ett bekant faktum, att det faller sig

Ang. ransonering av arbetstillfällena m. m. (Forts.)

mycket svårt att, sedan man vant sig vid bekvämlighet, återgå till någonting, som är obekvämare och mödosammare. Jag understryker ännu en gång, att all sannolikhet och all erfarenhet måste anses tala för, att de i reservationen och nu senast av herr Wagnsson förordade åtgärderna skulle komma att få olyckliga och icke önskvärda konsekvenser.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Bagge**: Det förefaller mig, herr talman, som om det inte skulle vara vidare väl använd tid att ytterligare fortsätta debatten i detta ärende, av den enkla anledningen, att saken ju endast gäller en skrivelse om utredning och att en sådan utredning redan ingår i arbetslöshetsutredningens uppdrag; arbetslöshetsutredningen har till och med kommit så långt, att en promemoria är färdig i saken och att betänkandet på den här punkten kan betraktas som nästan färdigt. Det kommer att publiceras i arbetslöshetsutredningens slutbetänkande senast i december i år. Därför förefaller det mig vara fullkomligt ligkiltigt, om riksdagen nu beslutar en skrivelse eller ej. Om vi besluta en skrivelse, så kommer den väl att överlämnas till arbetslöshetsutredningen och inte på något sätt påverka arbetet där. Besluta vi inte en skrivelse, så kommer det inte heller att på något sätt påverka arbetslöshetsutredningens arbete.

Det förefaller mig därför, som om det här i eminent mening vore en tvist om påvens skägg, och skulle man bli nödsakad, herr talman, att i en så delikat situation behöva votera, då är det bäst att votera för avslag, så att man slipper göra en sådan här skrivelse fullkomligt i onödan.

Herr **Sjödahl**: Herr talman! Då här nyss förut ha uppträtt tvenne höger-talare, vill jag uttala en viss förvåning över den bristande rapporten emellan vice ordföranden i högergruppen och de tvenne högertalarna. Genom att lämna dessa tvenne talare de upplysningar, herr Bagge nu gav kammaren, hade han tydligtvis kunnat bespara kammaren åtskilligt av den högerargumentering till förmån för utskottets uttalande, som här har framlagts. Men herr Bagge väntade tills högerargumenten voro framförda, varigenom kammaren skulle besparas en del av de argument, som skulle kunna framföras från annat håll. (Herr *Bagge*: Jag kunde inte få ordet tidigare.) — Jag förmodar, att en ordförande eller vice ordförande för en partigrupp i denna kammare kan träda i rapport med partiets medlemmar på annat sätt än genom ett anförande från kammarens talarpulpet, men måhända är jag oriktigt underrättad om hurudant läget är inom vederbörande parti.

Beträffande själva saken är det icke betydelselöst, huruvida första kammaren i denna situation ansluter sig till andra kammarens begäran eller helt trankilt faller hela saken. Ty det förhåller sig ju så, att andra kammaren, genom ett samgående emellan socialdemokraterna och de frisinna, har begärt en utredning och därigenom åstadkommit ett krav på åtgärder i denna sak.

Vi kunna inte komma ifrån, att den arbetslöshet, som vi ha här i landet, är av dubbel natur, vilket säkert inte minst herr Bagge vill erkänna. Vi ha å ena sidan en konjunkturarbetslöshet, som bör försvinna helt och hållet vid förbättrade konjunkturer, och å andra sidan ha vi att räkna med ett överskott av arbetskraft, som kommer att förefinnas även vid förbättrade konjunkturer. Det är ju kammaren bekant, att man har att räkna med en ökning under tiden 1930—1940 av antalet personer i de arbetande åldrarna med icke mindre än 400,000 personer och att denna ökning kommer att bibehållas ungefär 30—40 år framåt. Sådana äro förhållandena, och under nu vikande konjunkturer ha icke tagits i bruk många tusental av de nya armar, som vi ha att räk-

Ang. ransonering av arbetstillfällena m. m. (Forts.)

na med i vårt samhälle under den närmaste generationen. Och vi ha som bekant med all sannolikhet inte heller någon som helst anledning att räkna med en avtappning av det överflödiga folkmaterialet genom emigration.

Nu har riksdagen vidtagit en hel del åtgärder för att försöka bereda arbete åt de genom konjunkturarbetslösheten arbetslösa, vilka åtgärder äro synnerligen lofvärda. Men för de andra brista fortfarande arbetsmöjligheterna. Jag vill erinra om att för några år sedan, då det — efter vad man nu påstår — rådde högkonjunktur, hade man ändå cirka ett halvt hundratusental personer, som icke voro sysselsatta inom produktionen. Och vi ha säkert att i fortsättningen räkna med något liknande.

Därtill kommer den ungdomsarbetslöshet, som är oss alla synnerligen välbekant. Siffrorna i en av regeringens propositioner visa, att vid en viss tidpunkt förra året voro av 170,000 arbetslösa 57,000 i åldrarna 16—25 år. Det visar sig också, att intensiteten hos arbetslösheten är störst i åldern 21—25 år. Visserligen har regeringen vidtagit en hel del åtgärder för att sätta i gång arbeten för de unga arbetslösa, men dessa äro av mera provisorisk karaktär. Det rimligaste och riktigaste vore givetvis ett uppsugande av dessa unga arbetslösa i normalt arbetsliv. För det syftet har man endast att gå fram på de vägar, som riksdagen och kammaren ha fått ta ställning till vid olika tillfällen under denna riksdag. Vi hade för några dagar sedan frågan om en tidigare pensionering uppe. Vi komma säkerligen att få upp frågan om ett senare inträde på arbetsmarknaden, och man borde givetvis också undersöka, huruvida inte genom minskning av arbetstiden man skulle kunna åstadkomma ökat arbete. Man kan ju härvidlag säga, att det har vidtagits åtgärder internationellt. Detta är riktigt, men man kan också påstå — vilket även är riktigt — att åtgärder i frågan ha vidtagits nationellt, t. ex. i Förenta staterna, med påföljd att — enligt den sista uppgift, som jag har uppmärksammat — inemot två miljoner arbetare skulle ha blivit anställda till följd av den minskade arbetstiden. Med anledning av de reflexioner, som de föregående högertalarna ha framfört, vill jag erinra om att denna arbetstidsminskning har skett i förening med en ökning av arbetslönen, så att reallönen snarare synes ha ökats än motsatsen, enligt rapporter, som t. ex. återfinnas i Sociala meddelanden.

Under sådana omständigheter är frågan, om det inte vore lämpligt att även anmoda den svenska regeringen att undersöka, huruvida man inte bland alla de olika vägar, som man här har att välja på för att försöka minska arbetslösheten, även borde upptaga frågan om en minskning av arbetstiden.

Nu sades det, att en allmän förkortning av arbetstiden skulle kunna lända till olämpliga resultat. Rent principiellt är det tal, som här förts, ändå något egendomligt, ty 1800-talets historia och historien ända fram till våra dagar är ju ingenting annat än historien om en ständigt pågående minskning av arbetstiden och en samtidigt pågående ständig ökning av arbetsförtjänsterna. Det måste således inte ligga så utomordentligt solklart till, att i och med det samma man minskar arbetstiden, blir det en sådan ökning av arbetskostnaderna och produktionskostnaderna, att detta i sin tur leder fram till den förutspädda minskningen av arbetsmöjligheterna i landet. 1800-talets och 1900-talets historia äro ju egentligen endast ett stort klassiskt exempel på att den uppfattningen i stort sett, när man blickar över längre tidrymder, är fullständigt oriktig. För övrigt inrymmer inte heller andrakammarutskottets förslag något förord för en sådan allmän arbetstidsförkortning. Av de resonemang, som där äro framförda, framgår ju mycket tydligt, att man vill försöka en frivillig arbetstidsförkortning, och den kan ske inom ett yrke, inom en viss lokal krets, i ett brukssamhälle och vad det må vara. Hela frågan, om det skulle

Ang. ransonering av arbetstillfällena m. m. (Forts.)

vara en allmän arbetstidsförkortning eller en mindre, begränsad till ett yrke eller en plats, är något, som andrakammarutskottet för sin del har hållit alldeles flytande och helt och hållet underlåtit att ta ställning till. Erfarenheterna från det sista året gå ut på att man för att försöka lindra arbetslösheten, kanske inom ett brukssamhälle eller annorstädes, gått med på en minskning av arbetstiden och därmed också minskade inkomster. Detta har gjort, att arbetslösheten blivit mindre än den eljest skulle vara. Enligt en utredning, som jag såg i Sociala meddelanden — vill jag minnas — för en tid sedan, skulle man i november 1932 genom sådana åtgärder ha uppsugit inte mindre än inemot 6 procent av arbetarnas totalantal. Det vittnar uppenbarligen om att sådana åtgärder på frivillighetens väg kunna övervägas. Det vittnar om solidaritet mellan arbetarna inbördes ävensom mellan företaget och arbetarna, en solidaritet, som man nog kan lita på i viss utsträckning och som det icke är oriktigt, om riksdagen för sin del pekar på såsom medel för att på vissa håll, på vissa orter och i vissa yrken kunna åstadkomma en minskning i arbetslösheten.

Här har nämnts, att den väg, varpå man skulle kunna lösa arbetslösheten, skulle vara en återgång till jordbruket och till landsbygdens näringar. Det må då för det första erinras om att vi ändå ha en relativt liten lantarbetarkår här i landet. I de flesta fall sköta jordbrukarna sitt jordbruk själva eller kanske med en dräng. I det stora hela ha vi en mycket liten lantarbetarkår, jämfört med andra länder. Under sådana omständigheter undrar jag, vilka möjligheter det finns för att landsbygden i större utsträckning skulle kunna uppsuga arbetare. Det visar sig ju också, att arbetslösheten i stort sett är större på landsbygden än i städerna, och vidare, att den i många län är större i de typiska jordbrukskommunerna än i andra. Vi veta dessutom, att det föreligger så stora avsättningssvårigheter för jordbrukets alster, att det är en verkligt romantisk optimism, som präglar de ärade talare, vilka tro, att jordbruket i nuvarande stund skall kunna uppsuga något större antal arbetslösa. Riksdagen gick för några timmar sedan in för arrendeegnahm. Det är kanske en väg att gå, men hur mycket hjälper en sådan åtgärd?

Under sådana omständigheter och då arbetslöshetsproblemet är så stort och så vittomfattande som det är och ungdomsarbetslösheten i synnerhet skriar till skyn i nuvarande ögonblick, undrar jag, om inte det lämpligaste vore, att första kammaren anslöte sig till andra kammarens mening och begärde samma utredning som den kammaren begärt, en utredning, som icke är ensidigt bunden i något avseende. Jag vill erinra om att detta andra kammarens beslut delvis byggde på en motion av en frisinnad lantbrukare och att under debatten i andra kammaren en till samma parti hörande större industriidkare med verklig värme anslöt sig till samma synpunkter. Man skulle därför kanske kunna förutsätta, att även första kammaren skulle kunna ansluta sig till vad andra kammaren för sin del har beslutat och vad reservanterna i första kammarens första tillfälliga utskott ha förordat, detta särskilt i en tid, då man söker efter olika möjligheter att bereda arbete och inte bör utesluta någon väg från prövning.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr Larsson, Sam: Herr talman! Liksom den föregående ärade talaren är jag livligt intresserad av alla förnuftiga åtgärder, som kunna vidtagas för att minska arbetslösheten, och jag är alldeles särskilt intresserad av vad som skulle kunna göras gentemot ungdomsarbetslösheten, som utan tvivel är en av vår tids allra största plågor. Jag vill också gärna medge, att det kan komma att förhålla sig på det viset, att även vi tvingas in på den väg, som behand-

Ang. ransonering av arbetstillfällena m. m. (Forts.)

las i motionen och utskottsbetänkandet, nämligen en lagstadgad arbetstidsförkortning. Det kan tänkas, att det problemet under den närmaste framtiden kommer att få en sådan betydelse, att vi inte kunna ställa oss utanför det, utan på det ena eller andra sättet måste inta en bestämd ståndpunkt och möjligen också gå med på en lösning efter de föreslagna linjerna. Men därmed är ju inte sagt, att det nu skulle vara erforderligt att rikta en särskild framställning till Kungl. Maj:t om en utredning i frågan.

Förutom de synpunkter, som herr Bagge har anfört om arbetslöshetsutredningens sysslande med denna fråga — det är ju uppenbart, att eftersom denna utredning skall framlägga förslag till åtgärder för arbetslöshetens botande, den inte lär kunna undgå att även ta upp denna fråga — vill jag anföra ännu en synpunkt, nämligen den, att samma fråga också i ett annat sammanhang redan är föremål för Kungl. Maj:ts övervägande, nämligen i samband med den internationella arbetskonferensen i Genève och det ställningstagande, som Sverige har att göra till där föreliggande förslag om en internationell konvention i detta ämne. Jag tillhör delegationen för det internationella socialpolitiska samarbetet och har i den egenskapen haft tillfälle att ta del av de akter i frågan, som föreligga ifrån Genève, och även att ta del av de utredningar, som äro verkställda här i landet om olika organisationers ställning till denna fråga.

Jag vill i det sammanhanget omnämna, att landsorganisationen i Sverige för sin del bestämt uttalat, att förutsättningen för att landsorganisationen skall kunna tillstyrka en konvention om förkortad arbetstid är, att full lönekompensation lämnas. På en direkt fråga till landsorganisationens representanter i delegationen svarade dessa, att om icke en sådan utfästelse om lönekompensation kan ges, dessa representanter ville avstyrka en konvention i denna riktning.

Nu är det ju uppenbart, att om frågan har denna betydelse — nämligen att den förkortade arbetstiden skulle åtföljas av lönekompensation — vilket den säkerligen kommer att få, så måste den få mycket stora ekonomiska verkningar för hela vårt näringsliv. Den är därför en internationell fråga av den allra största räckvidd. Skall den lösas, så måste den lösas internationellt. Vårt land kan inte ensamt gå in för en åtgärd, som skulle ställa oss sämre i den internationella konkurrensen än andra länder.

Nu är frågan upptagen i Genève. Vårt land medverkar i undersökningarna och utredningarna där. Den svenska regeringen har intagit en positivt välvillig ställning till hela frågan och är redan på den grund föranledd att vidta och utföra alla de undersökningar, som kunna vara erforderliga.

Då jag alltså ser hela problemet som ett väsentligen internationellt ekonomiskt problem, och då jag vet, att de synpunkter, som i det avseendet kunna förtjäna ytterligare utredning, riksdagens bön förutan komma att föranleda sådan utredning ifrån Kungl. Maj:ts sida, finner jag, att det inte föreligger någon anledning att nu göra en särskild framställning till Kungl. Maj:t i ärendet.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Häri instämde herr *Andersson, Elof.*

Herr **Wagnsson**: Herr talman! Med anledning av den uppgift, som herr Bagge lämnade här i diskussionen, anser jag mig böra nämna, att vad utskottsrepresentanterna i detta fall förorda är i första hand en undersökning av vilka möjligheter som finnas att *genom frivilliga överenskommelser mellan arbetare och arbetsgivare åstadkomma en ransonering av arbetet.* Det var

Ang. ransonering av arbetstillfällena m. m. (Forts.)

också om denna sak diskussionen till stor del rörde sig i andra kammaren, där en ledamot av arbetslöshetsutredningen för sin del anslöt sig till det beslut, kammaren fattade, och där denne ledamot ansett och fortfarande anser, att ett sådant beslut är i hög grad önskvärt, om de synpunkter, som framförts genom motionerna och andrakammarbeslutet, skola göra sig gällande vid frågans fortsatta behandling.

Jag tillstyrker därför fortfarande bifall till reservationen.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr förste vice talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Wagnsson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad första kammarens första tillfälliga utskott hemställt i sitt utlåtande nr 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, biträdes andra kammarens i ärendet fattade beslut.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr förste vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Vid förnyad föredragning av första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 11, i anledning av väckt motion angående främlingskontrollens rationella ordnande, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 59, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 237 med förslag till visst tillägg till gällande tulltaxa jämte väckta motioner om tull å ammoniumsulfat.

Om tull å ammoniumsulfat.

Genom en den 9 mars 1934 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 237, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för samma dag, föreslagit riksdagen besluta, att för en tid av tre år från och med den dag, som av Kungl. Maj:t bestämdes, vid införsel från utlandet av nedannämnda vara skulle utgå följande tull, nämligen:

Tulltaxe- nr	Statistiskt nr	V a r u s l a g	Tull för 100 kg kronor
ur 203	505	Ammoniumsulfat N	3: —

Om tull å ammoniumsulfat. (Forts.)

I samband med nämnda proposition hade utskottet till behandling förehått två inom motionstiden vid riksdagens början väckta motioner om tull å ammoniumsulfat, nämligen de likalydande motionerna nr 37 i första kammaren av herr *Nylander* och nr 64 i andra kammaren av herr *Leffler*, däri hemställt, att riksdagen måtte besluta sådan ändring av tulltaxenummer 203 i gällande tulltaxa, att ammoniumsulfat åsattes en tull av 5 kronor för 100 kg.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande betänkandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte avslå såväl Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 237 som de likalydande motionerna I:37 av herr *Nylander* och II:64 av herr *Leffler* om tull å ammoniumsulfat.

Enligt en vid betänkandet avgiven reservation hade herrar *Nilsson* i Kristianstad, *Björnsson*, *Jönsson* i Slätåker, *Nilsson* i Landeryd, *Bengtsson* i Örby Bosgård, *Brännström* och *Hagberg* i Malmö ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 237 samt i anledning av de likalydande motionerna I:37 av herr *Nylander* och II:64 av herr *Leffler*, besluta, att för en tid av tre år från och med den dag, som av Kungl. Maj:t bestämdes, vid införsel från utlandet av nedan nämnda vara skulle utgå följande tull, nämligen:

Tulltaxe- nr	Statistiskt nr	V a r u s l a g	Tull för 100 kg kronor
ur 203	505	Ammoniumsulfat N	3:—

Herr Björnsson: Herr talman! Bevillningsutskottet hemställer här, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition om höjning av tullen å ammoniumsulfat. Utskottsmajoriteten anför som skäl huvudsakligen, att ingenting av betydelse har inträffat sedan förra året då utskottet hade att taga ståndpunkt till denna fråga och då majoriteten liksom nu hemställde om avslag. Emellertid har det efter min mening inträtt väsentligt ändrade förhållanden i denna fråga.

Jag vill först erinra om vad utskottet anför om frågans tidigare behandling, då kommerskollegium hade tillstyrkt en tull på 3 kronor. Utskottet säger, att importvärdet på ammoniumsulfat då var ganska lågt — under ett par år var det i medeltal 9.73 och 10.62 — och att kommerskollegium då fann, att en tull på 3 kronor, varigenom priset under de båda åren skulle ha höjts till nära 13 resp. nära 14 kronor, hade varit tillräcklig för att förekomma dumping. Emellertid vill jag erinra om att kommerskollegium då räknade med att man skulle ha en permanent tull, en tull av vanlig beskaffenhet. Vid det förhållandet kunde man naturligtvis inte alls lägga samma synpunkter på frågan, som man nu kan och bör göra. Ty, mina herrar, här är det inte fråga om en vanlig tull, sådan som vi hittills alltid ha haft att göra med, utan det är fråga om en tull med begränsad varaktighet, uttryckligen begränsad till att gälla högst tre år. Riksdagen får således med säkerhet tillfälle att ånyo pröva tullfrågan inom viss tid.

Därtill kommer, att det företag, som tillverkar konstkvävegödsel här i landet, har förbundit sig att oberoende av priset på den internationella marknaden tillhandahålla denna vara till ett uppgivet pris av högst 13 kronor per 100 kg banfritt vid verket. Det är alltså ett första försök att praktisera en tull som ett s. k. marknadsskydd, vilket således visserligen är avsett att utestänga

Om tull å ammoniumsulfat. (Forts.)

utländsk vara från den inländska marknaden, där den skulle kunna åstadkomma arbetslöshet och rubbade avsättningsförhållanden. Men det är däremot icke alls fråga om att företaget skulle i vanlig kommersiell väg utnyttja denna tull obegränsat. Den synpunkten har, såvitt jag förstår, utskottet alldeles negligerat.

Man säger vidare, att här ha icke heller de stödåtgärder, som nu äro av riksdagen beslutade till jordbrukets fromma, någon nämnvärd betydelse. Jordbrukarna behöva alltfort kunna utnyttja den fördel, som en dumping i fråga om gödselmedel kan innebära för dem. Efter mitt sätt att se är detta ett ganska cyniskt resonemang. Det är naturligtvis alldeles riktigt, att det är önskvärt, att jordbrukarna få köpa så billiga gödselmedel som möjligt. Det finns ingen anledning att önska motsatsen, men om staten genom att garantera vissa minimipriser på flertalet av jordbrukets produkter ger jordbrukarna ett stöd, som, om det också ej är så lysande, dock i alla fall är ett typiskt marknadsskydd, torde det icke vara orimligt i och för sig principiellt, att man även ger industrien ett sådant marknadsskydd.

Därtill kommer, att detta gödselmedel ingalunda är det enda kvävegödselmedel, man har att tillgå. Man har tre eller fyra andra sådana medel: chilesalpeter, såväl naturlig, sannolikt härledande sig från organiska ämnen, som konstgjord, samt vidare kalksalpeter och kalkkväve m. fl. Med dessa gödselmedel, som utskottet ingalunda förutsätter skola tullbeläggas, kan vilken jordbrukare som helst tillgodose vilket gödslingsbehov som helst. Jordbrukarna bli således ej tvungna att överhuvud taget vidkännas någon kostnadsökning på grund av denna tull, så framt de inte prompt använda just ammoniumsulfat.

Mig förefaller det, att det är ett stort jordbruksintresse, att man i Sverige kan upprätthålla en tillverkning av kvävegödselmedel. Det ingår, såvitt jag förstår, som en utomordentligt betydelsefull tillgång i vår ekonomiska försvarsberedskap i händelse av avspärning. Jag tror, att det kan vara en viss fördel att ha en sådan tillverkning inom landet.

Jag vet, att herr talmannen icke gillar, att man berättar några interiörer från utskottsförhandlingar, men om man rör sig med ett rent sakligt resonemang, må det väl vara tillåtet, eftersom den diskussion, som här föres om detta, bara blir en repetition av den som förts i utskottet. Från jordbrukarhåll drev man den satsen, att ammoniumsulfat var ett undermåligt gödselmedel. Man förklarade, att jordbrukarna ej ville köpa det, och under sådana förhållanden vore tullen närmast till skada. Men vill man icke köpa varan till det pris, som fabriken kan vilja sälja den till, är det ju ingen fara med tullen. Jag tror emellertid, att det viktigaste skälet, som förmädde utskottets ledamöter att under utskottsbehandlingen ändra ståndpunkt i frågan, var det att man kunde misstänkliggöra vissa av de uppgifter, som finnas i kommerskollegii utredning och som ligga till grund för den kungl. propositionen. Det uppges i den kungl. propositionen, att ammoniumsulfat har sålts till ungefär 13 kronor och chilesalpeter till 17.35 kronor under i örigt lika förhållanden i fråga om försäljningskonditioner och dylikt. Nu har en jordbrukare påvisat, att chilesalpeter visserligen hade sålts till det priset, men han hade fått betala mer än 13 kronor för ammoniumsulfat, 15 kronor eller däromkring, och han menade, att då vore dessa uppgifter oriktiga. Vi gjorde en undersökning så grundlig, som man överhuvud taget kan göra en sådan undersökning på rimlig tid, och kunde då konstatera, att överhuvud taget marknadsförhållandena i fråga om kvävegödselmedlen voro mycket variabla och ändrade sig från ort till ort, så att t. ex. prisskillnaden mellan dessa båda varor, chilesalpeter, som anses vara prisreglerande, och ammoniumsulfat här uppe i Stockholmstrakten var 2.50 kronor och nere i Skåne 3.50 kronor. I båda fallen, tror jag, hade köp

Om tull å ammoniumsulfat. (Forts.)

verkställt genom jordbrukarnas egna försäljningsorganisationer. Resultatet av den undersökningen var först och främst, att den prisskillnad, som uppgavs, var ungefär riktig — visserligen icke exakt, men i det allra närmaste — och vidare att den skillnad, som anges här, icke är av betydelse för det resonemang, som föres i det följande. Om man här beräknat priset på ammoniumsulfat något lågt, några tioöringar för lågt — så att i verkligheten betalats 13.50, 13.60 eller kanske 13.90 kronor i något enstaka fall — har man å andra sidan satt en annan siffra för lågt också, nämligen värdet från jordbrukssynpunkt per kg bundet kväve i ammoniumsulfat, jämfört med chilesalpeter. Jag skulle tro, att den prisrelation, som visar, att kvävet i ammoniumsulfat ställer sig betydligt billigare än kvävet i chilesalpeter, är fullkomligt riktig och snarare räknad i underkant än i överkant. Emellertid är det alldeles tydligt, att när folk, som icke gett sig tid att närmare sätta sig in i spörsmålet, får höra något sådant som att ett ämbetsverks uppgifter äro oriktiga, börja de känna marken osäker och tycka, att det är lugnast att ändra sig och gå ut från att uppgifterna äro alldeles felaktiga. På utskottets första avdelning förelåg en mycket klar och deciderad majoritet för bifall till Kungl. Maj:ts förslag, men när denna attack kom, som baserade sig på att prisuppgifterna icke skulle vara tillförlitliga, drog man öronen åt sig och gick över på den motsatta sidan.

Herr talman! Jag har ej funnit, att den kritik, som sålunda riktats mot föreliggande utredning i Kungl. Maj:ts proposition, är befogad. Jag har således funnit, att man, trots det grand av berättigande, som kan ligga i den, har all anledning att rösta för bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Jag hemställer sålunda om bifall till detsamma.

Herr Nylander: Herr talman! Sedan tre år tillbaka har jag framlagt motioner om hjälp för tillverkningen av ammoniumsulfat i form av en tull, och jag hade verkligen hoppats, att i år, då jag såg, att det från regeringen framlades en proposition i samma riktning, det skulle ha blivit ett positivt resultat från bevillningsutskottet. Då så icke är fallet, vågar jag ändå säga några ord såsom motionär.

Då jag har kommit att så att säga gå i bräschan för denna tillverkning, är det därför, att jag som svensk ingenjör har kommit att hysa det allra största intresse för denna storslagna och för Sverige enastående anläggning för tillverkning av ammoniumsulfat, varigenom vi bringas i tillfälle att här i Sverige framställa en industriprodukt, som är av den allra största betydelse för hela vårt land. Herr Björnsson har redan berört den vikt, detta kvävegödningsmedel har för jordbruket, och jag vill gärna också understryka dess betydelse. Det är emellertid på ett annat område, som det också är av synnerligen stor vikt, att vi här i landet ha en sådan tillverkning. Det är nämligen så, att ammoniumsulfat är ett halvfabrikat, som bildar utgångspunkten för tillverkningen av en hel del sprängämnen, och för den skull är det ur försvarssynpunkt och överhuvud taget ur synpunkten av vårt intresse av att här i landet kunna i händelse av krigsutbrott vara oberoende av tillförseln från andra länder, från vilka vi givetvis då bli avstängda, nära nog ett livsvillkor, att vi här inom landet kunna ha denna tillverkning. Då frågar man sig: kan det vara riktigt, att svenska staten överlåter åt ett enskilt bolag att kämpa sin synnerligen hårda kamp gentemot stora utländska intressen, som på detta område vilja göra sig gällande? Jag vill erinra om, att en hel del andra länder, som ha haft precis samma känsla av nödvändigheten att inom landet kunna ha tillgång vid krigstillfälle på sprängämnen, ha inrättat stora fabriker för tillverkning av kvävepreparat av olika slag. Ett stort antal av dessa fabriker äro helt statliga eller på något sätt ordnade med statlig subvention. Under

Om tull å ammoniumsulfat. (Forts.)

den tid, då vi ha att lyckligtvis registrera fred över hela världen, finns det ju icke anledning för dessa fabriker att inrikta sig på tillverkning av sprängämnen, utan det blir i stället så, att dessa stora statliga fabriker helt och hållet ägna sig åt tillverkning av ammoniumsulfat såsom ett gödningsämne för jordbruket. Vi få då uppleva, att detta svenska företag får kämpa mot stora statliga fabriker i utlandet, understödda eller helt och hållet drivna med statsmedel. Jag har för den skull ej kunnat finna annat än att det ur alla synpunkter vore ett intresse och ett verkligt rationellt intresse, att det från statens sida också bereddades vår svenska tillverkning av denna produkt ett sådant stöd, att man kan vara förvissad om att fabrikationen kommer att fortsättas. Det har synt mig, att det bästa sättet att nå detta mål skulle vara att genom en måttlig tull giva bolaget ett stöd från statsmakternas sida. Jag vet, att om jag framkastar såsom en annan möjlighet, att man helt enkelt skulle genom direkt subvention eller ett anslag på försvarets huvudtitel ge ett bidrag till fabriken för upprätthållandet av verksamheten, så är det givetvis en synnerligen komplicerad sak, och det är mycket svårt att överblicka till vilka belopp man för ett sådant fall skulle behöva sträcka sig.

När man nu ser sig omkring i Europa och ser, hur förhållandena ha gestaltat sig beträffande kvävegödningsämnena, så finner man, hurusom icke nog med att, såsom jag förut nämnt, stora fabriker ha inrättats, utan också att ett flertal av Europas länder ha kringgärdat denna sin fabrikation med mycket starka handelsskydd. Jag kan här nämna, att i en hel del länder erfordras det särskild importlicens för att överhuvud få införa kvävegödningsämnen. Sådana licenser erfordras för såväl Belgien, Frankrike, Polen, Tjeckoslovakien, Tyskland och Schweiz. En hel del av dessa länder ha dessutom infört tullar såsom ytterligare skydd. Sådana finnas i Polen, Italien, Tjeckoslovakien, Österrike och Schweiz. I Holland ha antagits bestämmelser om särskild importkontingentering.

Man ser av detta, att det icke är mycket uppmuntrande för det svenska bolaget att göra några försök till export av kvävegödningsämnena, särskilt ammoniumsulfat, när det i Europa överallt reses så stora hinder däremot.

Jag har med utgångspunkt från dessa förhållanden ej kunnat komma till annat resultat än att man här har all anledning att ur olika synpunkter bifalla den reservation, som vid ärendet avgivits av herr Nilsson i Kristianstad m. fl., och till vilken jag ber att få yrka bifall.

Herr Larsson, Johan: Herr talman! Endast en kort deklARATION.

Vid behandlingen av denna fråga i utskottet har jag kommit till den uppfattningen, att det icke kunnat uppvisas tillräckligt vägande skäl för bifall till förslaget, vilket ju innebär att med en tull belägga en för jordbruket så viktig råvara som gödningsmedel. Då jordbruket alltjämt är i behov av statligt stöd, måste det vara synnerligen olämpligt att samtidigt pålägga denna näringsgren ökade kostnader för sin produktion.

Jag ber, herr talman, med hänvisning till vad utskottet i sin motivering anfört, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Åström: Att herr Björnsson använde så pass ogenerade metoder som han gjorde i sitt anförande, berodde väl antagligen på att han kände en liten smula rampfeber av att finna sig ensam i det sällskap, där han för tillfället befann sig. Jag tyckte mig se, att bevillningsutskottets mäktige ordförande såg synnerligen belåten ut med sin nye adept på området. Jag antager, att han får ett mycket högt betyg.

Jag är villig att medge, att när vi första gången behandlade denna fråga i

Om tull å ammoniumsulfat. (Forts.)

första avdelningen, hade vi ju under detta års riksdag blivit så vana att svälja en hel mängd olika saker i fråga om tullar och stödåtgärder, att man så småningom kommit att mycket litet reagera för sådant. Men så framkom det en viss upplysning under behandlingen av ärendet, som gjorde, att det började te sig något annorlunda. Och när herr Björnsson sedan påstod om en del av utskottets ledamöter, att de inte hade brytt sig om att sätta sig in i spørsmålet, utan att detta skett först efteråt, sedan de fått upplysning om det, och att de då kanske inte hade tid och därför fingo lov att godkänna det utan vidare tycker jag ändå, att det är ett något ofördelaktigt betyg åt utskottskamraterna. Vi ha väl i alla fall inte brukat behandla varandra på det sättet. Om ett ärende föredrages första gången och man ej förut vetat, att det skulle komma på avdelningens föredragningslista, är det icke så underligt, om man ej skulle ha hunnit förbereda sig i någon högre grad för behandlingen av ärendet. Det är då större utsikter, att man, då ärendet kommit till utskottet, hinner sätta sig bättre in i saken.

Enligt kungl. propositionen såg det ut, som om det verkligen skulle finnas skäl för att tillstyrka denna tullförhöjning, men det kunde sedan påvisas, att de sifferuppgifter, som där lämnades, inte precis stämde. Och dessutom funno vi, när vi tittade på behandlingen av frågan vid 1932 års riksdag, då den föranledde en längre debatt — vid fjolårets riksdag var det ingen nämnvärd debatt — och sågo vad kommerskollegium och lantbruksstyrelsen hade sagt vid det tillfället, att de avstyrkte motionerna om en tull av 5 kronor, som då begärdes, och tillstyrkte ett tullbelopp av 3 kronor per 100 kg. De förklarade, att med detta tullskydd skulle industrien kunna reda sig och uppehållas, och man skulle således icke behöva tänka sig en driftsinskränkning. När man kan konstatera, att vid det utlåtandets avlämnande i slutet av mars det pris, som ammoniumsulfat vid det tillfället betingade, importerat hit till landet, var 7.64 kronor, och man vidare kan konstatera, att priset under tiden januari—februari i år var 12.36 kronor, så förstår man, att då har industrien redan fått ut dessa 3 kronor och en liten smula till, närapå 5 kronor, som motionsvis begärts som skydd för industrien. Och när man började få klart för sig detta, är det icke så underligt, om man tycker, det är litet för mycket av det goda. Då förhållandet är sådant, är det meningslöst att lägga på jordbruket ytterligare denna börda, när den hjälp, som det fått, ändå av dess egna förklaras icke vara tillräcklig, utan man måste anse, att priset på en del av dess produkter fortfarande inte kommer upp till produktionskostnaden.

Det var alltså orsaken till att vi intogo en annan ståndpunkt i första avdelningen än i utskottet.

Därtill kommer, att under tiden hade detta bolags årsberättelse offentliggjorts i pressen, och den visade sannerligen inte något behov av dessa åtgärder för uppehållande av driften. Det kunde också meddelas, att bolaget under året hade startat en ny tillverkning av konstgödningsämnen och utvidgat sin fabrik vid Ljungaverk för att kunna taga in mera arbetskrafter. Allt detta tillsammans föranledde oss att tycka, att denna gång måste vi säga nej, och det gjorde vi. — Jag tror icke, att det behöves någon längre motivering för det yrkande, vartill utskottet kommit och som redan godkänts av andra kamraren. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herr *Sjödahl*.

Herr Löfvander: Vad sakfrågan beträffar, vill jag helt och hållet instämma i vad den föregående ärade talaren yttrade. Han uppgav, vilket var kor-

Om tull å ammoniumsulfat. (Forts.)

rekt, att det pris, som av kommerskollegium och generaltullstyrelsen år 1932 angavs, var 7.64 kronor, och då menade dessa myndigheter, att med ett tullskydd av 3 kronor skulle fabrikationen kunna hållas i gång. Man har alltså blivit bönhörd över hövan, då nu priset under sista säsongen varit 12.36 kronor.

Herr Björnsson nämnde, att man hade sagt i bevillningsutskottet, att detta kvävegödningsmedel var mindervärdigt. Ja, det får man väl vara med om, när man jämför det med chilesalpeter. Det är så, att kvävet i ammoniumsulfatet förekommer i en form, som måste omvandlas, innan växterna kunna upptaga det.

Vidare yttrade herr Björnsson, att om man inte vill använda detta kvävegödselmedel, när det fördyras, kan man låta bli, och det är riktigt. Men vi få vara överens om att denna tull kommer att hindra jordbrukarna från att kunna skaffa sig det billiga kväve, som eventuellt kan stå dem till buds, om utlandet vill skicka på oss sådant. Jordbruket i detta land är av naturen kargt och behöver tillföras stora mängder kvävehaltiga gödselmedel, och då är det enligt min mening icke riktigt att fördyra detta kväve.

Vidare är det så, att detta kväve användes med största fördel för odlingen av potatis och havre ävensom för vallarna. Potatis odlar man ej på den bästa jorden; man odlar den på den sämsta. Således är det de kargaste orterna, som i huvudsak skulle komma att få vidkännas verkningarna av tullen.

Herr Nylander körde med sin käpphäst sedan de två föregående åren, att det ur försvarets synpunkt är nödvändigt, att man inför detta tullskydd. Nu har det upplysts i utskottet under behandlingen, att så icke är förhållandet. Staten har en överenskommelse med Stockholms Superfosfatfabriks Aktiebolag, som driver Ljungaverk, varigenom tillverkningen av salpeter till sprängämnen är tryggad. Om nu detta företag varit i verkligt behov av stöd från statsmakternas sida, skulle jag icke varit emot ett sådant, och man kunde då ha diskuterat formen för ett stöd, men detta behov har icke påvisats. Det är riktigt, som herr Åström nämnde, att årsresultatet för detta företag varit synnerligen gott, och jag tror, man får söka efter sådana årsresultat i dessa tider.

Herr talman! Jag skall icke förlänga debatten vidare. Jag ber att i korthet få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr statsrådet **Ekman**: När den föreliggande propositionen förbereddes, var det sannerligen icke från den utgångspunkten, att man på jordbrukets bekostnad skulle gynna någon speciell industri, utan ledmotivet för propositionen var uteslutande, att man genom att bereda detta bolag ett rimligt marknadsskydd för sin tillverkning skulle bevara åt jordbruket och inom landet framställningen av detta viktiga gödselmedel. Det torde ej ha undgått kammarens ledamöter, om de sett på den utredning, som i propositionen finnes, att tillverkningen av ammoniumsulfat år från år har minskats, ehuru förbrukningen i landet visar en motsatt utveckling. Och anledningen till denna år från år minskade tillverkning av detta gödselmedel är ingen annan än den, att bolaget ej längre kan uppehålla tillverkningen av detta gödningsmedel, då densamma medför stora förluster. Vad som här av en föregående talare anmärkts rörande bolagets gynnsamma bokslut är endast skenbart riktigt. Det goda resultatet har helt annorlunda orsaker. Det är numera bland annat så och har nog alltid varit så, att om ett företag har flera olika tillverkningar, av vilka en eller ett par äro lönande, men en eller ett par icke löna sig, så lägger man så småningom ned de tillverkningar, som icke löna sig. Man får på det sättet ännu bättre bokslut. Och om jag överför detta till det föreliggande fallet, betyder det, att de svenska jordbrukarna i fortsättningen icke få ammoniumsulfat lika billigt som hit-

Om tull å ammoniumsulfat. (Forts.)

tills, ty ingen av kammarens ledamöter behöver tvivla på att om framställningen av ammoniumsulfat vid Ljungaverk och Alby kommer att upphöra, så komma de utländska furnissörerna av detta gödningsämne att trissa upp priserna. Nog tror jag, att de svenska jordbrukarna komme att förlora mycket mera därpå än genom att vara med om detta rimliga marknadsskydd. I all synnerhet som bolaget förbundit sig att under den treårsperiod, som denna tull skulle gälla, icke höja priset fritt järnvägsvagn vid fabriken mera än till 13 kronor.

Nu synes det mig, som om utskottet skulle ha intagit sin ståndpunkt med hänsyn till vad det kallar felaktiga siffror i den kungl. propositionen. Man framhåller då dels, att chilesalpeter har sålts till ett lägre pris än 17.35 kronor per 100 kg, och å andra sidan att ammoniumsulfat har avsatts här i landet till ett högre pris än 13 kronor per 100 kg, som utredningen anger. Ja, det är ju bara att vända på siffrorna och se på vad man vid ett visst tillfälle och kanske för ett litet parti fått betala, under det att omsättningen rör sig om miljontals kilogram. Sakförhållandet är beträffande chilesalpeter, att ett par spekulanter fingo in ett större parti, än de kunde avsätta under 1933 och 1934 års säsonger till de priser, som de gentemot den concern, som de kontrakterade med, hade förbundit sig till. Med egna förluster sålde de till lägre pris än 17.35 kronor, och den försäljningen har skett huvudsakligen här i Stockholmstrakten och södra Skåne. Men de partier, som på det sättet sålts, omfatta endast några få procent av vår konsumtion av chilesalpeter under den sista säsongen. Det synes mig vara något förhastat från utskottets sida att, därför att man i ett eller ett par enskilda fall kunnat konstatera detta lägre pris, säga, att detta är det gängse priset. Lantbrukarnas egna organisationer, som syssla med denna sak, ha lämnat mig dessa uppgifter. De framhålla, att i deras tidningar och i till deras medlemmar utsänt cirkulär påpekats, att priset ingalunda är detta undantagspris, som man omnämmt, utan att det är det högre pris, som jag förut omnämmt, 17.35 kronor.

Beträffande sedan ammoniumsulfatet har dess pris icke varit konstant. Det har försålts i prislägen liggande vid någonting upp emot 15 kronor och ned till 12.40 kronor. Det är mycket stora partier, som ha omsatts till 12.40 kronor, därför att utlänningarna vid de tiderna hade rätt låga utbud, och för att få vara med och sälja av det lager, man hade, måste man gå ned. Det är än större partier, som omsatts till 12.75 kronor, och vad som i varje fall är ett faktum är, att de partier, som sålts till ett pris under 13 kronor per 100 kilogram, äro betydligt större än de, för vilka priset överstigit 13 kronor.

Den uppgift, som återfinnes i propositionen, är, som jag bedömer saken, åtskilligt mycket sakligare än den siffra, som presenterats för utskottet under behandlingen. Nu tycker jag ju för min del ej, att det i och för sig är något orimligt, att även de svenska jordbrukarna för en vara, som för dem är ytterligt begärlig, i någon mån få betala framställningskostnaderna, och jag understryker den synpunkten också, att jordbruket har ju här till att börja med under ett flertal år pressats undan för undan, så att det icke kunnat få ut sina självkostnader, och detta föranledde från statsmakternas sida en reglering. Om det nu finns en verksamhet i vårt land, nyttig ur samhällets synpunkt i allmänhet, men icke minst ur jordbrukets egen, som har kommit i samma belägenhet som jordbruket befann sig för några år sedan, när de olika slaggen av regleringar och stödåtgärder började införas, så kan jag ej finna något olämpligt eller oriktigt i, om jordbruket sträcker sig så långt, att det medverkar till att åtminstone debet och kredit för denna tillverkning går ihop. När man då erinrar om de 3 kronorna 1932 i jämförelse med det dåvarande försäljningspriset, är det att lägga in för mycket i ämbetsverkens skrivelser. Det

Om tull å ammoniumsulfat. (Forts.)

står ej, att bolagets självkostnader på något sätt skulle vara täckta med det dåvarande priset plus tre kronor. Det finns ej ett ord om den saken. Det är ytterligt vagt uttryckt från kommerskollegii och lantbruksstyrelsens sida, att de trodde och hade förhoppning på att med detta stöd det skulle komma att te sig litet drägligare för fabrikationen.

Herr talman! Jag tycker, att i den mån som siffror få tala, är en verklig bevisning för behovet förebragt i den kungl. propositionen, och den borde enligt mitt sätt att se också av kammaren bifallas.

Herr Nylander: Jag begärde ordet för en replik med anledning av herr Åströms uttalande, bortsett från den framställning, han gjorde av sig själv såsom den, som i alldeles särskilt hög grad trängt in i detta ärende. Det får stå för hans egen räkning. Vad jag emellertid fäste mig vid var, att han så hastigt slungade fram vissa uppgifter om bokslutet, som vore så lysande för detta företag. Jag förstår, att han hade ägnat även denna sak ett ingående studium, eftersom han kunde yttra sig med sådan säkerhet. Men jag undrar, om det inte hade varit nyttigt, att herr Åström hade försökt att verkligen sätta sig in i saken och inte bara slungat fram sådana omdömen. Ty hur förhåller det sig egentligen med detta för svenska förhållanden mycket stora företag? Jo, om vi gå tillbaka till 1920, utgjordes detta bolags fonder, aktiekapitalet och reservfonden, i det närmaste av 50 miljoner kronor. Från 1920 till 1934 har bolaget icke kunnat lämna någon som helst avkastning, utan under hela den tiden har det uteslutande varit inriktat på att konsolidera sin ställning och försöka hålla det hela flytande. Under denna tid har det avskrivits närmare 40 miljoner av det samlade kapital, bolaget hade 1920, och nu återstå ungefär 10 miljoner kronor i samlade fonder, varav aktiekapitalet är 9 miljoner kronor. Således tycker herr Åström, att det är något alldeles häpnadsväckande, om detta bolag, efter att ha i stort sett skrivit av fyra femtedelar av sina tillgångar, verkligen kan på den sista återstående femtedelen få en normal förräntning. Jag måste säga, att man får ha litet klarare och starkare belägg för sina uttalanden, än herr Åström haft.

Sedan skulle jag till herr Löfvander vilja säga bara en sak. Vi ha resonerat i flera år om denna angelägenhet. Då nu herr Löfvander säger, att staten redan har en överenskommelse med Stockholms Superfosfatfabriks Aktiebolag angående denna tillverkning, är det nog en uppgift, som är litet skev, därför att överenskommelsen gäller salpetersyrefabriken, till vilken staten har lämnat ett visst bidrag. Men salpetersyrefabriken kan ju icke drivas, om icke bolaget är i tillfälle att ha en fabrikation av ammoniumsulfat, som utgör råvaran till salpetersyrefabrikationen.

Det talades här även av någon — det var visst herr Åström — om att bolaget har så väldigt god ställning, att bolaget till och med tagit upp en ny tillverkning av kväve. Jag beklagar återigen, att jag måste korrigera en person med herr Åströms utomordentliga insikter i ärendet. Det är nämligen så, att bolaget har funnit, att ammoniumsulfattillverkningen varit så litet lönande, att det varit absolut nödvändigt för bolaget att försöka hitta på någon annan användning för de stora energibelopp, som bolaget disponerar i sin stora anläggning vid Ljungaverk, och att det därför tagit upp en annan tillverkning, av s. k. Ljungasalpeter, en tillverkning som ligger på ett annat plan och om vilken det här icke är fråga. Det är således en ren nödfallsutväg, som bolaget måst vidtaga för att i allra värsta fall kunna ha någon sysselättning för hela den samlade arbetarstammen och för den väldiga anläggning, som redan finnes.

Jag har, herr talman, icke anledning att göra något annat yrkande utan ber att få vidhålla mitt första yrkande.

Om tull å ammoniumsulfat. (Forts.)

Herr Björnsson: Herr Löfvander är ju praktisk jordbrukare, och det kan synas förmätet av mig att sätta i fråga hans sakkunskap beträffande kvävegödselmedlen. Men jag tycker ändå rent logiskt, att man icke behöver utdöma det här diskuterade gödningsmedlet såsom mindervärdigt, därför att, som han sade, kvävet först måste omvandlas i en annan form för att kunna absorberas av växterna. Ja, men herr Löfvander, är det inte just den omständigheten, att en sådan omvandling sker i den lämpliga takt, som passar för vegetationen, som betingar kvävegödselmedlens värde? Om jag är riktigt underrättad av experter, kan således det, som herr Löfvander uppger som ett fel, under vissa förhållanden vara en stor fördel. Jag skall be att få återropa en person, som herr Löfvander kanske inte kan diskvalificera som jordbruks-expert, vilket han mycket lätt kan göra med mig. Det är föreståndaren för centralanstaltens jordbruksavdelning, som av gjorda försök angående de olika kvävegödselmedlens värde konstaterat, att beträffande vissa sorter av växter såsom potatis — just den växt, som herr Löfvander, fastän han själv inte odlar den till avsalu, ömmade för — kvävet i ammoniumsulfat har precis lika högt värde som chilesalpeter. Sedan varierar värdet mellan 100 och lägst något sådant som 65 procent.

Skall man därför uppträda som kritiker, bör man ju i varje fall vara litet bättre försedd med argument, än herr Löfvander var. Men alldeles bortsett från detta, är ju varken herr Löfvander eller någon annan jordbrukare tvungen att köpa ett mindervärdigt gödselmedel, då det finns andra, som kunna fullt ersätta det och som tyckas vara av högre värde enligt herr Löfvanders uppskattning. Jag tycker således, att detta skäl knappast spelar någon roll i en allvarlig diskussion.

Herr Åström tyckte, att jag verkade generad, därför att jag uppträdde i sällskap med bevillningsutskottets ärade ordförande som hans adept. Nu vill jag säga, att jag tycker så bra om bevillningsutskottets ordförande, att jag skulle inte alls vara generad för att uppträda som hans adept, om det överhuvud taget passar med min uppfattning. Men det är icke egentligen som adept hos bevillningsutskottets ordförande som jag kommit till den ståndpunkt, jag har i denna fråga, utan det är därför, att jag förra hösten och under början av detta år har sysselsatt mig rätt mycket med ett problem, som herr Åström troligen också känner till, nämligen vårt arbetslöshetsproblem. I en kommitté under ordförandeskap av herr Wohlin ha vi bland annat förordat just ett marknadsskydd av detta slag för olika slag av industrivaror. Det är således ej under vår ordförandes i bevillningsutskottet ledning som jag kommit till den uppfattningen. Redan den omständigheten kunde ju vara tillräcklig anledning för mig att icke känna mig generad, fastän jag händelsevis har samma uppfattning som han. Men det finnes ett annat skäl också, ett sakligt skäl, som är mycket starkare. Om herr Åström slår upp sid. 6 i bevillningsutskottets utlåtande och tittar på siffrorna för produktionen av ammoniumsulfat vid Ljungaverk, ser han, att verket har en produktionskapacitet av i runt tal 1,000 ton per månad. Det synes där, hur tillverkningen dalat månad för månad. Jag har haft tillfälle att övertyga mig om att man sålt ammoniumsulfat till ett och samma pris hela denna tid, 12 kronor per deciton, men till det priset kan man ej sälja i längden.

Det är inte heller fråga om att företaget skall kunna helt utnyttja denna tull på 3 kronor för att höja priset; 13 kronor skall anses nog. Och får företaget ingenting sälja till detta pris, lär det väl få sälja det till lägre, om de överhuvud taget anse sig kunna göra det.

Så vitt jag kan förstå, visa dessa siffror oförtydligt, att man måste reducera tillverkningen av detta gödselmedel, och det är väl inte uteslutet, att vi

Om tull å ammoniumsulfat. (Forts.)

i stället få importera ammoniumsulfat till dumpingpriser. Vi få alltså en arbetslöshet även på detta område. I utskottet avklarades det där problemet så enkelt som aldrig det; det rör sig här om ett par hundra man, sade man, och dem få vi anstränga oss att sörja för på annat sätt. Jag undrar, om herr Åström delar den uppfattningen, att det sätt, varpå riksdagen nu sörjt för de arbetslösa, är så tillfredsställande, att problemet därmed är restlöst behandlat?

Det är således därför som jag i detta fall ansett mig böra rösta för bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Och då herr Åström vill göra gällande, att jag behandlat mina utskottskamrater olämpligt, när jag förutsatte, att de inte satt sig så noga in i ärendet, vill jag inlägga en stillsam resonerande däremot. Herr Åström deltog inte i det sammanträde, då vi resonerade om de priser, till vilka försäljning av kvävegödselmedel hade skett. I det ganska ingående resonemanget deltog en representant för ett av lantbruksorganisationernas försäljningsföretag, en representant för tillverkningsbolaget och om jag minnes rätt tre representanter för utskottet. Jag förutsätter, att herr Åström inte har kunnat få reda på vad där förekom på annat sätt än genom den redogörelse, som vi lämnat i utskottet. Den undersökning, som då gjordes, rubbade inte mig i min uppfattning, att det sakliga resultat, som man hade kommit till med utgångspunkt från dessa siffror — cirka 13 kronor resp. 17:35 — var lika säkert efter denna undersökning som förut. Jag tillät mig inte säga, att herr Åström eller någon annan satt sig mindre in i ärendet i allmänhet, utan just beträffande denna fråga, och jag tror, att jag kan våga vidhålla, att den, som inte deltog i de förhandlingarna eller på annat sätt skaffat sig motsvarande upplysningar, han har inte fått tillräcklig grund för att utdöma den utredning, som ligger till stöd för Kungl. Maj:ts förslag.

Innan jag slutar, herr talman, skall jag också be att få fråga utskottsmajoriteten, vad man menar med den sats man har i slutet av utskottets yttrande, där man säger, att det bör verkställas en undersökning »huruvida ett eventuellt erforderligt stöd åt den inhemska tillverkningen, vilkens fortbestånd är av betydelse icke minst för jordbruket, må kunna beredas på annat sätt än genom tull». Jag har mycket svårt att tro, att man kan komma fram någon annan väg än genom subvention, om man inte vill välja en importreglering, exempelvis i den form, som vi ha fått förslag på — alltså ett tullskydd, som inte får utnyttjas till prisets höjande utöver ett visst fixerat belopp.

Herr talman! Jag kan inte finna, att vad förespråkarna för utskottsmajoriteten anfört utgör tillräckligt skäl för att avslå Kungl. Maj:ts förslag, och jag hemställer fortfarande om bifall till reservationen.

Herr Åström: Herr talman! De båda herrarna från Borås ha kastat sig över mig synnerligen häftigt. Tyvärr har herr talmannen förklarat, att jag inte får använda mer än på sin höjd ett par minuter för replik, och jag kan således inte ens bli i tillfälle att svara mer ingående. Jag får inskränka mig till att säga herr Nylander, att när han påstod, att jag hade gjort gällande, att jag skulle sitta inne med större sakkunskap än andra på detta område, måste det antingen bero på bristande framställningskonst hos mig eller på bristande förmåga att fatta hos herr Nylander. När protokollet blir färdigt, tror jag herr Nylander skall komma underfund med att felet inte ligger på min sida.

Vad beträffar herr Björnssons senaste anförande, vill jag bara konstatera, att han hörde dåligt, han också. Jag förklarade nämligen aldrig, att herr Björnsson vore generad för att vara i sällskap med bevillningsutskottets mäktige ordförande, utan för att befinna sig ensam i det sällskap, som han var i,

Om tull å ammoniumsulfat. (Forts.)

och först sedan började jag tala om bevillningsutskottets ordförande, som jag sätter lika högt som herr Björnsson gör.

Beträffande de siffror, som nämndes av herr statsrådet, skall jag endast konstatera, att den plats, där kvävegödselmedel kunde köpas billigast under fjolåret, var vid Malmö gasverk. Där betalades det med 12 kr. 90 öre per 100 kg, när det hämtades av köparen, och här i Stockholmstrakten kostade det 15 kr. 35 öre. Det såldes då inte kilogramvis, utan det var en stor lantmannasammanslutning i Mälardalen, som köpte, och den köpte antagligen inte ett kilogram i taget.

Herr Löfvander: Herr talman! Herr Björnsson sökte i sitt anförande vederlägga mitt uttalande att ammoniumsulfat var ett mindervärdigt kväve jämfört med chilesalpeter, och till stöd härför nämnde han några siffror från försöksverksamheten, men dessa siffror överensstämde med dem jag nämnt i utskottet och nu i kammaren, men då herr Björnsson vill göra gällande att kvävet i ammoniumsulfat skulle vara mera värdefullt därför att det är svårlost så är detta icke riktigt; vi använda nämligen kvävegödsel till övergödsling på våren och försommaren, och det fordras ju härtill, att det skall vara lättlösligt kväve, och det är icke ammoniumsulfaten. Man kan inte använda den till övergödsling å höstsäd och rotfrukter. Det är av den anledningen jag anser den mindervärdig.

Det pris, som Stockholms Superfosfatfabriks aktiebolag åtagit sig att hålla — 13 kronor per 100 kg — betyder, att varan nere i södra Sverige kommer att kosta 16 kronor. Jag kan försäkra herrarna, att det finns ingen lantbrukare, som då kommer att använda detta gödselmedel. Men följderna blir naturligtvis, att även andra kvävegödselmedel komma att stiga i proportion till detta pris, som alltså blir ett slags garanti för de andra kväveförsäljarna.

Det är av den anledningen, herr talman, som jag inte kan vara med om tull på svavelsyrat ammonium.

Herr Nilsson, Johan, i Kristianstad: Herr talman! Det förefaller mig, som om det borde stå klart för var och en, att det är synnerligen önskvärt, att man kan bibehålla denna industri inom landet. Det har ju ofta påvisats, och det vet var och en, att det är nödvändigt ur försvarssynpunkt, att den upprätthålles. Nu säges det visserligen, att det existerar ett avtal om att fabriken skall finnas, men lika klart är det ju, att hur omsorgsfullt man än försöker hålla fabriker av detta slag i ordning, är det dock inte detsamma om de inte kunna hållas i kontinuerlig drift, som om de ständigt äro i gång. Den personal, som är nödvändig för driftens upprätthållande, kan man inte ha tillgänglig, och den får inte samma träning och säkerhet i arbetet som den finge, om arbetet ständigt hölles i gång.

Ur försvarssynpunkt är det sålunda nödvändigt att ha denna tillverkning bevarad, och ur jordbrukets synpunkt får det väl anses vara lika nödvändigt. Här har man gjort upp ett avtal, varigenom man får vissa garantier för att priset skall hållas inom rimliga gränser. Vi veta ju, att andra länder finna med sin fördel förenligt att ha importreglering på detta område, just därför att de anse det nödvändigt att hålla den inhemska fabrikationen i gång, och den hålla de t. o. m. i gång i sådan omfattning, att de inte kunna få avsättning för hela produktionen inom sitt eget område utan måste kasta ut varan på andra marknader, där slussarna stå öppna, ofta givetvis till dumpingpriser.

Det kan ju inte vara rimligt att resonera på det sättet, att jordbruket måste ha detta kvävegödselmedel till onormalt låga priser. Utslagsgivande för priset på kväveprodukter är chilesalpeter. Det får vidare ur vår handels-

Om tull å ammoniumsulfat. (Forts.)

balans synpunkt anses vara synnerligen lämpligt, att man håller fabrikationen i gång. Vi veta ju, att råvarorna för denna kvävegödseltillverkning äro vatten och luft, av vilka vi ju ha tillräckligt i detta land, åtminstone av det senare — ibland kan det vara knappt med vattnet, men i de trakter, där denna tillverkning sker, tror jag det finnes tillräckligt även av den varan.

Även om det påvisats, att bolaget under det sistförflutna året haft ett sådant ekonomiskt utbyte, att en utdelning kunnat äga rum efter de kolossalt stora avskrivningar, som tidigare äro gjorda, och efter att aktieägarna varit utan utdelning i ett tiotal år, kan detta icke få anföras som skäl för att här icke företaga någon åtgärd. Tydligt är, att om ett företag driver olika industrier och har olika dotterföretag, och en gren undan för undan går med förlust, måste denna tillverkning nedläggas. Lika tydligt är, att om denna fabrikation nedlägges inom landet, kommer man i de länder, som exportera dessa varor, att sedermera icke dumpa dem hit, utan att jordbrukarna komma säkerligen att sedan få betala ett högre pris än det, som är garanterat i den överenskommelse, vilken omnämnes i propositionen och utskottsutlåtandet.

Jag tror sålunda, att om man vill se sakligt på denna fråga och fatta ett beslut, som är till gagn för landet, bör man avslå utskottets hemställan och biträda det förslag, som innefattas i den av mig m. fl. avgivna reservationen, till vilken, herr talman, jag ber att få yrka bifall.

Herr statsrådet **Ekman**: Herr talman! Med anledning av herr Åströms yttrande, att ammoniumsulfat innevarande år inte sålts till billigare pris än kronor 12:90 ber jag få säga, att mycket stora partier sålts i Eslöv för kronor 12:40 per 100 kg.

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr förste vice talmannen enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna betänkandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid betänkandet avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Nilsson, Johan*, i Kristianstad och herr *Björnsson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 59, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid betänkandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr förste vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för nej-propositionen.

*Ang.
Konungens
rätt att åsätta
särskild tull-
avgift.*

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 17 juni 1932 angående rätt för Konungen att åsätta särskild tullavgift.

I en den 23 februari 1934 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 166, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga följande vid propositionen fogade

Förslag

till

Förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 17 juni 1932 (nr 245) angående rätt för Konungen att åsätta särskild tullavgift.

Häri genom förordnas, att förordningen den 17 juni 1932 angående rätt för Konungen att åsätta särskild tullavgift, vilken förordning gäller till och med den 30 juni 1934, skall äga fortsatt giltighet efter sistnämnda dag till och med den 30 juni 1935.

Utskottet hade i det nu föreliggande betänkandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 166, antaga det vid propositionen fogade förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 17 juni 1932 (nr 245) angående rätt för Konungen att åsätta särskild tullavgift.

Herr Örne: Herr talman, mina herrar! Vid föregående riksdagar, då detta ärende varit före, har jag på anförda skäl yrkat avslag på att en sådan fullmakt som den föreslagna skulle beviljas Kungl. Maj:t. Jag har lidit ett eklatant nederlag varje gång, och med den starka protektionistiska stämning, som nu gör sig gällande, och med den vilja att ge Kungl. Maj:t rättighet att handla och vandla efter behag med Sveriges tullar och avgifter på foderämnen och alla möjliga saker, som behärskar riksdagen, finnes det nu naturligtvis ännu mindre möjlighet att få ett sådant avslagsyrkande igenom. För konsekvensens skull ber jag emellertid, herr talman, att även i år få yrka avslag på utskottets hemställan.

Herr Nilsson, Johan, i Kristianstad: Herr talman! Det torde inte vara nödvändigt att här ingå på någon argumentering. Om jag hänvisar till vad som tidigare förekommit, då denna fråga varit före, är det onödigt att yttra något vidare nu.

Jag inskränker mig alltså till att yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu förevarande betänkandet hemställt samt vidare på avslag därå; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

*Ang. sättet
för anordnande
av importreglering.*

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 61, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående sättet för anordnande i visst fall av importreglering.

I en den 18 maj 1934 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 276, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt

Ang. sättet för anordnande av importreglering. (Forts.)

utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, lämnat riksdagen tillfälle att avgiva yttrande i fråga om sättet för anordnande i visst fall av importreglering.

Vid propositionen hade såsom bilaga fogats ett inom finansdepartementet upprättat förslag till kungörelse med bestämmelser att tillämpas vid reglering av införseln till riket av vissa varor.

Utskottet hade i det nu föredragna betänkandet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 276, i skrivelse till Kungl. Maj:t anmäla, att riksdagen icke funnit anledning till erinran mot det sätt att i visst fall anordna importreglering, som angivits av föredragande departementschefen till statsrådsprotokollet i ärendet.

Herr Örne: Herr talman, mina herrar! Bland alla de många vidriga och för världens utveckling skadliga uppfinningar, som gjorts under åren efter kriget, är kontingenteringen eller ransoneringen av varuinförseln den allra vidrigaste och skadligaste. Det ena landet efter det andra håller på att glida in i det mest oerhörda armod tack vare användandet av ett sådant system i vederbörande lands handelspolitik. Jag har för inte så länge sedan varit i tillfälle att som hastigast se ett land, vars diktatoriska ledning i många kretsar åtnjuter ett högt anseende här i landet, men som just tillämpar en stark kontingentering av importen, och det vill jag säga er, mina herrar, att något sorgligare än att se det förfall och den torftighet, som rådde i det landets största stad, vilken jag besökte, det har jag sällan sett i något land, som jag har besökt. Det är så, och det vågar jag bestämt stå för, att den kontingentering, som har genomförts i åtskilliga länder ute i världen, har inte bara ökat den politiska spänningen mellan länderna, utan den har också bidragit till att i hög grad öka och konservera den arbetslöshet, som i dessa länder har gjort sig gällande.

Nu åberopas här i Kungl. Maj:ts proposition den sakkunnigberedning, som skulle avge förslag till åtgärder till skydd för den inhemska marknaden för att åvägabringa ökade försörjningsmöjligheter inom olika näringsgrenar. Menar verkligen Kungl. Maj:ts nuvarande regering, att man genom sådana metoder, som användas i Sovjetryssland, i Turkiet, i Tyskland och i Italien och andra länder, kan bereda arbete och utkomst åt det svenska folket? Jag hoppas, att så inte måtte vara förhållandet. Emellertid har utskottet här mot en enda blank reservation, av herr Lithander, förklarat sig icke ha något att invända emot Kungl. Maj:ts proposition. Detta innebär, att man åt Kungl. Maj:t vill ge rättighet att styra och ställa med landets handelspolitik med diktatorisk makt och myndighet.

Jag erinrar om att riksdagen i fjol avtog ett förslag att överlämna åt Kungl. Maj:t att bestämma angående postavgifternas höjning, ehuru Kungl. Maj:t har rättighet att bestämma över järnvägs- och rikstelefontaxor och ehuru exempelvis vattenfallsstyrelsen själv kan bestämma sina taxor. Bestämmandet av en sådan sak som postverkets taxor sker under strängaste konstitutionella ansvar. En sådan rätt utövas inom mycket snäva gränser. Någon möjlighet för Kungl. Maj:t att göra sig skyldig till diktatoriska övergrepp på ett sådant område finnes inte. Man kan här inte skapa ett nytt system. Man kan endast göra jämkningar i redan gällande avgifter. Men nu har man givit Kungl. Maj:t den ena rätten efter den andra att pålägga svenska folket avgifter, att göra alla möjliga experiment, som riksdagen för inte så länge sedan skulle med den allra största energi hävdad rätten att själv bestämma över. Och så kommer man nu med detta förslag om rätt för Kungl. Maj:t att reglera importen!

Ang. sättet för anordnande av importreglering. (Forts.)

Ja, något mera urprotektionistiskt än en importreglering kan inte gärna tänkas. Och då bevillningsutskottet praktiskt taget *enhälligt* tillstyrkt detta och riksdagen, som jag förmodar, mot herr Lithanders och min och några få andra röster kommer att besluta detta, har det i själva verket skett en revolution under de sista två, tre åren, en revolution, vars både konstitutionella och ekonomiska verkningar kunna komma att bli sådana, att man en gång kommer att ångra, att man gick den vägen.

I ett fall skulle jag kunna vara med om en importreglering, ett enda fall. Det har jag förut tillkännagivit offentligt och även uttalat i riksdagen. Det är, när ett land, till vilket vi för varuimport årligen betala dubbelt eller tredubbelt mot vad det landet betalar till oss för varor, som det importerar härifrån, vägrar att fullgöra sina betalningsskyldigheter gentemot vårt land och dess exportörer. I ett sådant fall kan det bli nödvändigt att tillgripa åtgärder, som i allt ha det ekonomiska krigets karaktär. Och det kan bli nödvändigt, att med de stater, som ha en liknande position till ifrågavarande land, sluta allianser om ett gemensamt uppträdande. Det är nämligen på det viset, att när en galdenär vägrar att fullgöra åtagna förpliktelser, ehuru han uppenbarligen därtill har förmåga, så måste man tillgripa hårda åtgärder mot vederbörande. Det är klart, att även i ett sådant fall skulle vårt lands export komma att lida skada under en övergående period och stora olägenheter skulle vållas vårt ekonomiska liv. Skall något dylikt genomföras, bör dock riksdagen vara med om att besluta det eller åtminstone ge anvisning om, när sådana metoder få tillgripas.

Jag hoppas naturligtvis, eftersom jag är en optimistisk man, att när riksdagen nu bifallit detta förslag om importreglering, regeringen inte skall använda den annat än kanske i en sådan situation, som jag nyss skisserade. Men man kan aldrig vara säker i dessa tider, och om verkligen Kungl. Maj:t på grund av någon fantastisk förkärlek för s. k. planhushållningsåtgärder eller i något annat syfte skulle tillgripa sådana åtgärder som denna, är det min bestämda övertygelse, att samtidigt som man bereder arbete åt tusen, försvårar man ställningen och drar bort arbetsförtjänsten för tiotusen. En sådan utveckling kan ju emellertid politiskt alltid försvaras, och det är därför som sådana åtgärder äro så oerhört farliga och skadliga.

Jag ber, herr talman, för att nu inte kvarhålla kammaren alltför länge, att med hänvisning till detta mycket ofullständiga anförande — det innesluter inte tiondelen av vad som kunde sägas mot detta förslag — på det bestämdaste få yrka avslag på bevillningsutskottets hemställan och den kungl. propositionen.

Herr Nilsson, Johan, i Kristianstad: Herr talman! Vi ha ju tillfälle att här konstatera, att herr Örne står fast på sina gamla positioner, och det ha vi anledning högakta honom för. Men jag vill säga, att den skarpa kritik, som han riktade dels mot tanken, att man skulle behöva tillgripa sådana åtgärder, som här äro ifrågasatta, och dels mot att man eventuellt vikit in på dessa vägar, den kritiken tycker jag inte är berättigad här i denna församling eller i vårt land i allmänhet. Däremot skulle denna kritik kunna vara välbehövlig på andra håll och i vissa andra länder. Men det är ju, som herr Örne själv erkände i slutet av sitt anförande, på det sättet, att förhållanden kunna inträda, som göra det nödvändigt att vidtaga åtgärder i denna riktning, och komma de att vidtagas här i vårt land, få vi väl betrakta dem, som jag tyckte mig finna, att herr Örne själv ville se dem mot slutet, som rena försvarsåtgärder.

Att här jämföra detta med det förhållandet, att vi inte våga överlämna åt

Ang. sättet för anordnande av importreglering. (Forts.)

Kungl. Maj:t att t. ex. bestämma postportot, tycker jag verkar litet grand sökt, ty i det fallet veta vi väl vad saken gäller, men att man inte vågar inom riksdagen fatta beslut i frågor av detta slag utan måste med förtroende överlämna det till den regering, som sitter, beror naturligtvis på att förhållandena äro så föränderliga, att man inte vet vad som kan hända, och att det är omöjligt att kunna förutse, hur utvecklingen kan gå när riksdagen inte är samlad.

Bevillningsutskottet har förvisso med tvekan gått in för detta. Utskottet utgår ifrån att saken skall handhavas med allra största försiktighet av Kungl. Maj:ts regering, och det har utskottet också givit uttryck åt i sitt yttrande. Jag vill endast citera vad som står på sid. 7 i näst sista stycket, där det säges: »En sådan importreglering, vilken icke bör tillgripas annat än som en nödfallsutväg i ett extraordinärt läge, bör emellertid handhavas med den största försiktighet för att i möjligaste mån minska de olägenheter, som regleringen kan förorsaka svenskt näringsliv.» Jag menar, att det ju inte kan misstolkas, att utskottet här så kraftigt, som det överhuvud varit möjligt, har understrukt, att det är meningen, att regleringen skall handhavas så, att den inte åstadkommer någon skada, utan att den endast kommer att tillgripas, när man anser sig inte kunna undvara densamma.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Carlsson, Carl: Herr talman! Herr Örne uttalade ett beklagande över att bevillningsutskottet var enhälligt. Jag anser mig därför böra avge en deklARATION om, varför jag anslutit mig till utskottets uppfattning.

Det föreföll av herr Örnes anförande, som om han också skulle hysa vissa betänkligheter, ty han erkände, att situationer kunna uppstå, när det kan bli behöfligt att vidtaga extra åtgärder, och ser man på de förhållanden, som skildrades av herr Örne, vilken varit ute i stora världen, måste man säga, att det råder ett osäkerhetstillstånd, som gör det nödvändigt för regeringen att erhålla den fullmakt, som utskottet här föreslagit. Det är också min bestämda uppfattning, att regeringen inte kommer att missbruka denna fullmakt, utan använda den med all den varsamhet, som kräves i detta ömtåliga fall.

Regeringen behöver ju för övrigt inte stå ensam här. Den har utrikesnämnden till sitt förfogande, och jag antager, att innan någon åtgärd vidtages, kommer regeringen att tillkalla utrikesnämnden och i övrigt iakttaga de försiktighetsmått, som i dessa fall kunna bli nödvändiga.

Allt detta gör, att jag utan tvekan har anslutit mig till utskottets uppfattning, till vilken jag ber att få yrka bifall.

Herr Reuterskiöld: Herr talman! Jag har litet svårt att förstå oppositionen mot utskottets betänkande, om man erinrar sig, att Kungl. Maj:t har en obesuren makt att på egen hand vidtaga åtgärder för importreglering och att Kungl. Maj:ts framställning nu alltså blott innebär, att Kungl. Maj:t vill veta, på vilka vägar riksdagen kan tänkas gilla, och vara med om en sådan reglering. Då riksdagen nu kommer att uttala sig, som jag tänker, på sätt utskottet föreslagit, ligger däri i själva verket en starkare garanti emot en opåkallad importreglering, än om Kungl. Maj:t gjorde den alldeles på egen hand, vartill Kungl. Maj:t, herr talman — jag upprepar det — är fullt berättigad.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i det nu ifrågavarande betänkandet hemställt; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 143, i anledning av väckt motion om anslag till förlängd värnpliktstjänstgöring för vissa till linjetjänst uttagna värnpliktiga och f. d. stamanställda, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 144, i anledning av vissa utav Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln gjorda framställningar angående anslag till folkhögskolor ävensom till kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—6.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 7.

Ang. stipendier åt elever vid anstalter för yrkesundervisning.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till stipendier åt obemedlade och mindre bemedlade elever vid statsunderstödda kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning för budgetåret 1934/1935 anvisa ett extra förslagsanslag av 150,000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *N. S. Norling* (I: 217) och den andra inom andra kammaren av herr *H. Hallén* (II: 408), vari hemställts, att riksdagen måtte besluta att, vid anvisande av det extra förslagsanslaget till understöd åt obemedlade och mindre bemedlade elever vid statsunderstödda kommunala och enskilda skolor för yrkesutbildning med heldagsundervisning och om sammanhängande kurs av minst fem månaders längd, till sådana skolor också hänföra de yrkesbestämda högre folkskolor och praktiska mellanskolor, som meddelade en med ifrågakvarande skolor fullt jämbördig undervisning i yrkesutbildning åt elever på samma åldersstadium, samt att höja det av Kungl. Maj:t föreslagna beloppet med 70,000 kronor till 220,000 kronor.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å herr Norlings och herr Halléns berörda motioner (I: 217 och II: 408), till stipendier åt obemedlade och mindre bemedlade elever vid statsunderstödda kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning för budgetåret 1934/1935 anvisa ett extra förslagsanslag av 165,000 kronor.

Reservation hade anförts av herrar *Oscar Olsson* och *Asplund*, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, reservationen visade, slutande med en hemställan,

a) att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag, till stipendier åt obemedlade och mindre bemedlade elever vid statsunderstödda kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning för budgetåret 1934/1935 anvisa ett extra förslagsanslag av 165,000 kronor,

b) att herrar Norlings och Halléns berörda motioner (I: 217 och II: 408) måtte anses besvarade med vad utskottet i det föregående anført.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Det gäller åter frågan, huruvida första kammaren skall vidhålla sina traditioner i ett föreliggande ärende eller om kammaren skall svika dessa traditioner. Som synes av utskottsutlåtandet,

Ang. stipendier åt elever vid anstalter för yrkesundervisning. (Forts.)
har första kammaren ständigt tidigare stått på den ståndpunkten, som tvenne reservanter funnit anledning att fortfarande intaga.

Dessa stipendier till de i eminent grad praktiska skolorna — de yrkesbestämda, statsunderstödda kommunala och enskilda skolorna — beslutades år 1929 på förslag i denna kammare av landsorganisationens och arbetsgivareföreningens båda ordförande. Det var herrar Thorberg och von Sydow, som genomdrev de stipendier det här är fråga om. Ingen av dessa båda herrar tillhörde skolbyråkratien här i landet. Det kineseri, som i skolöverstyrelsen har utbildats, firade i detta avseende en av sina allra största triumfer, och de båda motionärerna, som genomdrev dessa stipendier 1929, blevo högeligen förbluffade, när de fingo reda på att till yrkesskolor icke räknades de egentligen bästa av de skolor, som dessa båda motionärer ville stödja, nämligen de yrkesbetonade högre folkskolorna. De skolor, som nu få stipendier för sina elever, ha ett elevmaterial på precis samma åldersstadium som de yrkesbestämda högre folkskolorna. Det finnes inte någon annan skillnad än att de yrkesbestämda högre folkskolorna i allmänhet äro treåriga och att vissa av eleverna i de andra yrkesskolorna kunna få stipendium, fastän de pågå endast nio månader.

Det har bland annat inträtt ett så vanvettigt förhållande som att i Hälsingborg, där man har en kommunal skola av denna typ — den yrkesbestämda högre folkskolan — och en privat skola, Krooks handelsinstitut eller vad det heter, som är sämre i fråga om kurserna, fattiga föräldrar ta sina barn från den bättre skolan och sätta dem i den sämre, för att de skola kunna få stipendier. Så långt har det gått. Skillnaden mellan dessa gynnade och missgynnade skolor är den, att de ena kallas folkskolor och sortera under folkskolavdelningen i skolöverstyrelsen, under det att de andra kallas yrkesskolor, ehuru de äro av alldeles samma slag, och stå under yrkesavdelningen.

Hur kan statsutskottet nu liksom vid ett föregående tillfälle vilja uppehålla ett sådant avvita förhållande? Jo, på grund av konsekvenserna, säger man. Den ena av konsekvenserna skulle bli, att s. k. allmänna högre folkskolor, vilka i ett och annat fall påminna om de yrkesbestämda, också skulle kunna komma i åtnjutande av sådana stipendier. Men det har ingen ekonomisk betydelse, om de komma i åtnjutande av dem eller ej, ty de äro så ytterligt få, att denna förfärliga konsekvens i grund och botten ingenting betyder. För övrigt överanstränger det inte skolöverstyrelsen att hålla reda på, om det finnes ett par sådana »allmänna» folkskolor, som eventuellt böra ha detta anslag.

Sedan har statsutskottet i år hittat på en ny svår konsekvens, som skulle kunna uppstå. Motionärerna ha alls icke begärt, att de praktiska realskolorna skulle komma i åtnjutande av denna fördel. Men, säger utskottet, man skulle kunna tänka sig, att de i statliga läroanstalter inbyggda praktiska skolorna också gjorde anspråk på den, och de ha då samma rätt som dessa andra skolor, reellt sett. Nu är det rätt egendomligt, att statsutskottet, som inte generar sig i fråga om att låta de högre folkskolorna stå utanför, känner sig så ytterligt blygt vid tanken på att skolor, som dock äro av en annan och högre karaktär, skulle kunna fordra samma sak, och i denna sin blyghet vägrar statsutskottet att gå in på något, som kan ha en så fruktansvärd konsekvens.

Det är rätt egendomligt att se, att skolöverstyrelsens representanter här i riksdagen alltid ha ställt sig på denna underliga och för skolöverstyrelsen i grund och botten så genanta ståndpunkt, vilken första kammaren också vid ett par tillfällen så kraftigt har underkänt.

Så är det en sak till, herr talman. Förut har kammaren här utan vidare sagt ifrån, att ett sådant spektakel inte längre får fortgå, om det kan göras någonting åt det, utan det genast bör rättas till. Herr Pauli har nu i utskottet

Ang. stipendier åt elever vid anstalter för yrkesundervisning. (Forts.) kommit med ett jämkningsförslag. Han var själv inte närvarande vid utskottsbehandlingen, varför herr Asplund och jag övertog det. Detta jämkningsförslag går ut på, att man skall be Kungl. Maj:t se efter, om konsekvenserna äro så förfärliga. Och om de inte äro så förfärliga, skulle Kungl. Maj:t till ett kommande år göra rättelse. Kammaren behöver således här inte alls riskera något i fråga om dessa förfärliga konsekvenser utan bara be Kungl. Maj:t se efter till nästa år, om de äro så rysliga som folkskolavdelningen i skolöverstyrelsen låter påskina.

Nu sade man i utskottet: »Ja, men det gör Kungl. Maj:t ändå.» Nej, man skall inte ha för stora anspråk på Kungl. Maj:t. Jag generar mig inte för att ha anspråk på Kungl. Maj:t, men att begära, att Kungl. Maj:t, sedan riksdagen har avslagit en motion om rättelse här och t. o. m. avslagit begäran om en undersökning, skall leta igenom hela riksdagstrycket för att någonstans hitta det här eländet, det tycker jag ändå är för mycket begärt.

Herr talman! Detta egendomliga kineseri, för vilket skolöverstyrelsen gjort sig till tolk och som två gånger påtalats här i riksdagen och av första kammaren underkänts, är av den art, att jag vågar vädja till kammaren att så långt vidhålla sin gamla ståndpunkt, att den förenar sig med reservanterna i fråga om anhållan om undersökning.

Jag ber således, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

I herr Oscar Olssons yttrande instämde herrar *Asplund*, *Berling* och *Robert Berg*.

Herr **Bergqvist**: Såsom kammarens ledamöter finna av detta utlåtande, gäller det frågan om stipendier åt obemedlade och mindre bemedlade elever vid statsunderstödda kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning. Dessa stipendier ha från början utgått endast till verkliga yrkesskolor. Detta har också den föregående ärade talaren nyss erkänt, fast han tillade, att motionärerna blevo så förvånade, när de fingo veta, att stipendierna inte skulle gå till andra skolor än yrkesskolor. Ja, jag undrar det? I varje fall har riksdagen upprätthållit den principen om dessa stipendier, att de skola gå till yrkesskolor och inte till några andra.

Nu vilja reservanterna ha dessa stipendiernas räjong utvidgad även till folkskolor, d. v. s. till den form av folkskolor, som heter högre folkskolor, i den mån dessa äro yrkesbestämda. Men dessa högre folkskolor utgöra ju en helt annan kategori av skolor än de verkliga yrkesskolorna. Sålunda är det här fråga om en väsentlig utvidgning av stipendieräjongen, och utskottet har ansett, att om man går med på en sådan utvidgning, så vet man inte var det slutar. Man har — enligt min mening med rätta — dragit konsekvenserna därhän, att sådana stipendier även framdeles då måste få utgå till sådana realskolor, där praktiska linjer äro inbyggda.

Herr Olsson framhöll, att detta vore ett påhitt av utskottet, som vi nu kommit på för första gången. Ja, det är den naturliga gången av en utveckling, som motionärerna och reservanterna inbjuda till. Jag vill framhålla, att riksdagen förut, då denna fråga varit före, ställt sig på samma ståndpunkt som utskottet nu gjort, och ingenting har sedan i föl inträffat, som kunde föranleda kammaren att intaga en annan ståndpunkt än denna. Jag vill också säga, att om en utvidgning av dessa stipendiernas räjong skall komma till stånd, torde det i alla fall knappast vara riksdagen, som bör ta initiativ därtill, utan det bör väl vara vederbörande myndigheter, skolöverstyrelsen och Kungl. Maj:t. Jag är inte viss om att det är så riktigt, att riksdagen själv tar initiativ i sådana pedagogiska frågor. Men herr Olsson är alltid så tvärsäker i sin uppfattning och anser, att vad herr Olsson håller för riktigt, det är det

Ang. stipendier åt elever vid anstalter för yrkesundervisning. (Forts.)
 enda rätta, och går man en annan väg, så är det »vanvettigt». Herr Olsson har uttalat sin stora förundran över att utskottet velat upprätthålla en sådan vanvettig ordning som den som nu råder. Ja, men är inte detta att överdriva saken och blåsa upp den till dimensioner, som den faktiskt inte har?

Jag kan inte känna mig övertygad av de skäl herr Olsson anfört, och därför ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Jag förvånar mig inte alls över att andra avdelningens ärade ordförande var litet upprörd, så att han gjorde sig skyldig till ganska direkta misstag, när han här framlade sin och avdelningens mening. Han lät framskymta, att jag ville, att kammaren skulle intaga en annan ståndpunkt, än kammaren gjort förr. Nej, det vill jag visst inte. Det är ju herr Bergqvist, som vill det. Herr Bergqvist har väl själv läst igenom vad som är skrivet här i motionen. Här står ju, att första kammaren vid ärendets behandling anslöt sig till den sålunda avgivna reservationen, då däremot andra kammaren avslög densamma. Har herr Bergqvist verkligen skrivit under ett papper, som innehåller en så grov felaktighet? (Herr *Bergqvist*: Jag sade »riksdagen»!) Nej, herr Bergqvist sade, att jag ville, att kammaren skulle intaga en annan ståndpunkt. Det vill jag visst inte.

Vad sedan resonemanget i övrigt beträffar, kallade herr Bergqvist den sorts skolor, vilkas elever få stipendier, verkliga yrkesskolor och de andra således överkliga. Nej, de äro visst inte överkliga. Det är praktiskt taget precis samma kurser i en hel del fall. Det finnes ingen skillnad mellan många av dem, men det finnes en viss skillnad mellan åtskilliga, och den skillnaden är till fördel för de skolor, som kallas yrkesbestämda högre folkskolor. Annars är det precis samma sak. Och vad jag i min »tvärsäkra» ton kallat »vanvettigt» är, att man skall gå så egendomliga vägar, att man bara för att det ena heter folkskolor och det andra yrkesskolor, fastän båda äro av alldeles samma slag, skall göra skillnad mellan dem.

Herr Bergqvist undrade, om motionärerna verkligen blevo förvånade, då de fingo reda på detta i kammaren. Denna undran är omotiverad. Om herr Bergqvist går och tittar i papperen, så står där, vad herr von Sydow yttrade här i denna kammare, när han fick reda på det. Herr Thorberg kunde inte yttra sig, ty han var död, men herr von Sydow, som då levde, yttrade, att han aldrig — och han trodde inte heller herr Thorberg — tänkt, att det skulle bli sådana bestämmelser, som hindrade de bästa av de skolor han åsyftade att bara på grund av namnet få detta anslag.

Vad min »tvärsäkerhet» beträffar, är den inte så underlig i detta fall, då motionen första gången föranleddes av lärare vid dessa skolor, som hade gjort en undersökning, till vars resultat det hänvisas även i den motion, som herr Norling väckt vid denna riksdag, och herr Bergqvist kan inte med dessa argumenta ad hominem förneka riktigheten av vad som står på sid. 13 i utlåtandet:

»Åv det redan sagda torde otvetydigt framgå:

att den i de yrkesbestämda högre folkskolorna meddelade yrkesutbildningen är fullt jämbördig med den i de med elevstipendier gynnade yrkesskolornas;

att eleverna i de yrkesbestämda högre folkskolorna och praktiska mellanskolorna äro i lika stort behov av stipendier för fullföljande av sin utbildning som eleverna i de övriga yrkesskolorna.

Det är två bestämmelser av rent formell för att inte säga formalistisk natur, som hindra eleverna vid de yrkesbestämda högre folkskolorna att komma i åtnjutande av samma rätt till stipendier, som medgivits eleverna vid de övriga yrkesskolorna på samma nivå:

att de heta folkskolor;

Ang. stipendier åt elever vid anstalter för yrkesundervisning. (Forts.)
att de därför sortera under skolöverstyrelsens folkskoleavdelning i stället för under dess yrkesskoleavdelning.»

Herr Bergqvist ville befria Kungl. Maj:t från att göra denna undersökning och sade: »Den skall väl skolöverstyrelsen göra.» Ja, herr Bergqvist, om jag hade så stora förhoppningar på skolöverstyrelsen, på detta det mest byråkratiska av byråkratiska verk, som finnas i landet — vilket bland annat bevisas av att sådana förhållanden som de här påtalade få fortgå — då skulle jag kanske kunnat nöja mig med utskottsförslaget.

Jag har ingen anledning, herr talman, att ändra mitt yrkande.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr förste vice talmannen jämlikt de därunder förekomna yrkandena gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Olsson, Oscar*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 144 punkten 7, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr förste vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 145, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till oförutsedda utgifter;

nr 146, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lån till Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag för bestridande av kostnader för gråbergsbrytning; samt

nr 147, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Herr förste vice talmannen hemställde nu, att behandlingen av återstående ärenden på föredragningslistan måtte få uppskjutas till ett annat sammanträde samt att de anslag, som utfärdats till det pågående sammanträdet fortsättande på aftonen, måtte få nedtagas.

Vad herr förste vice talmannen sålunda hemställt bifölls.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 313, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande i fråga om ytterligare understöd från statens sida för fullbordande av järnvägsanläggningen Ulricehamn—Jönköping jämte i ämnet väckta motioner;

nr 314, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under sjätte huvudtiteln gjorda framställning angående anslaget till tryckningskostnader;

nr 315, angående reglering av tilläggsstaten till riksstaten för budgetåret 1933/1934;

nr 316, med överlämnande av tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1933/1934;

nr 317, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under andra huvudtiteln gjorda framställning angående anslaget till tryckningskostnader;

nr 318, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under tredje huvudtiteln gjorda framställning rörande utrikesdepartementets anslag till tryckningskostnader;

nr 319, i anledning av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen under fjärde huvudtiteln gjorda framställning rörande flygvapnets anslag till tryckningskostnader;

nr 320, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under femte huvudtiteln gjorda framställning angående anslaget till tryckningskostnader;

nr 321, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under sjunde huvudtiteln gjorda framställning angående anslaget till tryckningskostnader;

nr 322, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under tionde huvudtiteln gjorda framställning angående anslaget till tryckningskostnader;

nr 323, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för nya byggnader för Stockholms tygstation m. m.;

nr 324, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för modernisering av vissa matinträttningar vid marinen;

nr 325, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, punkten 223, gjorda framställning angående provisorisk avlöningsförbättring i vissa fall för lärare vid de allmänna läroverken m. fl.;

nr 326, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, punkten 36, gjorda framställning angående dyrtidstillägg åt de för religiös och social verksamhet bland svenskar i vissa utländska hamnstäder anställda präster;

nr 327, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, punkten 197, gjorda framställning angående dyrtidstillägg åt befattningshavare vid vissa statsunderstödda anstalter för yrkesundervisning;

nr 328, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, punkten 227, gjorda framställning angående dyrtidstillägg åt lärare vid vissa statsunderstödda undervisningsanstalter;

nr 329, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under sjunde huvudtiteln gjorda framställningar angående bidrag till skattetyngda kommuner samt förstärkning av skatteutjämningsmedlens fond;

nr 330, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en tullverkets båtlånefond m. m.;

nr 331, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under tionde huvudtiteln gjorda framställning angående anslag till provisorisk avlöningsförbättring för lärare vid navigationssskolorna;

nr 332, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde

de huvudtiteln gjorda framställning angående anslaget till tryckningskostnader;

nr 333, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för statsbeställningar för budgetåret 1934/1935 jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 335, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under sjunde huvudtiteln gjorda framställning angående anslag till tullverket jämte en i ämnet väckt motion.

Anmäldes och bordlades

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 152, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till skyddsuppfostran m. m.;

nr 153, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till medicinalstyrelsen jämte i ämnet väckta motioner;

nr 154, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående anslag till statens farmaceutiska laboratorium; och

nr 155, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under utgifter för kapitalökning gjorda framställning om anslag till förbättring av slumbostadsbeståndet;

bevillningsutskottets betänkanden och memorial:

nr 57, i anledning av väckta motioner om höjning av tullsatserna för vissa fajans- och porslinsvaror;

nr 58, i anledning av väckt motion om ökat tullskydd för vissa slag av hattar och mössor;

nr 62, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning med särskilda bestämmelser om beskattning av realisationsvinst i samband med rekonstruktion av den s. k. Kreugerkoncernen, m. m.; och

nr 63, angående ersättning åt av utskottet vid behandling av vissa ärenden anlitade biträden; samt

andra lagutskottets utlåtande nr 50, i anledning av väckt motion om visst tillägg till lagen om kollektivavtal.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 5.50 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Torsdagen den 7 juni.

Kammaren sammanträdde kl. 4 e. m.; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Justerades protokollet för den 1 innevarande månad.

Upplästes två till kammaren ankomna protokoll, så lydande:

År 1934 den 7 juni sammanträdde kamrarnas valmän för att jämlikt §§ 71 och 73 riksdagsordningen utse dels riksdagens fullmäktige i riksbanken för valperioden 1934—1937 efter herr J. L. Widell, vilken avlidit, och M. N. Fehr, vilken var i tur att avgå, dels ock suppleanter för riksdagens fullmäktige i nämnda bank; och befunnos efter valens slut hava blivit utsedda till

fullmäktige

för valperioden 1934—1937:

herr Stendahl, Sten, ledamot av riksdagens första kammare	med 37 röster,
» Hamrin, Felix Teodor, ledamot av riksdagens första kammare	» 36 » ;

suppleanter

för tiden från valet till dess nytt val under år 1935 försiggått:

herr Wahlgren, Harald Robert, kamrerare i riksbanken	med 44 röster,
» Nilsson, Carl Petrus Valdemar, i Gränebo, ledamot av riksdagens första kammare	» 43 » ,
» Jonsson, Per Conrad, i Eskilstuna, ledamot av riksdagens andra kammare	» 42 »

S. H. Kvarnzelius.

Bernh. Eriksson.

A. J. Bårg.

Ewald Lindmark.

År 1934 den 7 juni sammanträdde kamrarnas valmän för att jämlikt §§ 71 och 73 riksdagsordningen utse dels fullmäktige i riksgäldskontoret för valperioden 1934—1937 efter herrar K. E. H. Hildebrand och E. A. Hallin, vilka voro i tur att avgå, samt herr G. Kobb, vilken avlidit, dels ock suppleanter för fullmäktige i nämnda kontor; och befunnos efter valens slut hava blivit utsedda till

ordförande

för valperioden 1934—1937:

herr Hildebrand, Karl Emil Hildebrand, filosofie doktor	med 45 röster;
---	----------------

fullmäktige

för valperioden 1934—1937:

herr Hallin, Erik Adolf, kabinettskammarherre,	med 46 röster,
» Nilsson, Janne, i Hörby, ledamot av riksdagens andra kammare	» 44 » ;

suppleanter

för tiden från valet, till dess nytt val under år 1935 försiggått:

herr Magnusson, Karl Hilding, i Skövde, ledamot av riksdagens andra kammare,	med 46 röster,
» Eriksson, Ernst Gustaf Eugén, i Stockholm, ledamot av riksdagens andra kammare,	» 45 » ,
» Ryberg, Karl Arthur, ledamot av riksdagens andra kammare	» 41 » .

S. H. Kvarnzelius.

Bernh. Eriksson.

A. J. Bårg.

Ewald Lindmark.

På framställning av herr förste vice talmannen beslöts att de nu upplästa protokollen skulle läggas till handlingarna ävensom att riksdagens kansli-puterade skulle genom utdrag av protokollet underrättas om dessa val samt anmodas låta uppsätta och till kamrarna ingiva förslag dels till förordnanden för de valda, dels och till skrivelser till Konungen med anmälan om de för rättade valen.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 334, i anledning av vissa utav Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen under fjärde huvudtiteln gjorda framställningar; och

nr 348, i anledning av vissa utav Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, punkterna 119, 122, 129 och 131, gjorda framställningar angående anslag till de allmänna läroverken och kommunala mellanskolor jämte i ämnet väckta motioner.

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 352, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande rörande vissa av den internationella arbetsorganisationens konferens år 1933 fattade beslut.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets utlåtanden nr 152—154.

Föredrogos och lades till handlingarna statsutskottets memorial nr 155, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under utgifter för kapitalökning gjorda framställning om anslag till förbättring av slumbostadsbeståndet.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran bevillningsutskottets betänkanden nr 57, 58 och 62.

Vid föredragning av bevillningutskottets memorial nr 63, angående ersättning åt av utskottet vid behandling av vissa ärenden anlitate biträden, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran andra lagutskottets utlåtande nr 50.

Anmälades och bordlades andra lagutskottets utlåtande nr 51, i anledning av väckta motioner angående lagstiftning till arbetsfredens bevarande med mera.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.12 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Fredagen den 8 juni.

Kammaren sammanträdde kl. 4 e. m.; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Justerades protokollen för den 2 och den 5 innevarande månad.

Anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 344, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärd för bevarande av förre lokomotivmästaren A. Larssons delaktighet i enskilda järnvägarnas pensionskassa, dels ock väckt motion om understöd åt Larsson m. m.;

nr 345, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående rätt för Konungen att i vissa fall inställa tillämpningen av 10 § andra stycket lagen för Sveriges riksbank den 12 maj 1897 och av §§ 9 och 17 lagen om rikets mynt den 30 maj 1873;

nr 346, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändring i förordningen om jordbrukets kreditkassor, m. m.; samt

nr 347, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlämnande till Svenska jordbrukskreditkassan av svenska statens obligationer till visst belopp jämte en i ämnet väckt motion.

Anmälades och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 349, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en arrendeegnahemsfond m. m.;

nr 350, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående provisoriskt dyrortstillägg åt vissa befattningshavare i statens tjänst i vad rör jordbruksärenden; samt

nr 351, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. under budgetåret 1934/1935 i vad rör jordbruksärenden.

Anmäldes och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 355, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 17 juni 1932 angående rätt för Konungen att åsätta särskild tullavgift; och

nr 356, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående sättet för anordnande i visst fall av importreglering.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran andra lagutskottets utlåtande nr 51.

På framställning av herr förste vice talmannen beslöts att andra lagutskottets utlåtanden nr 47 och 51 skulle i nu angiven ordning uppföras näst efter statsutskottets utlåtande nr 148 på föredragningslistan för morgondagens sammanträde.

Anmäldes och bordlades

bevillningsutskottets memorial nr 64, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets betänkande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 237 med förslag till visst tillägg till gällande tulltaxa jämte väckta motioner om tull å ammoniumsulfat;

bankoutskottets memorial nr 77, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande viss del av bankoutskottets utlåtande nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt till tjänstepension för tjänstemän, tillhörande den civila statsförvaltningen, och för arbetare i statens tjänst jämte i ämnet väckta motioner; samt

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 52, i anledning av väckta motioner angående åtgärder till förhindrande av fackliga eller andra yrkesorganisationers kollektiva anslutning till visst politiskt parti; och

nr 53, i anledning av väckt motion angående vissa ändringar i lagen om arbetstidens begränsning.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.06 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.
